

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI:
SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şule YILMAZ ALKAN

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI:
SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şule YILMAZ ALKAN

Prof. Dr. Esin KARACAN

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI: SOSYAL
POLİTİKA AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Şule YILMAZ ALKAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 22.06.2022/18

KOCAELİ 2022

TEŞEKKÜR

Gerçekleştirmiş olduğum bu çalışmanın her aşamasında desteğini hissettiğim, motivasyonumu daima yüksek tutan, beraber çalıştığımız süre zarfında insani açıdan da hayatıma birçok değer katan, cesaretini, gücünü, bilgi birikimini, öğrencileriyle olan ilişkilerini, yaşama bakış açısını örnek aldığım ve öğrencisi olduğum için kendimi hayat boyu şanslı hissedeceğim çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Esin KARACAN'a;

Çalışmama engin bilgi birikimini, değerli fikirlerini ve önerilerini paylaşarak katkı sağlayan Prof. Dr. Sami KARACAN'a;

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca mesleki bilgi ve deneyimlerinden yararlanma olanağı bulduğum Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'ndeki tüm hocalarıma;

Çalışmayı gerçekleştirdiğim süre boyunca teşviklerine ihtiyaç duyduğum her zaman yanımda olan ve endişelerimle başa çıkmamı sağlayan başta Tutku YARAN olmak üzere değerli dostlarıma;

Hayatıma ilk girdiği günden itibaren mutluluk veren, şanslı hissettiren, aldığım her kararda ve karşılaştığım her zorlukta desteğiyle yüzümü gülümseten, çalışmam boyunca tez yazım sürecine ilişkin bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan sevgili eşim Anıl ALKAN'a;

Eğitim hayatıma ilişkin başarılarımı büyük bir coşkuyla karşılayarak beni teşvik eden ve bu çalışmayı gerçekleştirebileceğime olan inancımın mimarlarından olan babam Erdoğan YILMAZ'a teşekkür ederim.

Son olarak... Bugüne kadar aldığım her kritik kararda olduğu gibi yüksek lisans eğitimime başlamam için de beni teşvik eden, kendi ayaklarının üzerinde durabilen güçlü bir kadın olabilmem için cesaretlendiren, babamın vefatından bu yana benim için tek başına mücadele ederek maddi ve manevi destek sağlayan anneme çok şey borçluyum. Gerçekleştirmiş olduğum bu çalışmayı kısa süre önce yaşama veda etmesine rağmen desteğini her zaman hissetmeye devam ettiğim ve yaşamı algılayış biçimine, gücüne, merhametine, fedakarlığına, anlayışına hayranlık duyduğum annem Nihal YILMAZ'a ithaf ediyorum. Sonsuz sevgi ve özlemle...

Mayıs, 2022

Şule YILMAZ ALKAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUK TERMİNOLOJİSİ.....	6
1.1. KAVRAMSAL OLARAK YOKSULLUK	6
1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ	9
1.2.1. Mutlak-Görelî Yoksulluk	9
1.2.2. İnsani Yoksulluk-Gelir Yoksulluğu	12
1.2.3. Objektif- Sübjektif Yoksulluk.....	13
1.2.4. Geçici- Kronik Yoksulluk.....	14
1.2.5. Kırsal- Kentsel Yoksulluk	14
1.3. YOKSULLUĞA NEDEN OLAN FAKTÖRLER.....	15
1.3.1. Ekonomik Faktörler.....	17
1.3.2. Siyasi Faktörler	18
1.3.3. Sosyal ve Demografik Faktörler	19
1.4. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ	20
1.4.1. Basit Endeksler	21
1.4.1.1. Kafa Sayısı Endeksi (Yoksul Kişi Oranı).....	21
1.4.1.2. Yoksulluk Açığı Endeksi (Boşluk Endeksi).....	21
1.4.1.3. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi.....	21
1.4.1.4. Gini Katsayısı	22
1.4.1.5. Sen Yoksulluk Endeksi	23
1.4.1.6. Foster, Greer ve Thorbecke Yoksulluk Endeksi (FGT Endeksi) .	23
1.4.2. Birleşik Endeksler	24

1.4.2.1. İnsani Gelişme Endeksi ve İnsani Yoksulluk Endeksi	24
1.4.2.2. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi	26
1.5. YOKSULLUKLA MÜCADELE ETMEYE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR.....	26
1.5.1. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı	27
1.5.2. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. KADIN YOKSULLUĞU	28
2.1. YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI KAVRAMI	28
2.2. KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ VE GÖRÜNÜMLERİ	33
2.2.1. Kaynaklara ve Kamusal Hizmetlere Erişim Eşitsizliği	33
2.2.1.1. Ekonomik Kaynaklara Erişim Eşitsizliği.....	33
2.2.1.2. Kamusal Hizmetlere Erişim Yetersizliği	34
2.2.2. Sosyal Korumadan Yoksunluk	35
2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	36
2.2.4. Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma	39
2.2.5. Kadının Aile İçi Konumu	40
2.2.6. Eğitim	46
2.2.7. İstihdam	50
2.3. DÜNYADA GENEL OLARAK KADIN YOKSULLUĞU VE ÖNEMİ.	57
2.4. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU.....	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE ETMEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI	75
3.1. SOSYAL POLİTİKA VE KADIN YOKSULLUĞU.....	75
3.2. KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ROLÜ.....	80
3.2.1. Birleşmiş Milletler	80
3.2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü	84
3.2.3. Avrupa Konseyi.....	87

3.2.4. İslam İşbirliği Teşkilatı.....	89
3.2.5. Dünya Bankası.....	89
3.3. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE	
AÇISINDAN ÖNEMLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER.....	90
3.4. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE	
KAPSAMINDA SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI	96
3.4.1. Kalkınma Planlarında Kadın Yoksulluğu	99
3.4.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü	104
3.4.3. Çok Amaçlı Toplum Merkezleri	110
3.4.4. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü	112
3.4.4.1. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Tarafından Yürütülen Projeler.....	112
3.4.4.1.1. Genç Fikirler Güçlü Kadınlar Projesi.....	112
3.4.4.1.2. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Projesi	112
3.4.4.1.3. Mahkûm Kadınlar İçin Kariyer Planlama Merkezleri Projesi	113
3.4.4.1.4. Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi	113
3.4.4.1.5. Türkiye’de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısıyla Gözden Geçirilmesi Projesi	113
3.4.4.1.6. Kadın Boyacı Ustalar Projesi	114
3.4.4.1.7. Kadın İstihdamının Desteklenmesi İçin Büyükanne Projesi	114
3.4.4.1.8. Annemin İşi Benim Geleceğim Projesi	114
3.4.4.1.9. Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi	114
3.4.4.2. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Tarafından Hazırlanan Politika Belgeleri.....	115
3.4.4.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı	115
3.4.4.2.2. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı	115
3.4.4.3. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü’nün Diğer Çalışmaları.....	116
3.4.4.3.1. İş’te Eşitlik Platformu.....	116
3.4.4.3.2. Finansal Okuryazarlık ve Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Seminerleri.....	116

3.4.4.3.3. Kadın Kooperatifçiliğinin Güçlendirilmesine Yönelik Çalışmalar	117
3.4.5. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	117
3.4.6. Türkiye İş Kurumu	120
3.4.7. Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Kurumlar.....	123
3.4.8. Sosyal Güvenlik Kurumu	125
3.4.9. Mikro Kredi Kuruluşları.....	130
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	142
KAYNAKÇA	151
ÖZGEÇMİŞ.....	171

ÖZET

Çalışmanın amacı Türkiye’deki kadınların çok yönlü bir kavram olan yoksulluk eksenindeki konumunun ortaya konması ve kadın yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik sosyal politika uygulamalarının mercek altına alınmasıdır. Bu kapsamda Türkiye’deki mevcut yoksulluk ve kadın yoksulluğunun görünüşleri incelenmiş, kadınların yoksulluklarında birbirinden bağımsız olmayan birçok faktörün etkili olduğu ve kadın yoksulluğunun ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıların olumsuz yönde uygulanması sonucunda ayrıca ele alınması gereken bir kavram olarak ortaya çıktığı saptanmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politika uygulamalarının belirli kurum ve kuruluşlar aracılığı ile gerçekleştirildiği ve uygulanan politikalarda sınırlılıklarla birlikte toplumsal cinsiyet açısından eşitlikçi olmayan anlayışın varlığı gözlemlenmiştir.

Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmış olup konuya ilişkin ulusal ve uluslararası kaynaklar incelenerek geniş bir literatür taraması yapılmış, elde edilen bilgiler yorumlanarak tablo ve şekiller yardımıyla etkili bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınların yoksulluk konusunda erkeklerden daha dezavantajlı konumda oldukları, yoksulluğu daha derin ve şiddetli yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sorunun çözümü her ne kadar kapsamlı ve sürdürülebilir sosyal politikaların varlığını gerektirse de Türkiye’deki sosyal politikaların kadınların sosyal yaşama katılımlarına, eğitime erişimlerine ve istihdam edilmelerine yönelik birtakım gelişmelere neden olmalarına rağmen kadın yoksulluğu ile mücadele açısından yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda kadın yoksulluğunun azaltılabilmesi için mevcut sorunun ekonomik dayanaklarının yanı sıra toplumsal temelli dayanakları ile de mücadele edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Toplumsal Cinsiyet, Kadın İstihdamı, Kadın Yoksulluğu ile Mücadele, Sosyal Politika Uygulamaları.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the position of women in Turkey regarding poverty, which is a multifaceted concept, and to examine social policy practices aimed at combating women's poverty. Within this framework, the current poverty and the aspects of women's poverty in Turkey have been examined and it has been determined that many factors that are not independent of each other are effective in women's poverty and that women's poverty emerges as a concept that needs to be addressed separately as a result of the negative implementation of economic, social and cultural structures. However, it has been observed that social policy practices aimed at combating women's poverty in Turkey are carried out through certain institutions and organizations and that there is an inegalitarian understanding in terms of gender with limitations in the policies implemented.

In the study, a descriptive research method has been used, and an extensive literature review has been provided by examining national and international sources on the subject, and the information obtained has been interpreted accordingly and tried to be transferred effectively with the help of tables and figures. As a result of the study, it has been revealed that women are in a more disadvantaged position compared to men in terms of poverty, and that they experience poverty more deeply and severely in Turkey just as in the rest of the world. Even though the solution to this problem requires the existence of comprehensive and sustainable social policies, it is understood that the social policies in Turkey are insufficient in combating women's poverty, despite the fact that they have led to some developments in women's participation in social life, their access to education and employment. In order to reduce women's poverty, the current problem should be combated with its social bases as well as its economic bases.

Keywords: Poverty, Women's Poverty, Gender, Women's Employment, Combating Women's Poverty, Social Policy Practices.

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri
CEDAW: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
ÇATOM: Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
ÇHGM: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
DİSK/ Genel-İş: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu/Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası
EUROSTAT: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi
HEM: Halk Eğitim Merkezi
ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İŞKUR: Türkiye İş Kurumu
KEDV: Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı
KEİG: Kadın Emek ve İstihdam Girişimi Platformu
KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi ve Başkanlığı
KSGM: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OPAAW: İslam İşbirliği Teşkilatı Kadının İlerlemesi İçin Eylem Planı
SBB: Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu
SYDTF: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
ŞNT: Şartlı Nakit Transferi
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
WEF: World Economic Forum (Dünya Ekonomi Forumu)
WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Dünya’da Aşırı Yoksulların Bölgesel Yoksulluk Oranları.....	10-11
Tablo 2: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranı.....	12
Tablo 3: OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği Araştırması (2019).....	22
Tablo 4: Yıllara Göre Hesaplanan Yeni Endeksler.....	24-25
Tablo 5: Ülkelerin İnsani Gelişme Endeksleri (2019)	25
Tablo 6: Sosyal Koruma Kapsamında Maaş Alan Kişi Sayısı	35
Tablo 7: Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’nde Türkiye Sıralaması.....	38
Tablo 8: Faaliyet Türüne, Cinsiyete ve Çalışma Durumuna Göre Kişi Başına Ortalama Faaliyet Süresi, (2014-2015)	42
Tablo 9: 25-34 Yaş Aralığındaki Yetişkinlerin Eğitim Düzeylerinin Yıllara Göre Değişimi (%).....	48
Tablo 10: 2010-2020 Arası Dönemde Dünyada İşgücüne Katılım Oranları	51
Tablo 11: Ülkelere Göre İş Gücü, İstihdam ve İşsizlik Oranları (2018).....	52
Tablo 12: Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu	53
Tablo 13: İstihdam Edilen Kadınların İşteki Durumu (+15 yaş/ %).....	54
Tablo 14: İstihdamın Sektörel Dağılımı (+15 Yaş/Bin kişi)	54
Tablo 15: Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre Durumu.....	55
Tablo 16: Dünyada Kadın Milletvekilleri Verileri (2019)	59-60
Tablo 17: Seçilmiş Bölgelerde İnsani Gelişme Endeksi (2019).....	61
Tablo 18: Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı.....	63
Tablo 19: Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı %20’lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı	64
Tablo 20: Dört Kişilik Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı	64-65
Tablo 21: Kadınlarda Yoksulluk Oranları	66
Tablo 22: Okuryazar ve Cinsiyete Göre Nüfus (15+ yaş/ %).....	68
Tablo 23: Eğitim Durumuna Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri (TL)	69
Tablo 24: Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu (Ekim-Aralık, 2021)	70
Tablo 25: Türkiye’nin Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi	72
Tablo 26: Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi.....	73
Tablo 27: Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu’nda Türkiye	74

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Dünya’da Aşırı Yoksulluğun Bölgesel Grafiği.....	10
Grafik 2: Eğitim Kademesine Göre Eğitim Kurumlarında Öğrenci Başına Yapılan Toplam Eğitim Kurumları Harcaması (ABD Doları).....	47
Grafik 3: Yükseköğretimin Kadınlar ve Erkekler İçin Net Getirisi.....	49
Grafik 4: İstihdama Dahil Olmayan Kadınların İş Aramama Nedenleri.....	56
Grafik 5: Yöneticilik Pozisyonlarındaki Kadınların Oranı.....	57
Grafik 6: Eğitim Seviyesi ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları.....	67
Grafik 7: Genç Evli Çiftlerin Karşılıklı Eğitim Durumu (2019).....	69

GİRİŞ

Küresel boyuttaki toplumsal sorunların en önemlilerinden olan yoksulluğun tarihi insanlığın ilk çağlarına kadar dayanmaktadır. Ancak geçmişte yalnızca gelirden mahrum olmayı ifade eden ve ekonomik temellere dayandırılan yoksulluk olgusu günümüzde toplumsal, siyasal, kültürel faktörlerle de ilişkilendirilen kapsamlı, karmaşık ve çok yönlü bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum yoksulluğa ilişkin farklı tanım, tür ve yaklaşımların varlığını beraberinde getirmiştir.

Günümüzde geniş anlamıyla yoksulluk temel ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan gelirden yoksun olmanın yanı sıra toplumdaki yapabilirliklerden, hizmet ve kaynaklara erişimden, siyasi süreçlere ve sosyal yaşama katılımdan yoksun olmayı da içermekte ve en genel tabiriyle “İnsani gelişim açısından gerekli olan imkânlardan mahrum olmaktır” şeklinde açıklanmaktadır (Uzun, 2003: 157).

Geniş anlamdaki yoksulluk tüm dünyada görülmekle birlikte yoksulluğun nedenleri, şiddeti, derinliği ve boyutları ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye’de yoksulluk gelişmiş ülkelere oranla daha şiddetli yaşanmakta ve önemli bir sorun olarak ele alınmaktadır.

Diğer yandan bir toplumda var olan yoksulluk o toplumu oluşturan alt gruplar tarafından da farklı şekillerde yaşanmakta, yoksulluğun yol açtığı etkiler toplumun dezavantajlı grupları açısından daha yıkıcı olabilmektedir. Dezavantajlı gruplar arasındaki kadınlar, dünyanın hemen her yerinde yoksulluğu erkeklere oranla daha şiddetli yaşamaktadır ve buna bağlı olarak kadın yoksulluğu kavramı ayrıca ele alınması gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların yoksulluğu erkeklerden farklı şekilde deneyimlemelerine neden olan başlıca faktörler ise; kaynaklara ve kamusal hizmetlere erişimde yaşanan

eşitsizlikler, sosyal korumadan yoksunluk, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalma, kadının aile içi konumu, eğitim imkânına ve istihdama erişimde yaşanan sorunlar, ataerkil sistemin varlığı, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler şeklinde sıralanmaktadır. Bu faktörler ise yol açtıkları sosyal dışlanma, şiddete maruz kalma gibi farklı sorunlarla da beslenen bir yoksulluk döngüsüne ve “yoksulluğun kadınlaşmasına” zemin hazırlamaktadır.

“Yoksulluğun kadınlaşması” kavramı ilk kez 1978 yılında Diena Pierce tarafından Amerika’daki yoksulların 2/3’ünün kadınlardan oluşması ve zaman içerisinde kadınların istihdam oranları artarken yoksulluklarının da artmaya devam etmesi nedeniyle kullanılmıştır. Bu durumun varlığı Pierce tarafından boşanmalarla birlikte tek ebeveynli aile sayısının artmasına bağlı olarak çekirdek aile yapısının bozulmasıyla açıklanmıştır (Pearce, 1978: 29). Kavram 1995 yılında gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı’nda dile getirilmesinin ardından politik bir geçerlilik kazanmış olup bu gelişmeyle birlikte kadınlar özelindeki yoksulluğun tanımlanmasında yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şener, 2012: 55).

Kadın yoksulluğu tıpkı yoksulluk gibi küresel boyutta bir sorun olmasına rağmen gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere kadınlar ile erkeklerin yoksullukları arasındaki fark açığının gelişmiş ülkelere oranla daha fazla olduğu bilinmektedir. Gelişmekte bir ülke olan Türkiye’de de temelde ataerkil sistemin varlığından kaynaklanan birçok faktöre bağlı olarak kadınların çok yönlü yoksulluğu erkeklerin yoksulluğundan çok daha sık, şiddetli ve derin yaşanmaktadır. Bu durum toplumsal yapıyla birlikte ekonomik büyümeyi ve ülkenin gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Buna bağlı olarak kadın yoksulluğu ile mücadele de en az kadın yoksulluğunun ilişkili olduğu faktörler kadar önem taşımaktadır.

Tarihsel süreçte yoksullukla mücadele etmeye yönelik ilk girişimler toplumdaki bireylerin birbirleriyle yardımlaşmalarıyla sınırlı olup bu girişimlerin yetersiz kalması sonucunda yoksulluk devlet tarafından ihtiyaç sahiplerine yönelik sosyal yardım sağlama yoluyla mücadele edilen bir sorun haline dönüşmüştür (Yeşilkaya, 2018: 1). Zaman içerisinde yoksulluğun kapsamının genişlemesi ile Sanayi

Devrimi'nin etkileri devletin müdahalelerinin de değişmesini ve yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikaların geliştirilmesini beraberinde getirmiştir.

Sosyal Politikalar en genel tabiriyle bir ülkede yaşayan tüm bireyler için özellikle de korunmaya ihtiyaç duyanlar için geliştirilen koruyucu, güçlendirici, sosyal adalet ve eşitlik sağlayıcı hizmetlerin tamamı olarak tanımlanarak sosyal devlet olmanın bir gereği olarak kabul edilmektedir (E.T. Doğan, 2012: 62). Günümüzde tüm dünyada yoksulluğun azaltılmasındaki en etkili araç olduğu kabul edilen sosyal politikalar kadınların yoksulluğunun azaltılmasında da belirleyici rol üstlenmektedir. Bu durum kadınların kaynaklar ile kamusal hizmetlere erişimlerinin kolaylaştırılması, sosyal yaşama katılımlarının, eğitim düzeylerinin, becerilerinin ve istihdam oranlarının artırılması ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik farklı uygulamalar içermektedirler.

Sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanan Türkiye'de de yoksulluğun kadınlaşmasıyla mücadeledeki en büyük görev devlete düşmekte olup, devlet tarafından uygulanan sosyal politikalar kadın yoksulluğunun azaltılması açısından belirleyici nitelik taşımaktadır. Kadın yoksulluğu ile mücadele kapsamındaki sosyal politikaların uygulama araçları ise genel olarak; sosyal güvenlik kapsamındaki sosyal sigorta, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar, istihdama yönelik iş gücü politikaları ile yoksullukla mücadeleye yönelik doğrudan politika uygulamaları olarak nitelendirilen mikro kredi uygulamaları şeklinde sıralanmaktadır.

Yapılan alan yazın incelemesinde Türkiye'deki mevcut kadın yoksulluğu ile kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politikaların değerlendirilmesine ilişkin birden fazla çalışmanın varlığına (Yusufoğlu, 2010; Tömen, 2013; Kuyu, 2017; Aslanpay, 2018; Zeynalova, 2020; Hamamcı ve Anık, 2020; Demircan, 2021) rastlanmıştır. Ancak yapılan çalışmaların genel olarak kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politikaların uygulama araçlarından sosyal yardımlar ya da mikro krediler kapsamında gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Türkiye'deki kadın yoksulluğunun mevcut sosyal politika uygulamalarına yönelik kapsamlı ve genel bir değerlendirmeye birlikte ele alındığı araştırmaların (Yeşilkaya, 2018; Çebi, 2019) oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Sınırlı sayıdaki bu araştırmalarla; Türkiye'de kadınların yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik sosyal politikaların

uygulanmasında teknik sorunların yaşandığı, etkinlik analizlerinin gerçekleştirilmesi hususunda yetersizliklerin olduğu saptanmıştır. Ayrıca sosyal politika uygulamalarının kadınların mevcut yoksulluk durumlarında büyük bir değişim sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma ile Türkiye’deki kadınların mevcut yoksulluk durumunu ortaya koymak ve devletin kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politika uygulamalarını kapsamlı bir biçimde inceleyerek yapılan değerlendirmelerle ilgili literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Yoksulluğun Terminolojisi” başlığı altında ilk olarak yoksulluk tarihsel ve kavramsal olarak ele alınmakta, daha sonra yoksulluğun farklı türleri ile yoksulluğa neden olan faktörler üzerinde durulmaktadır. Bu bölüm kapsamında son olarak yoksulluğun ölçülmesine ilişkin farklı yöntemlere ve yoksullukla mücadele yaklaşımlarına yer verilmektedir.

İkinci bölümünde kadın yoksulluğu ile “yoksulluğun kadınlaşması” kavramı açıklanmakta, ardından kadın yoksulluğuna neden olan en önemli faktörlerden; kaynaklara ve kamusal hizmetlere erişim yetersizliği, sosyal korumadan yoksunluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ayrımcılık ve sosyal dışlanma, kadının aile içi konumu, eğitim ve istihdama katılım ile kadın yoksulluğu ele alınmaktadır. Ardından kadın yoksulluğunun Dünya’daki ve Türkiye’deki farklı boyutları güncel istatistiksel verilerle kapsamlı olarak incelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik sosyal politika uygulamalarına yer verilmektedir. Bu kapsamda öncelikle sosyal politika kavramsal olarak ele alınarak sosyal politika ve kadın yoksulluğu ilişkisi üzerinde durulmuştur. Daha sonra konuya ilişkin geniş bir çerçeve oluşturmak amacıyla önemli uluslararası kuruluşların kadın yoksulluğunu en aza indirmeye yönelik girişimleri ile konuya ilişkin Türkiye’deki hukuki düzenlemeler incelenmiştir. Ardından kadın yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik sosyal politikalar, bu politikaların uygulanmasında rol üstlenen belirli kurum ve kuruluşlar ile kalkınma planları kapsamında açıklanmıştır. Son olarak kadın yoksulluğu ile

m¼cadeleye yönelik doğrudan politika uygulamaları olarak nitelendirilen mikro kredilerin T¼rkiye’deki uygulamalarıyla birlikte bu uygulamaların değerlendirilmesine yönelik farklı çalışmaların sonuçlarına yer verilmiştir.

Sonuç ve öneriler bl¼m¼nde ise konuya ilişkin değerlendirmeler ile T¼rkiye’de kadın yoksulluğu ile m¼cadele etmek amacıyla gelecekte üretilcek sosyal politikalara yönelik öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUK TERMİNOLOJİSİ

Yoksulluğun terminolojisini ortaya koymak karmaşık ve çok yönlü bir olgu olan yoksulluğun açıklanması açısından önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde öncelikle yoksulluk kavramsal olarak ele alınmış, daha sonra yoksulluk türleri, yoksulluğa neden olan faktörler ve yoksulluğun ölçülmesine ilişkin bilgilere yer verilerek son olarak yoksullukla mücadele etmeye yönelik yaklaşımlara değinilmiştir.

1. 1. KAVRAMSAL OLARAK YOKSULLUK

Yoksulluk tarihsel süreçte toplumların karşılaştıkları en önemli sorunların başında gelmektedir. En eski tarihlerde bireysel bir sorun olarak ele alınan yoksulluğun önlenmesine için ilk girişim aynı toplumda yaşayan bireyler arasında gerçekleştirilen sosyal yardımlardır.

Yoksulluğun belirgin bir sosyal bir sorun olarak ortaya çıkışı 17. yy başlarında gerçekleşmiştir. Başta liberalizmin en büyük teorisyeni ve öncüsü olan John Locke olmak üzere 17. yy liberal kuramcılarının en baştan yoksulluk sorununa eğilerek özel mülkiyet haklarını savunurken bunun yoksulları dışlamaması gerektiğini, geçimlik yaşam hakkının sosyal düzenin güvenliği açısından önem arz ettiği ve bunun toplumun, yoksulların refahını sağlayacak bir artık yaratılmasıyla mümkün olacağı yaklaşımı içinde oldukları söylenebilmektedir (Şenses, 2006: 32-33) 18. yüzyıla gelindiğinde, İngiltere’de sanayileşmeye bağlı olarak zenginleşen kesime karşıt ortaya çıkan ve kısa sürede artan yoksul kesimin varlığı, bu sorunun sosyal bir sorun olarak ele alınması gerektiğini tekrar göstermiş ve yoksulluk araştırmalarının yapılmasının önünü açmıştır. Bu konuyla ilgili yapılan ilk çalışmalar İngiltere’de 1899 yılında Charles Booth adlı sosyal bir araştırmacı ve reformcu tarafından,

ailelerin geçimleri üzerinde gerçekleştirilen ve yoksulluğu tespit etme ölçütü olan gelir düzeyi ölçeği ile başlamıştır (Erdem, 2006: 325).

Yoksulluk iktisadi düşünce akımlarınca farklı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Marksist düşünce yoksulluğu emeğin karşılıksız kalması şeklinde tanımlarken, başta Adam Smith olmak üzere klasik iktisatçılar yoksulluğu ve ekonomik dalgalanmaları olağan ve olumsuz olmayan olgular olarak nitelendirmiştir. Merkantilist düşünceye göre ise yoksulluk tarımda verim artışının yakalanamamasıyla ortaya çıkan bir kavramdır (Atmaca, 2019: 5).

Günümüzde farklı toplumlarda, farklı boyutlarda yaşamakla birlikte yoksulluk küresel bir sorun haline gelmiştir. Bu küresel sorun zamanla literatürde kendine daha fazla yer bulmaya başlamış ve buna bağlı olarak yoksulluk tanımlamaları da çeşitlenmiştir.

Yoksulluğun objektif bir görüş birliğine varılan tanımı bulunmamakta olup ilk tanımı 1901 yılında Seeböhm Rowntree tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre yoksulluk, kişinin elde ettiği kazancın o kişinin biyolojik varlığı için gereksinim duyulan gıda, giyinme, barınma gibi en düşük düzeydeki fiziki gereksinimlerini karşılamasına olanak vermemesi durumudur (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 7). Günümüzde ise yoksulluk üzerine yapılan tanımlamalar ve çoğu çalışmada ulusal ve uluslararası kuruluşların varlıkları oldukça önemlidir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yoksulluğu, “insani gelişme için sahip olunması zorunlu olan imkânlara erişememe” şeklinde tanımlamıştır. Dünya Bankası ise 1990 yılında yayınladığı Dünya Kalkınma Raporu’nda, yoksulluğu, “maddi mahrumiyetler nedeniyle kaynaklara ve üretim faktörlerine ulaşamama ve asgari bir yaşam düzeyini sürdürecektir gelirden mahrum olma” şeklinde açıklamıştır (Uzun, 2003: 157). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün 1976 yılında daha açıklayıcı bir tanım yapmış ve yoksulluğu bir toplumda bulunan bütün insanların asgari yaşam standartları olarak ifade ederek bu yaşam standartlarının her toplumda farklı olabileceğini belirtmiştir (Durgun ve Çak, 2010: 32).

Avrupa Birliği'nin Yürütme Konseyi olan Avrupa Komisyonu tarafından 2004 yılında yayımlanan Sosyal İçerme Ortak Raporunda, gelir ve kaynakları bakımından içinde bulunduğu toplumda kabul edilebilir yaşam koşullarına mahkûm edilecek biçimde yetersiz olan bireyler yoksul olarak kabul edilmektedir (Bildirici, 2011: 117-118).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) tanımlamasına göre ise yoksulluk, insanların ihtiyaçlarını karşılayamaması olarak tanımlanmaktadır. TÜİK bu geniş tanımın ardından yoksulluğu dar anlamda ve geniş anlamda yoksulluk olarak ayırmıştır. Yoksulluğu dar anlamda; hayatta kalamayacak kadar aç olma ve barınacak yer e sahip olmama şeklinde, geniş anlamda ise gıda, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçların giderilememesi ya da toplumun genel yaşam standartlarının altında kalmak şeklinde tanımlamıştır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2661-2662).

Nobel İktisat ödüllü Amartya Sen yoksulluğa “yapabilirlik” kavramı ile yaklaşarak vurgusunu “yoksulluğun gelir yetersizliğinden daha geniş olarak görülmesine ihtiyaç duyulduğu” üzerine yapmıştır. Bu kapsamda yapabilirlik; açlık, sağlıksızlık, eğitimsizlik, kötü barınma koşulları, politik katılımın reddi gibi her insanın mutlaka uzak durmak isteyeceği durumlardan uzaklaşabilme yetisi olarak görmekte ve yoksulluğu ise “yapabilirlikten yoksunluk” olarak tanımlamaktadır (E. Doğan, 2014: 7).

Yoksulluğun tanımı ve ölçümü yapılırken üzerinde durulması gereken önemli nokta, günümüz dünyasında yoksulluk kavramının salt ekonomik ölçütlerle mi yoksa sosyal ve siyasal ölçütlerinde mi ele alınarak tanımlanması gerektiğidir. Bugüne kadar yapılan çoğu tanımlamada yoksulluk sadece gelir ve tüketim giderleri çerçevesinde tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlamalar yoksulluğu sadece ekonomik temelli değerlendirdiği için yeterli olduğunu söylemek zordur. Çok boyutlu bir olgu olan yoksulluk günümüz dünyasında tanımlanırken, değişen öncelikli ihtiyaçların göz önünde bulundurulması, ülkelerin genel ekonomik ve sosyal değişkenlerin yanı sıra küresel ve bireysel faktörlerin de değerlendirilmesi oldukça önemlidir. (Yıldırım alp ve Özdemir, 2013: 53).

1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluk kavramının açıklanmasında farklı tanımlar ve kriterler ortaya çıkmaktadır. Farklı tanım ve kriterlere sahip olan yoksulluk dolayısıyla farklı türlere de sahiptir. Yoksulluk türlerinin başlıcaları; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk ve insani yoksulluk olup bu bölümde gelir yoksulluğu, geçici yoksulluk, kronik yoksulluk, objektif yoksulluk, sübjektif yoksulluk, kent yoksulluğu, kırsal yoksulluk da tanımlanacaktır.

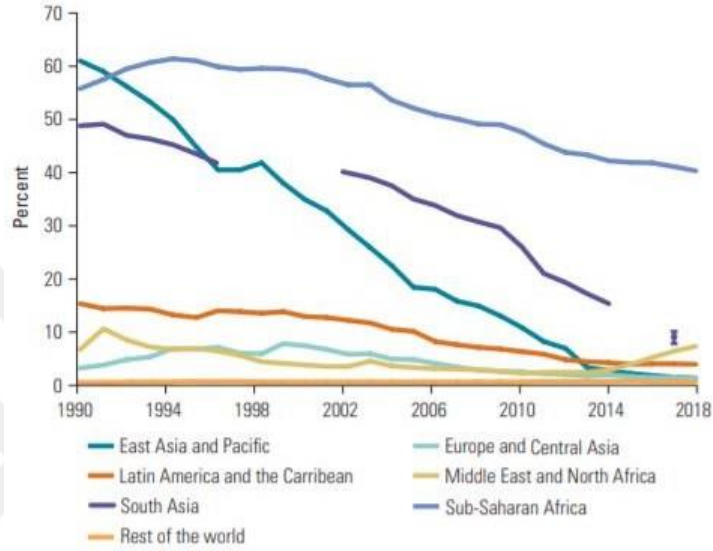
1.2.1. Mutlak Yoksulluk- Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, yoksulluğu ölçmek amacıyla Dünya Bankası tarafından geliştirilmiş olup en çok bilinen yoksulluk türüdür ( zg ler, 2014: 138). Hane halkının ya da bireyin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesi için gerekli; yalnızca en temel ihtiyaçlarını karşılayabilme durumudur (Gündoğan, 2008: 43).

Bu yaklaşım, kendi içinde birçok problem içermekle birlikte genellikle yetersiz beslenme koşullarıyla karşı karşıya kalan toplumların yoksulluk biçimini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda yoksulluk çizgisi, iki farklı yöntemle hesaplanmaktadır. İlk yöntemde en düşük gıda giderleri baz alınırken, ikincisinde ise bu giderlere ek olarak giyim, eğitim, ısınma, barınma gibi diğer temel gereksinimler söz konusudur. Mutlak yoksulluk sınırı günümüzde birçok az gelişmiş ülke de bu yaklaşım (Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı) baz alınarak hesaplanmaktadır (Arpacıo lu ve Yıldırım, 2011: 62).

Dünya Bankası, yoksullukla ilgili çalışmalarında mutlak yoksulluğu belirleyici olarak görmektedir. Ancak Dünya Bankası'na göre bir insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu en düşük kalori miktarı 2400 k/cal olup bir günde elde ettiği gelir bu kaloriyi almaya olanak sağlamayan bireyler ‘‘mutlak yoksul’’ olarak kabul edilmiştir. Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar, Karaibler ve Latin Amerika için 2 dolar, Türkiye'nin de yer aldığı Doğu Avrupa  lkeleri için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise 14,4 dolar olarak belirlenmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı [SBB], 2008). Daha sonra

yayımlanan 2011 yılı sayın alma gücü paritesine göre bu rakam üst ve orta-sınıf gelir seviyesindeki ülkelerde günlük 5,5 dolar olarak belirlenmiştir. Pariteye göre günlük geliri 5,5 doların altındaki bireyler mutlak yoksul, günlük geliri 5,5-11 dolar olan bireyler kırılgan kesimde yer almakta ve günlük geliri 1,9 doların altında olan bireyler aşırı yoksul olarak kabul edilmektedir (World Bank, 2020).

Grafik 1: Dünya’da Aşırı Yoksulluğun Bölgesel Grafiği (Kaynak: World Bank, 2020)

Tablo 1: Dünya’da Aşırı Yoksulların Bölgesel Yoksulluk Oranları

Bölge/Yıllar	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2015	2016	2017	2018
Doğu Asya ve Pasifik	37.9	29.1	18.3	14.8	8.1	2.6	2.1	1.7	1.4	1.2
Avrupa ve Orta Asya	7.7	5.7	4.7	2.7	2.0	1.8	1.5	1.3	1.3	1.1
Latin Amerika ve Karayipler	13.7	12.1	10.0	7.0	5.7	4.1	3.8	3.9	3.9	3.8
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	4.0	3.4	3.2	2.8	2.3	2.7	3.8	5.1	6.3	7.2

Tablo 1. Devam: Dünya’da Aşırı Yoksulların Bölgesel Yoksulluk Oranları

Asya’nın Güneyi	-	39.8	34.9	30.6	20.9	15.2	-	-	-	-
Sahra-altı Afrika	59.4	56.4	52.0	49.0	45.3	42.1	41.8	41.7	41.0	40.2
Dünyanın Geri Kalanı	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.6	0.6	0.6

Kaynak: World Bank, 2020

Dünya Bankası’nın iki yılda bir yayımladığı Yoksulluk ve Paylaşılan Refah Raporu’nda yer alan verilerle dünyada aşırı yoksulluk oranının en fazla olduğu bölgenin dünyanın en yoksul 28 ülkesinden 27’sinin bulunduğu Sahra-altı Afrika olduğu görülmektedir.

Dünya Bankası’nın 2020 yılı güncel mutlak yoksulluk ölçümüne göre dünyanın yarısı günlük 5,5 dolar ve altında gelire yaşamını sürdürmektedir. Türkiye’de ise mutlak yoksul sayısı 2 yılda 3,2 milyon kişi artış göstererek 10 milyon 171 kişi olarak belirlenmiştir (World Bank, 2020).

Mutlak yoksulluğun yoksulluğa ilişkin çizdiği sınıra yapılan eleştirilen doğrultusunda göreceli yoksulluk kavramı geliştirilmiştir. Bu tanım yoksulluğu toplumun genel yaşam standartlarını göz önüne alarak açıklamaktadır. Göreceli yoksullar, geliri olmayan değil dar gelire sahip olan ve ortalama refah düzeyine erişemeyen bireylerdir. Bu nedenle de eğitim, sağlık, sosyo-kültürel katılım bakımından yetersiz ve yoksunluk içerisindedirler.

Birleşmiş Milletler göreceli yoksulluğu “Gıda dışında giyim, barınma, ısınma, enerji gibi temel ihtiyaçları karşılayacak bir gelirin olmaması durumudur.” şeklinde tanımlamıştır (United Nations Development Programme [UNDP], 1997).

Tablo 2: Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranı

Anket Yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gelir Referans Yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Medyan Gelirin %40'ına Göre	10,01	10,0	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9	8,5
Medyan Gelirin %50'sine Göre	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0	14,4
Medyan Gelirin %60'ına Göre	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3
Medyan Gelirin %70'ine Göre	30,0	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0	28,7

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2022

Türkiye’de görelî yoksulluk Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ile belirlenmektedir. Bu araştırmaya göre ülkemizde eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı 2021 yılında 0,6 puan azalarak %14,4, medyan gelirin %60’ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı ise 0,6 puan azalarak %21,9 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2022).

1.2.2. Gelir Yoksulluğu- İnsani Yoksulluk

Gelir Yoksulluğu temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli olan gelir düzeyinin altında gelire sahip olmak şeklinde tanımlanabilir. Bu yoksulluğu ölçümü

bireylerin temel tüketimleri ile bu tüketimlere yetecek gelirlerinin olup olmadığının tespitiyle yapılmaktadır.

İnsani yoksulluk kavramı mutlak ve göreceli yoksulluğa göre daha geniş kapsamlı olup Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'yla 1997 yılında tanımlanmıştır. Bu tanım raporda insani gelişme kavramıyla birlikte kullanılmış ve insani yoksulluğun ölçülebilmesi için gösterge geliştirilmiştir (UNDP, 1997).

İnsani Gelişme Raporu'nda insani yoksulluk temelinde gelişme ve insanca yaşam için maddi imkânlarla ek olarak temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için ekonomik, kültürel, sosyal ve bazı imkânların gerekliliği vurgulanmıştır. Bu yeni yoksulluk kavramı 40 yaşın altındaki yaşam süresi, eğitim imkânlarına erişim eksikliği, ekonomik ve sosyal imkânlarla erişim eksikliği olarak sınıflandırılan 3 temel kriteri göz önünde bulundurmakta ve bu durumdaki bireyleri yoksul olarak kabul etmektedir (UNDP, 1997). İnsani Gelişme Endeksi'nin tamamlayıcısı olarak iki endeks daha bulunmaktadır. Bunlar; Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi ile Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksidir.

1.2.3. Objektif-Sübjektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk yaklaşımı, yoksulluğun sebepleri ve yoksulluk sorununun ortadan kaldırılması için ne gibi çözümler geliştirilebileceği konusunda normatif değerlendirmeleri; tüketim harcamaları, günlük kalori miktarı, elde edilen gelir kriterler barındırmaktadır (İncedal, 2013: 21).

Sübjektif yoksullukta ise bireylerin kendilerini yoksul olarak görüp görmedikleri önemlidir. Tespitinde hane halklarına yoksulluk durumları ve bu durumları algılayış biçimlerini tespit etmeye yönelik anket çalışması uygulanmakta ve ankete verilen cevaplardan yola çıkılarak kişilerin asgari gelir düzeyleri tespit edilmektedir.

Sonuçların değerlendirilmesi noktasında normatif yoksulluk hane halklarının refah düzeylerinin kıyaslanmasına imkân sağlarken, sübjektif yoksulluk bu karşılaştırmayı sağlayamamaktadır. Çünkü benzer refah seviyesine sahip bireylerin yaşam koşullarına ilişkin algı ve yorumlamaları birbirinden farklılık gösterebilmektedir (Özgüler, 2014: 32).

1.2.4. Geçici-Kronik Yoksulluk

Geçici yoksulluk, genellikle kriz durumlarında bireylerin yaşam standartlarında veya gelir düzeylerinde gerçekleşen dönemsel değişimleri ifade eder. Geçici yoksulluğun başlıca nedenleri; doğal afetler, enflasyonun yükselmesi, ekonomik krizler, dönemlik ya da geçici işsizlik, terör olayları, çatışmalar olarak sıralanabilir. (Kaya, 2012: 74).

Bireylerin uzun olarak nitelendirilebilecek belirli bir süre yoksulluk sınırlarının altında yaşam sürmesi kronik yoksulluk olarak tanımlanır. Kronik yoksulluğa sahip bireyler toplumun sosyo-ekonomik imkânlarından çok az yararlanabilmekte ve zamanla yoksullukları şiddetlenmektedir. Bu yoksulluk türü çoğunlukla da nesilden nesile aktarılmaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel vb. gibi pek çok nedene bağlı oluşan bu yoksulluk türü, toplumun hemen her tabakasında etkili olmaktadır (Padır, 2020: 9).

Bir bireyin ya da hane halkının kronik yoksul olarak nitelendirilebilmesi için gereken küresel çapta bir süre bulunmamakla birlikte bu süre ülkelere göre farklılık göstermektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bu süreyi 4 yıl olarak belirlemiştir.

1.2.5. Kırsal-Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk genellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde tarım başta olmak üzere hayvancılık, ormancılık, balıkçılık vb. sektörlerdeki gelir getirisiyle ilişkilendirilebilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya üzerindeki çoğu ülkede kırsal yoksulluğun kentsel yoksulluk oranından fazla olduğu

bilinmektedir. Kırsal yoksulluk gelir düzeyinin düşüklüğünün yanı sıra temiz su, eğitim, sağlık, ulaşım, kültürel faaliyetler, iletişim hizmetlerine erişimden mahrumiyeti de içinde barındırmaktadır. Kırsal alanlardaki gelir düzeyi düşüklüğü, farklı iş imkânlarının sınırlı oluşu, hizmetlere erişimden mahrum kalma gibi sorunlar kırdan kente göçü tetikleyen belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent yoksulluğunun başlangıcı ise kapital sistemin ve sanayileşmenin bir sonucu olarak 20. yy sonlarında karşımıza çıkmaktadır. Dünya Bankası kent yoksulluğunu istihdam olanaklarına ve gelire sınırlı erişim, yetersiz ve güvencesiz barınma ile hizmetler, şiddet, sağlıksız çevre, sosyal koruma mekanizmalarının sınırlılığı veya hiç olmaması, eğitim ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişim” şeklinde tanımlamaktadır (İncedal, 2013: 25-26). Kent yoksulluğunun başlıca sebepleri; işsizlik, düşük ücretle ve sigortasız işçi çalıştırma, çalışanlar arasındaki ücret dağılımı eşitsizliği, hukuk sistemi tarafından koruyucu tedbirlerin alınmaması, kamusal alt yapı hizmetlerinin yetersizliği, kontrolsüz göç şeklinde sıralanabilir. Bütün bu sebepler kent yoksulluğunu zaman içinde çok boyutlu ve kapsamlı bir probleme dönüştürmüştür.

1.3. YOKSULLUĞA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Yoksulluk kavramının farklı faktörler göz önünde bulundurularak farklı şekilde açıklanması ve genel-geçer bir tanımının olmaması yoksulluğun nedenlerinin de belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Yoksulluğu her ülkede, her toplumda aynı nedenlere dayandırmak mümkün değildir. Çünkü bu nedenler toplumsal her türlü dönüşüme bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Şenses, 2006: 148).

2019 yılında başlayıp içinde bulunduğumuz 2022 yılında da devam eden, küresel boyutta krize neden olan Covid-19 virüs salgını yaşamı tehdit ederek dünya genelinde ekonomik, siyasi ve sosyal dengelerin değişmesine yol açmış ve yoksulluğun artışına zemin hazırlamıştır. Covid-19 virüs salgını 1 Aralık 2019 tarihinde ilk kez Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkmış, temas vb. gibi bulaş yollarının kolaylığına bağlı olarak bir aydan kısa bir sürede dünya genelinde 10 kattan fazla yayılım göstermiştir. Ülkemizde ilk olarak 11 Mart 2020’de görülen

salgın; sıkı tedbirlerin alınmasını, sağlık harcamalarına yapılan yatırımın artmasını, ekonomik faaliyetlerin aksamasını, bazı işkollarının çalışmayı durdurmasını, işsizliği, çalışma koşullarının değişmesini, eğitim faaliyetlerinin aksamasını ve daha birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Bu duruma bağlı olarak yoksulluğun artışıyla birlikte gelir dağılımındaki eşitsizliğin de artış gösterdiği Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) verileriyle saptanmış, verilere göre yoksulların içinde bulundukları yoksulluk daha da derinleşmiştir. Bu sebeple Covid-19 virüs salgını günümüz yoksulluğunun en önemli faktörlerinden biri olarak gösterilmekte, yol açtığı sonuçların salgından sonraki süreçte daha kapsamlı ve kesin verilerle açıklanacağı düşünülmektedir.

Yoksulluğa neden olan faktörler temelde iki yaklaşımla açıklanmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri yoksulluğun sosyo-ekonomik ve yapısal sorunlar nedeniyle oluştuğunu öne sürerken diğeri yaklaşıma göre bir bireyin yoksul oluşundaki belirleyici kişisel yetenekleri, karakteristik özellikleri ve hatta şansdır (Şenses, 2006: 145- 146).

Dünya Bankası yoksulluğa neden olan etmenleri; bölgesel özellikler, toplumsal özellikler, hane halkı özellikleri ve bireysel özellikler şeklinde sınıflandırmıştır (World Bank, 2005: 132).

Charles Zastrow ise yoksulluğa yol açan olası faktörleri kapsamlı bir liste olarak sunmuştur. Zastrowa göre bu faktörler (Ertürk, 2010: 15):

- Yüksek İşsizlik
- Beden Sağlığının Olmayışı
- Bedensel Engellilik
- Psikolojik Problemler
- Alkol ve Madde Bağımlılığı
- Geniş Aile Yapısı
- Fertlerin Yetenek/Beceri Eksikliği
- Yetersiz Eğitim Düzeyi
- Gelirin Yetersiz Olması

- Irk Ayrımı
- Hükümlü (Mahkûm) Olması
- İstihdamın ve Sanayinin Gelişmediği Bölgede veya Kentte Yaşamayı
- Boşanma, Ölüm
- Cinsiyet Ayrımı
- Düşük Ücretle Çalışma

Literatürde ise bu faktörler genel olarak ekonomik faktörler, siyasi faktörler, sosyal ve demografik faktörler başlıkları altında sınıflandırılmaktadır.

1.3.1. Ekonomik Faktörler

Yoksulluğa neden olan ekonomik faktörlerin başında gelir dağılımı adaletsizliği, enflasyon, işsizlik, büyüme oranındaki düşüklük, krizler ve vergiler bulunmaktadır. Bütün bu faktörlerin yoksulluk artışına olan yansıması birbirinden bağımsız değildir.

Gelir dağılımındaki adaletsizlik birçok makro faktöre bağlı olarak gelişmekte adaletsizliğin büyümesiyle birlikte toplumlardaki alt sınıf ve üst sınıf oranı artış göstermektedir. Bu artışla eskiden yoksulluk sınırının üzerinde yaşam süren bireyler temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekip yoksul durumda kalabilmektedirler.

Yoksulluğa etki eden bir diğer önemli ekonomik faktör küçük ve sürdürülemez büyüme oranlarıdır. Enflasyonundaki artış, bütçelerde oluşan açıklar ve sürdürülemez cari işlemler açığı, ekonomik devamlılığı sekteye uğratmakta, yoksulluğun oranında artış gerçekleştirmektedir (Kabaş, 2009: 125).

Ekonomik krizler de birçok ekonomik olumsuzluğu beraberinde getirerek yoksulluğun derinleşmesine yol açmaktadır. Bu olumsuzlukların başında gelir dağılımındaki dengenin bozulması, işsizlik, düşük ücretle çalışma, düzensiz göçlerin yaşanması yer almaktadır.

Açık, gizli, yapısal vb. her türlü işsizlik yoksulluğa etki eden birçok faktörün bir sonucu olarak karşımıza çıkmakta ve birçok ülkede doğrudan yoksulluğa etki

eden faktörlerin başında yer almaktadır. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir diğer konu işsiz bireylerin profilidir.

Yoksulluk ile işsizlik arasındaki ilişki ülkelere göre değişen işsizlik sigortası ya da işsizlik yardımı gibi uygulamalara bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin Almanya’da aile reisinin işsiz olduğu hane halklarının sadece %25’i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Şenses, 2006: 168-169).

Vergilerdeki eşitsizlikte yoksulluğa neden olan ekonomik faktörlerin başında gelmektedir. Vergilerdeki artış toplumda gelirin büyük bölümünü temel gereksinimleri için harcayan bireylerin satın alma gücünü olumsuz etkilerken yoksulluklarındaki şiddetin artışına yol açmaktadır.

Diğer yandan yüksek vergi oranları tasarruf-yatırım dengesini olumsuz etkileyerek firmaların yatırımlarının önüne engel koymaktadır. Böylece ekonomik yatırımlardaki düşüş işsizlik oranının ve yoksulluğun artışına zemin hazırlamaktadır (N. Yalçın, 2008: 14).

1.3.2. Siyasi Faktörler

Uygulanan ekonomi politikaları, yönetim şekli ve tarzı, ülkelerin iç ve dış ilişkileri, savaşlar yoksulluğa neden olan siyasi faktörlerin en önemlileridir. Özellikle neo-liberal ekonomi politikalarının hayata geçirilmesiyle birlikte gelir dağılımındaki eşitsizlik artmış, üretime dayalı büyüme sürecine dahil olamayanlar için yoksulluk temel bir sorun haline gelmiştir (Özkan vd 2012: 91-92). Ülkelerin izledikleri politikalar yoksulluğun ortaya çıkmasında belirleyici rol oynadığı gibi önlenmesinde de çok büyük öneme sahiptir. Çözüm odaklı politikaların geliştirilmemesi doğrultusunda yoksulluğun şiddetli artış göstermesi kaçınılmazdır.

Demokrasi açığına bağlı olarak ortaya çıkan kötü ve çıkarıcı yönetim anlayışı yoksulluğa etki eden siyasi faktörlerden bir diğeridir. Bu anlayışla birlikte yolsuzluk, vergilerin hizmet odaklı kullanılmaması, gerekli kaynaklara aktarılmaması gibi pek çok sorun ortaya çıkmakta ve yoksulluğun şiddetinde artış meydana gelmektedir. Kötü yönetim anlayışının sürdürülebilmesini sağlayan en önemli zemin yönetimin

nasıl sağlanacağını belirleyen bir anayasanın var olmaması ya da anayasalcı bir anlayışın oturtulamamış olmasıdır.

Ülkelerin uyguladıkları ekonomi politikaları, iç ve dış ilişkileri, yönetim anlayışları beraberinde savaş gibi çok büyük bir krizi getirebilmektedir. Savaşla birlikte açlık, susuzluk, temel hizmetlere erişimin sağlanamaması, toplumun can güvenliğinin sağlanamaması gibi pek çok kriz ortaya çıkmakta, ekonomideki ciddi dalgalanmalar yaşanarak yoksulluk büyük oranda artış göstermektedir.

1.3.3. Sosyal ve Demografik Faktörler

Yoksulluğa neden olan en temel sosyal ve demografik faktörler; nüfus artışı, eğitim seviyesi, göçler ve sosyal dışlanmadır. Nüfus oranındaki artışlar bireylerin kaynaklara ulaşmasını ve refah seviyesini önemli derecede etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızının yüksek olmamasına bağlı olarak işsizlik, ucuz iş gücü, hizmetlere erişimin aksamaması gibi pek çok sorun kontrol atındadır. Az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde ise nüfus artış oranının yüksek olmasına bağlı olarak yoksulluk daha derin ve şiddetli bir biçimde yaşanır. Çünkü işsizliğin, kaynak ve hizmet yeterliliğinin sağlanması ekonomik nedenlere de bağlı olarak zorlaşmaktadır.

Yoksulluğa neden olan sosyal faktörlerden eğitim seviyesi, nüfus artış oranıyla yakından ilişkili olup hem yoksulluğa bağlı olarak değişmekte hem de gelecekteki yoksulluğu etkilemektedir.

Yoksul ve genellikle çok çocuklu ailelerde çocukların eğitim olanaklarından tam olarak yararlanamaması nedeniyle meslek edinmeleri ve iş gücü piyasasına dahil olmaları zorlaşmakta, bu durum ise nesilden nesle aktarılan bir yoksulluğun oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Genellikle ekonomik nedenlerle gerçekleştirilen göçler de yoksulluğa neden olan faktörlerin başında gelmektedir. Ekonomik nedenlerle yapılan göçler genellikle kente doğru gerçekleşmekte olup kentlerde gecekondulaşmanın, sağlıksız yaşam ve haksız çalışma koşullarının varlığına yol açmakta, yoksulluk ve toplumdan soyutlanarak bireyselleşmeye yönelme gözle görülür biçimde artmaktadır. Zaten

belirli bir yoksul/yoksun hali olma durumu nedeniyle gerçekleştirilen göçler genellikle bu hali derinleştirmektedir (Tümtaş ve Ergun, 2014: 6).

Yoksulluğa neden olan faktörlerden bir diğeri sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma bireylerin sosyal ortamın dışında kalmasını ifade eder. Bu dışlanma yalnızca sermaye piyasasının dışında olmakla sınırlı değil, siyasal, kültürel, hukuki ve kişisel boyutları olan hem nesnel hem de öznel olarak değerlendirilen bir süreçler bütünüdür. (Şahin, 2009: 22).

Bireyler sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının başlıca nedenleri ekonomik durumları, dini ve etnik kökenleri, toplumsal cinsiyetleri, zihinsel veya fiziksel engellilikleri ve eğitim seviyeleridir (Buğra, 2005: 9). Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler toplumsal hizmetlere erişim vb. gibi pek çok temel hak ihlâline maruz kaldıkları için yoksulluklarının giderilmesi toplumun diğer bireyelerine göre daha zordur. Bu dışlanmanın beraberinde getirdiği yoksun bırakılma durumu daha şiddetli bir yoksulluğun oluşumunu beraberinde getirerek bireyleri sistemin dışına itmektedir. Bu durum ise literatürde yeni yoksulluk kavramıyla açıklanmaktadır.

Yoksulluğa neden olan faktörler birbirinden bağımsız olmakla birlikte yoksulluğa doğrudan ya da dolaylı olarak yol açan; coğrafi koşullar, sağlık koşulları, afetler, çalışamayacak durumdaki birey sayısının oranı, bireyler arasındaki yetenek farklılıkları, miras yoluyla elde edilen gelirler, devlet teşvikleri, piyasadaki tekelleşme, enformel sektörün gelişimi ve sendikasılaştırma politikaları gibi daha pek çok neden bulunmaktadır (Aktan, 2002: 1)

1.4. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Yoksulluğun genel-geçer bir tanımının olmaması ve değişken ve birbiriyle bağlantılı nedenlere sahip olması ölçümünde de çeşitli yöntemlerin geliştirilmesine neden olmuştur. Bu ölçümler yoksulluğun ulaştığı boyutları nicel olarak ifade edilmesini sağlaması açısından önem taşımaktadır. Gelir yoksulluğunun ölçülmesinde basit endeksler kullanılırken, insani yoksulluğun ölçümünde birleşik endeksler kullanılmaktadır.

1.4.1. Basit Endeksler

Gelir yoksulluğunun ölçülmesinde tek boyutlu; kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi, yoksulluk açığının karesi endeksi, Sen endeksi ve Foster, Greer ve Thorbecke endeksi kullanılmaktadır.

1.4.1.1. Kafa Sayısı Endeksi (Yoksul Kişi Oranı)

Yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan en temel ve en yaygın yöntemdir. Kafa sayım endeksi, yoksulluk sınırının altında yaşayan birey ya da hane halkının toplam nüfusa oranlanması ile elde edilen kafa sayım oranıyla oluşturulmaktadır (Haughton ve Khandker, 2009: 69). Bu endeksin hesaplaması kolaydır ancak yoksulluğun derinliğini göz ardı etmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Çünkü endekse göre yoksulluk çizgisinin hemen altındaki kişi ile yoksulluğu daha da derinden yaşayan bir kişi arasında ayırım gözetilmemekte, derinleşen yoksulluk endeksi etkilememektedir (Aktan ve Vural, 2002: 27).

1.4.1.2. Yoksulluk Açığı Endeksi (Boşluk Endeksi)

Yoksulluk açığı endeksi yoksulluk sınırının altında kalan kişilerle, bu sınır arasındaki farkın oranını 0-100 veya 0-1 arasındaki sayısal değerlerle hesaplayarak yoksulluğun derinliğini tespit etmeyi amaçlamaktadır (Nallari ve Griffith, 2011: 23). Uluslararası kuruluşlar bu değeri farklı olarak açıklamaktadırlar. Türkiye’de bu değerler 0-100 aralığında değişim gösterirken Birleşmiş Milletler bu değeri 0-1 arasında belirlemiştir (World Bank, 2011). Bu hesaplama yöntemiyle yoksul bireylerin yoksulluk sınırına ulaşmaları için ne kadar gelire ihtiyaç duydukları tespit edilebilmektedir. Ancak tıpkı Kafa sayısı endeksinde olduğu gibi gelirin yoksullar arasında nasıl dağıldığı dikkate alınmamaktadır.

1.4.1.3. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi

Yoksulluk açığının karesi, yoksulluk açığı oranının yoksulluk sınırına oranlanarak karesinin alınmasıyla hesaplanan bir endekstir. Bu oran sayesinde

yoksulluk sınırı ile geliri arasında büyük farklar olan bireylere ilişkin bilgi elde edilerek yoksulluğun derinliği ve yoksul kişilerin yoksullukları arasındaki fark tespit edilebilir. Ancak yorumlanması güç olduğundan yoksulluğun ölçülmesinde nadiren kullanılan bir yöntemdir (Gedikoğlu, 2015: 13-14).

1.4.1.4. Gini Katsayısı

Gini Katsayısı iktisatçı Corrado Gini geliştirilmiş olup yoksullar arası gelir eşitsizliğindeki değişimleri ifade etmekte ve 0-1 arasında değişim göstermektedir. Bu değer 1'e yaklaşması eşitsizliğin arttığının göstergesidir. Hesaplanması gelirlerin ikiye bölünmesiyle mutlak farklarının alınması ve mutlak farkların ortalamasının ortalamaya bölünmesi yöntemiyle yapılmaktadır (Demircan, 2021: 12)

Tablo 3: OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği Araştırması (2019)

Sıra	Ülke	Gini Katsayısı
1.	Slovak Cumhuriyeti	0.236
2.	Çek Cumhuriyeti	0.249
3.	Slovenya	0.249
4.	İzlanda	0.250
5	Norveç	0.262
34	ABD	0.390
35	Türkiye	0.404
36	Bulgaristan	0.408
37	Meksika	0.458
38	Şili	0.460
39	Kosta Rika	0.478
40	Güney Afrika	0.620

Kaynak: OECD, 2020

Yukarıdaki tablodan hareketle 2019 yılında gelire dayalı eşitsizliğin en düşük olduğu ülke Slovak Cumhuriyeti olduğu görülmektedir. Türkiye 0.404 Gini katsayısıyla sıralamada ABD'den sonra gelerek 35. Sırada yer almaktadır. Gelir

dağılımının en adaletsiz olduğu ülke yoksulluk oranının da çok yüksek olduğu Güney Afrika olarak tespit edilmiştir (OECD, 2020).

Ülkemizde Gini katsayısının ölçümü TÜİK tarafından gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasıyla belirlenmektedir. Bu katsayı yayımlanan son araştırma raporuna göre 2021 yılında 0.401 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2022).

1.4.1.5. Sen Yoksulluk Endeksi

Sen yoksulluk endeksi Amartya Sen tarafından 1976’ da geliştirilmiştir (Ökten ve Kale, 2009: 67). Kafa sayısı endeksi (H), yoksulluk açığı endeksi (I) ile yoksullar arasındaki gelir dağılımını gösteren Gini (Gp) katsayısının bir arada kullanılmasıyla yoksulluk açığını ve yoksullar arasındaki gelir dağılımını ele alır (Sen, 1976: 227). $S = H I + H (1 - I) Gp$ şeklinde hesaplanır (Aktan ve Vural, 2002: 29-30).

“Sen İndeksi (P), 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Yoksulların yoksulluklarındaki eşitsizliğin tam olması halinde Sen indeksi (P=1) Yoksul Kişi Oranına (H); yoksulların yoksulluklarındaki eşitliğin tam olması halinde ise Sen indeksi (P=0) Yoksulluk Açığı Oranına (I) eşit olur. Sen İndeksi, yoksulluk açığının ağırlıklı toplamıdır” (İbrişim, 2008: 26-27).

Sen Endeksi’nin sağladığı katkı; “yoksulluk sınırı altındaki hane halkının geliri azaldığında, yoksulluk ölçümü indeksinin çoğalması gerekir” ve “yoksulluk sınırı altındaki bir hane halkından diğer yoksulluk sınırı altındaki ancak daha yüksek gelirli bir hane halkına gelir transfer edildiğinde yoksulluk ölçümü indeksinin artması gerekir” koşullarını sağlamasıdır. (Sen: 1976: 219).

1.4.1.6. Foster, Greer ve Thorbecke Yoksulluk Endeksi (FGT Endeksi)

Foster, Greer ve Thirbecke tarafından 1984 yılında geliştirilen bu endeksle yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan diğer yöntemlerin eksikliklerinin giderilmesi sağlanmış ve yoksullar sosyo-ekonomik ve bölgesel açıdan alt gruplara ayrılmıştır (Yıldız, 2013: 18). Bu şekilde yoksulluğun oranı ve derinliğiyle birlikte farklı gruplar

ve bölgeler arasındaki göreceli yoksulluk da hesaplanabilmektedir. Bu yöntemde alt gruba ait endeksler kendi paylarıyla ağırlandırılarak toplanmakta ve toplam yoksulluk oranı elde edilmektedir (Şenses, 2006: 47).

1.4.2. Birleşik Endeksler

Günümüzde yoksulluğun daha geniş kapsamlı ve çok boyutlu ele alınışıyla yalnızca gelir yoksulluğunun ölçülmesini sağlayan tek boyutlu endeksler yoksulluğun ölçümünde yetersiz kalmıştır. Bu doğrultuda yoksulluğu gelir yoksulluğunun yanı sıra eğitim, sağlık vb. gibi sosyo-ekonomik ölçütler de kullanılarak hesaplayan ve geniş kapsamlı olarak ölçen birleşik endeksler geliştirilmiştir.

Yoksulluğu UNDP tarafından 1990 yılından günümüze farklı göstergeleri barındıran bileşik yoksulluk endeksleri yayımlanmaktadır (Kazar, 2019: 41).

1.4.2.1. İnsani Gelişme Endeksi ve İnsani Yoksulluk Endeksi

İnsani Gelişme Endeksi ilk kez 1990 yılında dünya genelinde kapsamlı ortak bir ölçüm yapabilmek amacıyla geliştirilmiş olup Birleşmiş Milletler tarafından yıllık periyotlarla yayımlanmaktadır. Bu endeks ülkelerin gelişiminin ölçülmesinde eğitim, sağlık ve gelir ölçütlerini ana kriter olarak belirlemiş zamanla bu endekslere yenileri eklenmiştir (UNDP, 2019). İnsani Gelişme Endeksi'nin yoksulluğun derinliğini ölçmedeki yetersizliği sonucunda 1997 yılında insan yaşamının aynı 3 temel ögesi üzerinde durulan ama bu ögelerin yoksunluğu ile toplumdaki yoksul bireylere odaklanan İnsani Yoksulluk Endeksi Geliştirilmiştir (Zülfikar, 2010: 28).

Tablo 4.Yıllara Göre Hesaplanan Yeni Endeksler

Yıl	Endeksin Adı
1990	İGE
1991	Cinsiyete Duyarlı İGE
1991	Dağılım Ayarlamalı İGE

Tablo 4 Devam: Yıllara Göre Hesaplanan Yeni Endeksler

1991	İnsani Özgürlük Endeksi
1992	Politik Özgürlük Endeksi
1993	Gelir Dağılımına Göre Uyarlanmış İGE
1993	Seçilmiş Göstergeler ile Ülke Raporları
1995	Toplumsal Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi
1995	Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Endeksi
1997	İnsani Yoksulluk Endeksi
2010	Eşitsizliğe Duyarlı İGE
2010	Eşitsizliğe Duyarlı İGE
2010	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Kaynak: Medyan ve Sarı, 2018: 393

Tablo 5: Ülkelerin İnsani Gelişme Endeksleri (2019)

Sıralama	Ülke	İGE	Geçen Yıla Göre Değişim
1	Norveç	0.957	+0.001
2	İrlanda	0.955	+0.004
2	İsviçre	0.955	0
6	Almanya	0.947	+0.001
4	Hong Kong	0.949	+0.003
17	ABD	0.926	+0.001
29	İtalya	0.892	+0.002
54	Türkiye	0.820	+0.003
188	Orta Afrika Cumhuriyeti	0.397	+0.002
189	Nijer	0.394	+0.003

Kaynak: UNDP, 2020

Birleşmiş Milletler tarafından son İnsani Gelişme Raporu 2020 yılında yayımlanmış olup 2019 yılına ait İnsani Gelişme Endeksleri'ni içermektedir. Yukarıdaki tabloda bazı ülkelerin insani gelişme endeksi değerleri ve bu değerlerin önceki yıla göre değişim oranları verilmiştir. Bu rapora göre dünya üzerindeki 189

ülke içinde insani gelişmişliğin en yüksek olduğu ülke daha önceki yıllarda olduğu gibi Norveç olarak belirlenmiştir. Bu sıralamayı İrlanda, İsviçre, Hong Kong, İzlanda ve Almanya takip etmektedir. Türkiye sıralamada geçmiş yıllara göre olumlu değişim göstererek 54. Sırada ve çok yüksek insani gelişim düzeyi kategorisinde yer almaktadır. İnsani gelişme endeksinin en düşük olduğu ülke ise 0.394 değer ile Nijer olarak belirlenmiştir. (UNDP, 2020).

1.4.2.2. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Oxford Üniversitesi aracılığıyla geliştirilmiş ve Birleşmiş Milletler tarafından ilk kez 2010 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Bu endekste yoksulluk hane bazında ve İnsani Gelişim Endeksi'nden farklı olarak yoğunluk olarak da ölçülmekte ve değer 0'a yaklaştıkça yoksulluk azalmaktadır. Yoksulluğun ölçülmesindeki temel öğeler eğitim, sağlık ve yaşam standartlarıdır. Bir insanın yoksul olabilmesi için bağlı bulunduğu hanenin 3 temel veya 10 ara etmenden %30 olarak mahrum olması gerekmektedir (Akt. Yayla Konuş, 2020: 59-60).

2021 yılı Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi hesaplamalarına veri eksikliği nedeniyle Türkiye dahil edilememiştir. Yayınlanan rapora göre dünyada 109 ülke ve 5,9 milyar insan arasında:

- 1,3 milyar insan çok boyutlu yoksulluk çekmekte,
- Bu rakamın yaklaşık yarısını (644 milyon), 18 yaş altında çocuklar oluşturmakta,
- Yaklaşık %85'i Sahra altı Afrika'da (556 milyon) veya Güney Asya'da (532 milyon) yaşamakta,
- %67'den fazlası orta gelirli ülkelerde yaşam sürmektedir (UNDP, 2021).

1.5. YOKSULLUKLA MÜCADELE ETMEYE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Yoksullukla mücadele etmeye yönelik yaklaşımlar doğrudan yaklaşımlar ve dolaylı yaklaşımlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan yaklaşımlarda yoksulluk

ekonomik temellere dayandırılırken; dolaylı yaklaşımlarda yoksulluk sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarıyla ele alınmaktadır.

1.5.1. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı

Yoksullukla doğrudan mücadele yaklaşımı günümüzde yoksullukla mücadele etmede en çok benimsenen yaklaşım türüdür. Bu yaklaşım türü sağlık, beslenme, barınma, eğitim vb. gibi temel ihtiyaçların geliştirilecek program ve sosyal politikalar yoluyla karşılanması anlayışını benimsemektedir (Gündoğan, 2008: 51). Bu yaklaşıma göre devlet yoksulları tespit etmek ve sosyal yardımlar, sübvansiyonlar, projeler yoluyla yoksulluğu gidermekle sorumludur.

1.5.2. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı

Dolaylı mücadele yaklaşımı ekonomide gerçekleşecek olan büyümeyle birlikte uzun dönemde yoksulluğun önlenebileceği ve gerçekleşen büyümenin yoksul bireylerin eğitim, sağlık vb. gibi birçok alandaki yoksunluğunun giderilerek yaşam kalitelerinin yükselmesiyle sonuçlanacağı anlayışına dayanmaktadır (Kömürcü, 2014: 38). Ancak ekonomik büyümenin yoksullukla sorunuyla mücadele edebilmesindeki en önemli faktör büyümeden elde edilen gelirin adil şekilde bölüşülmesidir. Büyümenin gelir dağılımına olan yansımaları ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içinde dönemden döneme farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Çin ve Güney Kore’de gelir dağılımı eşitsizliği öncesinde kontrol altındayken 1980’li yıllardan sonra artışa geçmiştir. Dolayısıyla yoksulluğun önlenmesinde ekonomik büyümeyle gerçekleştirilecek bir başarı için, gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik politikalara ihtiyaç vardır (Kazar, 2019: 35).

Yoksullukla kapsamlı bir mücadele gerçekleştirilmesi ve olumlu sonuçlara ulaşılması için tek bir yaklaşımı benimsemek ve bu doğrultuda politikalar geliştirmek yerine bu yaklaşımların birbirinin alternatifi olmadığı bilinciyle iki yaklaşımın entegrasyonu ile harekete geçmek gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.KADIN YOKSULLUĞU

Yoksulluk yaş, cinsiyet, ırk, medeni hâl vb. faktörler fark etmeksizin toplumda her kesimin etkilendiği bir durumdur. Ancak yoksulluğun derinliği ve şiddeti toplumdaki her birey tarafından aynı şekilde yaşanmamaktadır. Başka bir deyişle yoksullar arasında da bazı farklılıklar söz konusudur. Toplumun kadın, çocuk, engelli, yaşlı vb. dezavantajlı olarak kabul edilen kesimi yoksulluğu diğer bireylerden daha derin yaşamaktadır. Bu durum cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, kadınların yoksulluğu erkeklerden daha derin ve çok boyutlu olarak yaşadıkları 1970’li yıllardan sonra yapılan önemli çalışmalar kadınların yoksulluğu erkeklerden daha derin ve çok boyutlu olarak yaşadıklarını göstermiş ve kadın yoksulluğu ayrıca ele alınması gereken bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.

Kadınların yoksulluk oranının erkeklerden daha fazla olduğu ve yoksulluğu daha derin yaşadıkları uluslararası platformda da kabul edilmiş bir olgudur. Kadınların daha yoksul olduğu Birleşmiş Milletler’in 1997 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporu’nun verileriyle doğrulanmıştır. Rapora göre; iş gücü piyasasında 2/3’lük alanı kapsayan, erkeklerden 1/4 oranında daha uzun sürelerde çalışan, gıda ürünlerinin yarısını üreten kadınlar, dünyada elde edilen gelirin sadece %10’una, dünya üzerindeki mal varlığının ise %1’ine sahiptirler ve yoksulların %70’ini oluşturmaktadırlar (Ecevit, 2003: 83-88).

Kadın yoksulluğu açıklanırken kullanılan en bilinen terimlerden biri “yoksulların en yoksulu” kavramıdır. Bu kavram kadınların yaşadıkları yoksulluğun daha derin olduğunu ve bu yoksulluğun giderilmesinin daha zorlu olduğunu vurgulamak için kullanılmaktadır. Kadınların yaşadıkları yoksulluğun ortadan kaldırılmasının, erkeklere oranla daha zor olmasının en önemli nedeni toplumsal cinsiyete bağlı rollerin varlığıdır.

Toplumsal cinsiyet temelinde genellikle erkeklerin rolleri hane dışında ve sermaye piyasasına dahil olmak şeklinde, kadınların rolleri ise hane içinde sınırlandırılmıştır. Üstelik eşitsizlik toplumda olduğu gibi hane içinde de kadınların aleyhinedir. Eş ve anne olmanın getirdiği sorumluluklar kadınlar açısından daha zorlayıcıdır. Bu rollere bazen ailedeki yaşlı büyüğün bakımı gibi yenileri de eklenmekte ve ücretsiz, sosyal güvencesiz, bitmeyen bir mesai döngüsünü beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu roller kadınların eğitim, sağlık, istihdam vb. kaynaklara erişimini sınırlandırmaktadır ve kadın haklarına duyarlılığın en fazla olduğu Avrupa Birliği ülkelerinde de görülmektedir (Şenses, 2006: 175). Toplumsal cinsiyet norm ve rolleri tarafından kadınların kaynaklara erişiminin sınırlandırılması, içinde bulundukları yoksulluğun giderilmesinin önündeki en büyük engeldir. Üstelik bu durum toplumda dezavantajlı kabul edilen her kesimin maruz kaldığı sosyal dışlanmayı da beraberinde getirmektedir.

Kümbetoğlu'na göre “Kadın yoksulluğu toplumsal olarak onay verilmiş eşitsiz cinsiyet rolleri örüntüsünün bir sonucudur ve kadınlar erkeklere göre yoksulluğu farklı biçimde yaşarlar, farklı algılar ve farklı stratejiler geliştirirler. Toplumdaki sosyal ve kültürel norm ve değerler kadınların sosyal rollerini, bireysel özellikleri temelinde değil kadınlıkları ile sınırlamıştır” (Kümbetoğlu, 2002: 129-134). Kadınlık temelli bu sınırlamalar kız çocuklarının eğitime erişim imkânının kısıtlanması veya engellenmesiyle başlamakta ve bu durum nesilden nesile aktarılan bir kadın yoksulluğuna zemin hazırlamaktadır. Kadın yoksulluğu alanında çalışan Buvinic de kadın yoksulluğunun yoksulluk karşısındaki en belirgin özelliklerinden birinin kadının eğitim imkânlarından yararlanabilme durumu olduğunu altını çizmiştir. Buvinic'e göre diğer belirleyici özellik ise kadının iş gücü piyasasındaki konumudur ve bu iki özellik birbirinden bağımsız değildir (Şener, 2009: 5). Düşük eğitim seviyesine sahip kadınların iş gücü piyasasında yer alma ihtimalleri düşüktür. İş gücü piyasasında yer alsalar bile sağlıksız koşullarda, kayıt-dışı, düşük ücretlerle çalışmak zorundadırlar ve genellikle elde ettikleri gelir üzerinde söz sahibi değildirler. Başka bir ifade ile küresel sermayenin ucuz emeğe duyduğu ihtiyaç, ilk önce kadınların emeği ile karşılanmaya çalışılmaktadır.

2.1. YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI KAVRAMI

Kadınların daha yoksul olduğunu ifade etmek için kullanılan “yoksulluğun kadınlaşması” kavramı ilk kez 1978 yılında Dena Pierce tarafından kullanılmıştır. Pierce bu kavramı o yıllarda Amerika’da yoksulların 2/3’ünü kadınların oluşturmasına ve zaman içerisinde kadınların iş gücüne katılım oranlarında gözle görülür bir artış gözlemlenirken yoksulluklarının artmaya devam etmesini vurgulamak için kullanmıştır. Bu dönemde kadın istihdamıyla birlikte yoksulluğun da artış göstermesi; boşanmaların, tek ebeveynli aile sayısının, hane reisinin kadın olduğu ailelerin, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının artmasıyla ve çekirdek aile yapısının sarsılmasıyla açıklanmaktadır (Pearce, 1978: 29).

Pearce’in geliştirdiği bu kavram, yoksulluğun toplumsal cinsiyet bakımından ele alınmasına zemin hazırlamıştır. Pearce 2016 yılında verdiği röportajda yoksulluğun kadınlaşmasını şöyle açıklamıştır (Koyuncu, 2016):

“Yoksulluğun kadınlaşması ile ilgili ilk makalemi yazdığımda, Amerika’da 1970’lerde çok az bilinen bir eğilimi vurguluyordum. Bu eğilim kadınlar tarafından idare edilen ailelerden özellikle bekâr kadınlara doğru yön değiştiriyordu. Bekâr kadınlar tarafından idare edilen ailelerin oranı tüm yoksul ailelerin yarısına denk geliyordu. Kimse, ben de dahil bu oranın süresiz fakat orantısız olarak ilerleyeceğini kestiremedi.”

1995 yılında Pekin’de kadın haklarının en temel insan hakları olduğunu vurgulamak ve kadınlar için daha adil bir yaşam sağlamak amacıyla gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı’nda yoksulluğun kadınlaşması kavramının kullanılmasıyla kavram politik bir geçerlilik elde etmiş ve yoksulluğun kadınlar özelinde ele alınması gereken öncelikli bir problem olduğuna değinilmiştir (Şener, 2012: 55).

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı yoksulluğu cinsiyet temelinde açıklamaya çalışırken 3 temel duruma vurgu yapmaktadır (Ecevit, 2003: 85):

- Erkeklere kıyasla kadınlar arasında yoksulluk daha çoktur.
- Kadın yoksulluğu erkek yoksulluğundan daha ciddi ve derindir.

- Yoksulluk kadınlar arasında daha hızlı artmaktadır.

Bu olgular yoksulluğun açıklanmasında kadın yoksulluğunun farklı bir açıdan ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yoksulluğun kadınlaşmasını anlama sürecinde iki konu daha fazla ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, yoksulluğun kadınlaştırılmasında kimlerin bu kapsama girdiğiyle ilgili bir net bir durum olmamasıdır. Bu kavram içerisine sadece hane reisi olan ve bekâr kadınlar girmemektedir. Cinsiyet ayrımcılığı, boyun eğme ve eşitsiz gücün hane içinde de var olması yoksul hanelerdeki evli kadınların da bu sorunla karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir. Bir diğer konu ise yoksulluğun kadınlaşmasının statik bir resimden çok dinamik bir süreç olarak anlaşılması gerekliliğidir (Akt. Aytış, 2021: 57).

Buvinic'e göre, yoksulluğun kadınlaşmasının anlaşılması için bir dış politika konusu gibi değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü kadınlar, toplumsal rollerinin yanında ayrıca ekonomik aktörlerdir. Yoksulluğun kadınlaşması yalnızca aileleri ya da içinde yaşanan ülkeyi değil tüm küresel ekonomiyi olumsuz etkileyecektir. (Buvinic, 1997: 39).

Rahnema yoksulluğun kadınlaşmasını “modernize yoksulluk” olarak tarif ettiği modern yoksulluğun ikincil görüngüsü olarak ele almaktadır. Modern yoksulluğu geleneksel yoksullukla kıyaslayan Rahnema, modern dönemde kadının konumundaki değişimleri yeni ortaya çıkan iktidar tarzlarıyla ilişkilendirmektedir. Zenginlikle yoksulluğun paralel olarak artış gösterdiği ve kadınların geçmişte var olmayan düzeyde hukuksal, ekonomik ve sosyal haklardan faydalandığı bu dönemde yoksulluğun kadınlaşmasının genelleşiyor olmasını bir paradoks olarak değerlendirmektedir. (Rahnema, 2009: 257-258).

Donkor'a göre yoksulluğun kadınlaşması kadını ikinci sınıf birey olarak gören ve değersizleştiren sosyo-kültürel ve politik yapıların neticesidir. Kadının değersizleştirilmesinde en etkili faktörün din olduğu ifade edilse de burada asıl rol oynayan geleneklerdir (Donkor, 2006: 1).

Chant ise kadınların hane reisi olduğu haneleri “yoksulların en yoksulu” ve “yoksulluğun kadınlaşması” kavramlarıyla özdeşleştirmekte ve yoksulluğu hem erkeklerden hem de diğerkadınlardan daha fazla yaşadıklarını belirtmektedir. Chant bu görüşünü 3 temel nedene dayandırmaktadır. (Chant, 2003: 6):

- Kadın reisli hanelerin çocuklara dair sorumlulukların tamamını üstlenmek zorunda olmaları
- Elde ettikleri düşük gelirin yanı sıra iş yüklerinin fazla olması
- Toplumsal normlar nedeniyle her işte çalışamamaları

Literatürde de bu görüşü destekleyen birçok görüş bulunmasına rağmen yoksulluğun kadınlaşmasının hane reisi kadınların yoksulluğu ile sınırlandırılması feminist ekonomide şu açılardan eleştirilmektedir:

- Hane halkı reisi kadınların toplumun en yoksulları olduğunu ortaya koyan makro ve mikro düzeyde bağımsız kanıtların olmaması
- Bu hanelerin homojen birimler olmaması (farklı sosyal, kültürel, demografik ve ekonomik yapılarasahip olmaları ve evli olmama, ayrılma, boşanma, dulluk gibi açılardan heterojen olmaları) (Dinçoflaz, 2009: 62).

Burnham ise direkt olarak yoksulluğun kadınlaşması kavramını eleştirmiş ve kavramın 4 önemli kör noktasının altını çizmiştir (Dinçoflaz, 2009: 62):

- Yoksulluğun birinci belirleyenin sınıf değil, toplumsal cinsiyet kavramıyla açıklanması yanlıştır.
- Bu kavram açıklanırken kadınlar arasındaki sınıf farkı görmezden gelinmiştir.
- Kadınlar arasındaki ırk farklılıkları ihmal edilmiştir.
- Yoksulluğu önemli ölçüde yaşayan siyahi erkekler göz ardı edilmektedir.

Yoksulluk ve kadın ilişkisi, yoksulluğun kadınlaşmasının nedenleri toplumdan topluma, bölgeden bölgeye ve içinde bulunulan zaman dilimine göre farklılık göstermektedir. (Açıkgöz, 2010: 52). Kadınların yoksulluğa maruz kalma nedenlerini ele almak yoksul kadın tanımının ne gibi kriterlerle belirlendiğinin anlaşılabilmesi açısından fayda sağlayacaktır.

2.2. KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ VE GÖRÜNÜMLERİ

Kadın yoksulluğu birden fazla faktöre bağlı olarak meydana gelen ve yaşamın farklı alanlarında gözlemlenebilen çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Çalışmanın bu kısmında kadın yoksulluğunun nedenleri ve farklı alanlardaki görünümleri sıralanarak açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Kaynaklara ve Kamusal Hizmetlere Erişim Eşitsizliği

Kadınların yoksullukla karşı karşıya kalmalarının en önemli nedenlerinden biri kaynaklara ve kamusal hizmetlere erişimde yaşadıkları cinsiyete dayalı eşitsizliklerden kaynaklanan sorunlardır. Kadın yoksulluğuna neden olan kaynaklara ve kamusal hizmetlere erişim eşitsizliği aşağıda; ekonomik kaynaklara erişim eşitsizliği ve kamusal hizmetlere erişim yetersizliği başlıkları altında ele alınmıştır.

2.2.1.1. Ekonomik Kaynaklara Erişim Eşitsizliği

Dünyadaki üretim araçlarının ve gayrimenkullerin ait olduğu bireyler incelendiğinde cinsiyete dayalı olarak kadınların aleyhine farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Aynı durum miras hakkından yararlanma ve toprak sahipliği için de geçerli olduğu saptanmıştır. Kadınların erkeklere oranlara sahip olduğu kaynak yoksunluğu; sermaye, toprak ve borçlanma imkânlarını kapsamaktadır. (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 31).

Birleşmiş Milletler, kadınların iş gücü piyasasına katılım oranı bakımından çalışanların 2/3'lük kısmını oluşturmalarına rağmen dünya gelirinin yalnızca %5'ine ve dünya taşınmaz mülkünün de %1'inden daha az miktarına sahip olduğunu

belirtmiş ve 1970'lerin sonunda ekonomik eşitlik yaklaşımını ortaya atarak boşanmalar, mülk paylaşımları, kredi ve oy kullanımları gibi konularda kadın erkek eşitliğinin sağlanmasını hedeflemiştir (Balkan, 2017: 47).

Türkiye'de, gayrimenkul sahipleri incelendiğinde, 2021 yılında toplam konut satışları içinde en yüksek paya sahip olan İstanbul'da; kadınlar 83 bin 226 konut sahibi, erkekler 142 bin 120 konut sahibi, kadınlar ve erkekler ortak olarak 6 bin 962 konut sahibi olmuştur. (TÜİK, 2021).

2.2.1.2. Kamusal Hizmetlere Erişim Yetersizliği

Kamusal hizmetlerin yeterli olmayışı ve adil dağıtılmaması kadınların toplumsal cinsiyete bağlı rollerini besleyen bir sorundur. Çünkü devlet tarafından sağlanmayan hizmetler genellikle ailedeki kadın tarafından uzun mesailerle ve ücretsiz olarak gerçekleştirilmektedir. Kadınlar tarafından karşılanan hizmetlerin başında çocuğa, yaşlıya, hastaya yönelik bakım hizmeti gelmektedir. Devletin bakım desteği gibi hizmetleri ücretsiz olarak sunmaması, sağlık hizmetlerine ulaşımın zor olması, alt yapı eksikliği gibi sorunlar kadınların iş yükünü artırmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 32). Bu durum çoğu zaman kadınların ücretli bir işte çalışamamasıyla sonuçlanmakta ve anneye yardımcı olma sorumluluğu kapsamında ailedeki kız çocuğunun eğitimine yansımaktadır.

Kadınlar eğitim, sağlık, adalet, sosyal güvenlik gibi mevcut kamusal hizmetlere ise doğrudan ulaşamayıp genellikle eşleri aracılığıyla erişmeye çalışmakta, erkeklere bağımlı kalmaktadırlar (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 33).

Kadınların hem yetersiz kamusal hizmet açığını örtme sorumluluğunu üstlenmesi hem de bu hizmetlere doğrudan ulaşamamasında karar alma süreçlerinde etkin rol oynamamalarının büyük payı bulunmaktadır. Karar alma süreçlerindeki yetkililerin çoğunluğunun erkek olması cinsiyet eşitsizliğini ve kadınların hizmetlere erişim aksaklıklarını önlemeye yönelik politikaların geliştirilmemesiyle sonuçlanmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 31).

2.2.2. Sosyal Korumadan Yoksunluk

Kadın yoksulluğunu etkileyen en önemli faktörlerden biri de sosyal korumadan yoksunluktur. Sosyal koruma; bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları olumsuzluklara karşı güvence sağlayan tüm sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, teşvikler ve sosyal hizmetlerdir. Sosyal koruma, sosyal güvenlik kurumları aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bu kurumlar, eğitim ve sağlık haklarının yanında; yaşlılık aylığı, sürekli veya geçici iş göremezlik ödeneği, işsizlik aylığı gibi önlemler de sağlamaktadır (Şahin, 2009: 67).

Sosyal koruma sistemleri bir toplum için oldukça gerekli olsa da bu sistemden yararlanmak için belirli koşullar vardır. Bu koşulların başında sigortalara gerekli katkı ödemelerinin düzenli olarak yapılması yer alır ancak bunun için de düzenli bir gelire ihtiyaç vardır. Kadınların düşük istihdamı ve erkeklere oranla fazla olan yoksullukları, güvencesiz işlerde çalıştırılarak piyasada ucuz iş gücü olarak görülmeleri, ücretsiz aile işçisi olmaları sosyal koruma sistemlerinden yararlanmalarını engelleyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2009: 68-69). Kadınların sosyal güvenlik şemsiyesinin dışında kalmaları ise onların malullük, yaşlılık, işsizlik, hastalık gibi risklere karşı korumasız kalmalarına yol açmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 33).

Türkiye’de sosyal koruma sistemi kapsamında yapılan yardımlar; hastalık ve sağlık bakımı, engelli ve malul, emekli, yaşlılık, dul ve yetim, aile ve çocuk, işsizlik ve sosyal dışlanma alanlarındadır. Yapılan yardımlardan kadınlar erkeklere oranla daha az yararlanabilmektedirler (Yeşilkaya, 2018: 53).

Tablo 6: Sosyal Koruma Kapsamında Maaş Alan Kişi Sayısı

Bin Kişi	2019			2020		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam Maaş Alan Kişi Sayısı	14 089	8 031	6 058	14 288	8 121	6 167
Engelli/Malül Maaşı Alan Kişi Sayısı	864	504	360	853	497	356
Emekli/Yaşlı Maaşı Alan Kişi Sayısı	9 849	7 313	2 536	10 035	7 415	2 620
Dul/Yetim Maaşı Alan Kişi Sayısı	3 759	267	3 492	3 806	267	5 539
Toplam Maaş Yardımı Sayısı	14 747	8 096	6 651	14 979	8 189	6 790

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2021

Yukarıdaki tabloda Türkiye’de 2019 ve 2020 yıllarında sosyal koruma kapsamında maaş alan kişi sayıları gösterilmektedir. Bu tablodaki verilerden hareketle 2020 yılında bir önceki yıla göre emekli ve yaşlılık ile dul ve yetim maaşlarından yararlananların sayısında artış gözlemlenirken engelli ve malul maaşı alan kişi sayısı düşmüştür. Dul ve yetim maaşı alan kişi sayısı haricindeki kategorilerde maaş alan erkeklerin sayısının her iki yılda da kadınlardan fazla olduğu gözlemlenmektedir. Dul ve yetim maaşı alan kadın sayısının fazla olmasında erkeklerin sigortalı olarak çalışma oranlarının kadınlara göre yüksek olmasının ve sigortalı olarak çalışmayan kız çocuklarının evlenene dek yetim maaşından yararlanabilmesinin etkisi büyüktür. Toplam maaş alan kişi sayısı 2020 yılında 14.288 bin kişi olarak belirlenmiş olup kadınlar bu sayının 6.167 binini oluştururken erkekler 8.121 binini kapsamaktadır (TÜİK, 2021).

Sosyal korumadan yararlanamamanın bir diğer göstergesi sigortasız olarak kayıt dışı çalışmaktır. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu/Genel Hizmetler İşçileri Sendikası (DİSK/Genel-İş) Araştırma Dairesi’nin TÜİK, OECD, Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi (EUROSTAT), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın verilerinden yararlanarak her yıl düzenli olarak yayımladığı Kadın Emeği Raporu’nun güncel sayısında yer alan 2021 yılı 4. dönem verilerine göre; istihdam edilebilen kadınların sadece %64,4’ü kayıtlı yani sosyal güvence kapsamındayken, %35,6’sı kayıt dışı işlerde hiçbir güvencesi olmadan çalışmaktadır. Son 5 yıllık süreçte kadınların kayıt dışı çalıştırılma oranı %30’ların altına hiç inmediği tespit edilmiştir. Bu da her 10 kadından 3’ünün kayıt-dışı çalıştırıldığı anlamına gelmektedir (DİSK\Genel-İş Araştırma Dairesi, 2022: 9).

2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet (sex) kavramına karşı geliştirilmiş bir kavram olup ilk kez Oakley tarafından “Sex, Gender and Society” kitabında kullanılarak literatüre kazandırılmıştır (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 58-59). Bu kavram kültürel yapıdan kaynaklanan, toplumun kişiler için oluşturduğu roller, beklentiler ve öğrenilmiş davranışlar bütünü olarak ifade edilmektedir (Ecevit, 2003: 83). “Kavramın arkasında yatan fikir, cinsiyetin toplumsal bir “inşa” olduğudur.

Buna göre kadınlık ve erkeklik doğuştan getirilen biyolojik özelliklerden çok, toplumsal birer kurgu olarak ele alınmaktadır.” (Aksu, 2016: 22).

Cinsiyete dayalı rol, beklenti ve davranışlar toplumdan topluma hatta aynı toplum içinde zaman dilimine göre farklılık göstermekle birlikte hemen her toplumda kadına yönelik beklenti hane içi üretim ve biyolojik olarak yeniden üretimdir. Özellikle geleneksel toplumlarda mevcut olan bu anlayış kadının sosyal ve ekonomik kaynaklara erişimini doğrudan engellemektedir. Günümüzde kadının hane-dışında, sosyal ve kamusal yaşamda yer alma oranında önemli gelişmeler yaşanmış olsa da öncelikli rollerinin ücretsiz ev işçisi, eş ve annelik olduğu anlayışı sürmektedir (Batur, 2011: 21). Üstelik kadının piyasa ekonomisinde yer almaya başlaması kaynaklara erişimlerinde cinsiyete dayalı eşitliği sağlamamış iş yaşamını da kapsayan diğer eşitsizliklere zemin hazırlamıştır.

Kadınların cinsiyet temelli yaşadıkları eşitsizliklerin en belirginleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Ecevit, 2003: 84):

- Eğitim, sağlık vb. kaynaklara erişimin sınırlandırılması
- Çalışma hayatında karşılaşılan her sektörde çalıştırılmama, düşük ücretle ve kayıt-dışı çalıştırılma, sendikal faaliyetlerinin sınırlandırılması
- Cinsel istismar
- Fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet
- Siyasi alanlarda yaşanan eşitsizlikler
- Hane içi karar alma konusunda yaşanan eşitsizlikler

Cinsiyete dayalı bu eşitsizlikler kadınların yoksulluğuna doğrudan neden olmakta ve yoksulluklarının artmasına bağlı olarak artış göstermektedir. Kadın yoksulluğundaki bu artış küresel gelişme açısından da sorun teşkil etmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyetin ve kadın yoksulluğunun giderilmesine yönelik girişimlerin önünü açmaktadır. Birleşmiş Milletler bu anlamda önemli çalışmalar ortaya koymakta, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ile farklı ülkelerdeki kadınların eğitim, sağlık, iş gücüne katılım ve siyasi katılım gibi alanlardaki

durumları incelenmekte ve 2030 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm dünyada sağlanmasını hedeflemektedir (Göktaş, 2019: 30).

Toplumsal cinsiyet endeksinden elde edilen son bilgilere göre kadınların milletvekili sandalye sayısı ve okullaşması açısından ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinde neredeyse eşitlik sağlanmıştır. Türkiye’de ise eşitsizlik eğitim, sağlık, siyaset, istihdam gibi hemen her alanda devam etmektedir. 2021 yılı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’nde Türkiye, 156 ülke arasında 133. sırada yer almıştır (<https://tr.euronews.com/2021/04/01/cinsiyet-esitsizligi-endeksi-nde-turkiye-156-ulke-aras-nda-133-s-rama-geriledi>, 01.02.2022).

Tablo 7: Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’nde Türkiye Sıralaması

Kategoriler/Yıllar	2019	2020
Kadınların Ekonomiye Katılımı ve Fırsat Eşitliği	136	140
İşgücüne Katılım	135	137
Aynı İşe Eşit Ücret	106	95
Eğitim Olanaklarına Erişim	103	101
Sağlık	64	85
Siyasi Yaşamda Temsil	109	114
Genel Sıralama	130	133

Kaynak: <https://tr.euronews.com/2021/04/01/cinsiyet-esitsizligi-endeksi-nde-turkiye-156-ulke-aras-nda-133-s-rama-geriledi>, 01.02.2022

Tablo 7’de görüldüğü gibi Türkiye’nin cinsiyet eşitsizliği endeksine bağlı pek çok kategoride dünyadaki ülkelerin gerisinde kaldığı söylenebilir. Bir yıl içerisinde ekonomiye katılım ve fırsat eşitliği, iş gücüne katılım, sağlık, siyasi yaşamda temsil gibi alanlarla ilgili sıralamada gerileme gözlemlenirken cinsiyetler arasında eşit işe eşit ücret ve eğitim olanaklarına erişim konusundaki sıralamalarda diğer ülkelere kıyasla ilerleme kaydedildiği saptanmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin siyasi yaşamdaki yansımalarına detaylı olarak bakıldığında EUROSTAT tarafından daha detaylı olarak yapılan incelemelere göre siyasal yaşamdaki eşitsizlik Türkiye’de çok daha kötü durumdadır. 2021 yılı itibarıyla meclisteki kadın milletvekili oranı %11,1 olarak tespit edilmiş olup Avrupa Birliği ortalaması %32,7 olarak belirlenmiştir. Türkiye bu oranla Avrupa’da ulusal

parlamentodaki kadın milletvekili oranının en düşük olduğu ikinci ülke seçilmiştir (<https://kronos35.news/tr/kadin-milletvekili-orani-turkiye-avrupada-son-siralarda-finlandiya-zirvede>, 02.02.2022).

2.2.4. Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma

Ayrımcılık genellikle iki şekilde meydana gelmektedir. Bunlardan ilki ırka ve etnik kökene bağlı olup ABD'deki siyahi ve beyaz ayrımı bu ayrımcılığın en belirgin örneğini oluşturmaktadır. Diğer ayrımcılık türü ise cinsiyete dayalı gelişmiştir ve dünyanın her yerinde belirli boyutlarda görülmektedir (Şenses, 2006: 175). Bu ayrımcılık türü çocuk yaşta ailede başlamakta olup siyasi, sosyal, ekonomik her alanda kadının aleyhine olmakta ve kadın yoksulluğuna ve kadın yoksulluğunu oluşturan; istihdam sorunları, eğitime ve diğer kaynaklara erişim, sosyal dışlanma gibi diğer nedenlerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

İstihdam sektöründe cinsiyete dayalı ayrımcılık iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki aynı sürede, aynı işi yapmalarına rağmen kadınların erkeklere oranla daha düşük ücretlerle çalıştırılması olup doğrudan ayrımcılık olarak adlandırılmaktadır. İkincisi ise dolaylı ayrımcılık olup kadınların ağırlıklı olarak daha düşük verimlilik gerektiren ve düşük ücretlendirmelere sahip işkollarında istihdam edilmesidir (Şenses, 2006: 177).

Cinsiyete dayalı hemen her alanda görülen ayrımcılık sosyal dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Sosyal dışlanma 1960 sonrası birbirini takip eden ekonomik ve sosyal krizler sonrasında Fransa'da tartışma konusu olan bir kavramdır. Sosyal dışlanmanın tıpkı yoksulluk gibi üzerinde uzlaşmış kesin bir tanımı bulunmamakla beraber bireylerin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşama tam olarak katılamadıkları bir durumu ve süreci tanımlamaktadır (Silver, 1994: 536).

Silver, sosyal dışlanmanın paradigmasını dayanışma, uzmanlık ve tekel olarak üçe ayırmıştır. Dayanışma paradigmasında dışlama, bireyin toplumla olan sosyal bağının kopmasıdır. Uzmanlaşma paradigması altında, dışlanma bireyler arasındaki ilişkilerden ve sivil toplum alanındaki ayrımcılığın kapsamından kaynaklanmaktadır.

Tekel paradigma ise farklı kültürel kimlikler ve kurumlar sergileyen güçlü grupların dışarıdan gelenlerin değerli kaynaklara erişimini sınırlandırışına odaklanmaktadır (Silver, 1994: 570).

Yoksullukla sosyal dışlanma birbiriyle neden-sonuç ilişkisi içerisinde olan olgulardır. Özellikle 1980 sonrası dönemde yoksulluğun tanımının gelir yoksulluğu ile sınırlandırılmaktan çıkarılıp bireylerin sosyal yaşamdan yoksun kalmalarını ifade eden ‘insani yoksulluk’ kavramının ön plana çıkmasıyla birlikte yoksulluk ve sosyal dışlanma arasındaki ilişki önem kazanmıştır (Gerşil, 2015: 164). Buğra ve Keyder yoksulluğu “Yoksulluk her şeyden önce insanın topluma diğer insanlar gibi katılabilmesini engelleyen bir sosyal dışlanma sorunudur” şeklinde açıklayarak bu ilişkinin önemine vurgu yapmıştır (Buğra ve Keyder, 2003).

Yoksulluğu erkeklere göre daha sık ve şiddetli yaşayan kadınlar, sosyal dışlanmayla da en çok karşılaşan toplumun dezavantajlı gruplardandır (Alptekin, 2014: 29). Bu dışlanma ilk başta eğitim ve istihdam alanında görülmekte olup kadının eğitim ve iş hayatının dışına itilmesi şeklinde kendini göstermektedir. Kadınların her sektörde iş imkânı bulamaması bunun en belirgin örneklerindendir (Açıkgöz, 2010: 51). İstihdam ve eğitimden dışlanan kadınlar için politik, kültürel ve sosyal süreçlerin dışına itilmek çok daha kolay gerçekleşmektedir. Bu alanlarda maruz kaldıkları dışlamalarda sivil toplum örgütlerinde, sendikalarda, yerel yönetim birimlerinde ve ulusal politikalarda yeterince temsil edilememelerinin katkısı büyüktür. Üstelik ekonomi ve eğitim alanlarında dışlanmaya maruz kalan kadınlar yaşadıkları yoksulluğa bağlı olarak kendilerini toplumun bir parçası olarak görmeyip sosyal yaşamdan soyutlamaya meyilli olabilmektedirler (Çakır, 2008: 42). Bu soyutlama mevcut yoksulluklarının daha da derinleşmesi hatta bazı durumlarda kronikleşmesiyle sonuçlanabilmektedir.

2.2.5. Kadının Aile İçi Konumu

Çekirdek aile anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu durumda aile içindeki eşitsizlikler de daha çok anne ile babanın konumu ve çocukların cinsiyetiyle ilgilidir (Yusufoğlu, 2010: 29).

Aile içinde cinsiyete dayalı eşitsizlikler kadınlar için çocukluk çağında başlamaktadır. Aile tarafından kız çocuklarının eğitiminin erkek çocuklarına göre daha az önemli, önemsiz ya da yanlış görülmesi bu durumun başlıca belirtilerindendir. Bu düşünceyle paralel olarak kız çocuklarından öncelikli olarak beklenen, annesinin aile içi emeğini bölüşmesi ya da küçük kardeşlerine bakım hizmeti vermesidir. Erkek çocuklar ise eğitim aldığı sürenin dışında ev dışı işlerde ve sosyal hayatın içinde yer almaktadır. Erkek çocukların ev dışında özgürlüklerinin sınırı kız çocuklarına göre daha esnek yapıdadır. Kız çocukları erkeklerle eşit şekilde eğitim alsalar ya da yetişkin olduklarında gelir getiren bir işte çalışsalar da aile içi emeğe katkıda bulunma sorumlulukları devamlılık göstermektedir (Topgöl, 2013: 292). Gelirlerinin kontrolü ve denetimi ise genellikle ailenin reisi olan babaya aittir. Kısacası kadınların ve erkeklerin aile-içi eşitsizliği çocuk olarak yer aldıkları kendi ailelerinden başlamakta, kadınların evlenmeleriyle birlikte daha da artmaktadır. Çocuk olarak yer aldığı evde anne ile bölüşülen ücretsiz ev ve bakım işleri kız çocuğu olana dek kadının kendisine aittir. Dolayısıyla kadının ücretsiz emeğinin nesilden nesile aktarımı söz konusudur.

Kadınların sermayenin küreselleşmesiyle birlikte gelir getiren işlerde çalışma oranlarında gözle görülür artışlar yaşanmıştır. Ancak kadınların çalıştıkları işler genellikle erkeklere oranla ücretin düşük, çalışma saatlerinin uzun olduğu, alt pozisyonlarda, mobbinge ve tacize maruz kalabildikleri, güvencesiz ve yarı zamanlı işler olmaktadır (T. Erdut, 2005: 15).

Diğer yandan Yılmaz (2008) tarafından “Sosyal bir ortamda bir bireyden ya da bir gruptan başka bir bireye yöneltilen maddi ya da duygusal özellik taşıyan söz ve tutumlar” şeklinde tanımlanan ve çalışma yaşamında olumsuzluk yaratan kaynaklardan biri olan mobbinge, kadınlar erkeklere oranla daha fazla maruz kalmaktadır. Mobbing Türkiye’de daha çok “yıldırma” kelimesiyle aynı anlamı karşılamakta ve kadınların iş hayatındaki başarısı, çalışma azmi ve yaptığı işi benimsemesi mobbinge maruz kalmaları açısından bir engel oluşturmamaktadır (T. Yılmaz, 2008: 176-177).

Üstelik kadınlar ev-dışında gelir getiren işlere sahip olsalar dahi erkeklere oranla sağlık, beslenme vb. kaynaklara ulaşmaları, aile içinde ya da dışında karar alma süreçlerine katılımları sınırlıdır (Göktaş, 2019: 36-37). Çalışmalarının onayı ve gelirlerinin kontrolü ise eşe aittir. Üstelik ev dışında gelir getiren işlerde yer almak kadınların aile içi işler ya da ailedeki çocuklara ya da yaşlılara bakım verme sorumluluklarının devam etmesiyle birlikte her gün tekrar eden bir çift vardiya içinde olmalarına yol açmıştır (Körükmez, 2008: 242). Günümüzde ev içi emeğin cinsiyetler arasında bölüşülmesine yönelik toplumsal boyutta çalışmalar yapılmaktadır ve bu anlamda olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak erkeklerin ev içi emeğe katkı sunduğu sınırlı sayıdaki ailelerde sorumluluğun kadınlara ait olduğu, erkeklerinse yardımcı olmasının gerektiği anlayışı devam etmektedir. Bu anlayış toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla örtüşmemektedir.

Aşağıdaki tabloda ilgili konuya örnek oluşturması açısından Türkiye’de yaşayan bireylerin günlük faaliyet sürelerine ilişkin faaliyet türüne, cinsiyete ve çalışma durumuna göre verilmiştir. TÜİK tarafından yapılan bu araştırma en son 2014-2015 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Tablo 8: Faaliyet Türüne, Cinsiyete ve Çalışma Durumuna Göre Kişi Başına Ortalama Faaliyet Süresi, (2014-2015)

Faaliyetler	Çalışan			Çalışmayan			Genel Ort.
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
Yemek ve Diğer Kişisel Bakım	02:45	02:37	02:43	02:53	02:47	02:49	02:46
İstihdam	06:25	04:32	05:52	00:22	00:04	00:10	02:48
Eğitim	00:04	00:07	00:05	01:05	00:34	00:44	00:26
Hanehalkı ve Aile Bakım	00:46	03:31	01:34	01:07	04:59	03:47	02:45
Gönüllü İşler ve Toplantılar	00:26	00:32	00:28	00:58	01:03	01:02	00:46
Sosyal Yaşam ve Eğlence	01:28	01:28	01:28	02:33	02:09	02:16	01:54
Spor ve Doğa Sporları	00:08	00:04	00:07	00:24	00:05	00:11	00:09
Hobiler ve Oyunlar	00:19	00:08	00:16	00:43	00:08	00:19	00:17
TV İzleme, Müzik Dinleme vb.	01:55	01:36	01:49	03:14	02:29	02:43	02:18
Ulaşım ve Belirlenmemiş Zaman Kullanımı	01:29	01:05	01:22	01:08	00:40	00:48	01:04
Uyku	08:11	08:15	08:12	09:27	08:58	09:07	08:41

Kaynak: TÜİK, Zaman Kullanım İstatistikleri, 2015

Tablo 8’de görüldüğü üzere 2014-2015 yıllarında Türkiye’de çalışan kadınlar hane halkı ve aile bakımına günlük ortalama 3.5 saat ayırırken çalışan erkekler yalnızca 46 dakikasını ayırmaktadır. Kadınlar gelir getiren bir işte çalışmadığında bu süre 5 saate çıkarken çalışmayan erkeklerin hane halkı ve aile bakımına ayırdığı süre yalnızca bir saat 7 dakikayla sınırlıdır. Bu verilerden de hareketle kadınlar ve erkekler çalışsa da çalışmasa da hane içi emeğin belirgin bir farkla kadınların omuzlarında olduğu söylenebilir. Kadınlar hane dışı bir işte çalışmadığında hane halkı ve aile bakımına ayırdıkları süre ortalama 1.5 saat artarken erkekler çalışmadığında yalnızca 20 dakikalık bir faaliyet artışı söz konusudur. Bu durumda kadınların bir günde hobilerine, yemek ve kişisel bakımlarına, istihdam gibi diğer faaliyetlerine ayırdıkları süre erkeklere oranla daha düşük seyretmekte yoksulluklarını tetiklemektedir (TÜİK, 2015).

Aile içi karar alma açısından baktığımızda ise TÜİK tarafından 2021 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması ile erkeklerin tek başına kadınlara göre daha fazla oranla karar verdiği konuların; %8,2 ile harcamaların önceliklendirilmesi ve %2,9 ile tatil biçimi ve yeri olduğu belirlenmiştir. Kadınların erkeklere göre tek başına daha fazla oranla karar verdiği konuların ilk üçünün; %27,7 ile evde ne pişirileceği/yeneceği, %14,7 ile günlük alışveriş ve %11,7 ile çocukların kılık kıyafet gibi ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir. (TÜİK, 2022).

Aile içi eşitsizliklerin en büyük yansımalarından bir tanesi de kadına yönelik şiddettir. Kadınların şiddete en çok birinci derece erkek akrabaları tarafından maruz kaldıkları yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır. Kadına yönelik şiddet Birleşmiş Milletler tarafından “Şiddet ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin kadınlara fiziksel, cinsel ve psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakmadır.” şeklinde tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1993). Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ise kadına yönelik şiddeti, kadınlara orantısız şekilde uygulanan ve özellikle kadın olduğu için onlara yöneltelen şiddet olarak ifade etmiştir. (Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü [KSGM], 2021).

Kadınlara uygulanan şiddet fiziksel, psikolojik ya da cinsel ögeler taşımaktadır. Bu ögeler (World Health Organization [WHO], 2002: 89):

- Fiziksel saldırganlık eylemleri; tokat atmak, vurmak, tekmelemek veya dayak,
- Psikolojik istismar; yıldırma, küçümseme ve aşağılama,
- Zorla cinsel ilişki ve cinsel baskının diğer biçimleri,
- Çeşitli tutum ve davranışlar; ailesi ve arkadaşlarından izole etmek, hareketlerini izlemek ve bilgiye erişimlerini kısıtlamak gibi örneklerdir.

Kız çocuklarına yönelik şiddet ise çoğunlukla flört şiddeti, fiziksel şiddet, cinsel istismar, başlık parası gibi nedenlerle erken evliliğe zorlanma ve eğitim haklarının ellerinden alınması şeklinde gerçekleşmektedir (Sallan Gül, 2014: 181). WHO'nun kadına yönelik şiddete ilişkin 2010-2018 yılları arasındaki verilerle oluşturduğu güncel raporuna göre dünya genelinde toplamda 641 milyon kadın hayatında en az bir kez partneri tarafından fiziksel şiddete ya da cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Araştırmalar 15-24 yaş aralığındaki her dört kadından birinin evlilik ya da partnerlik ilişkisinde şiddetle karşılaştığını da göstermiştir (<https://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-736-milyon-kad%C4%B1nC5%9Fiddet-ma%C4%9Fduru/a-56819819>, 13.03.2021).

Yoksul ülkelerdeki kadınların şiddetten daha çok etkilendiği belirtilen WHO raporunda, bazı ülkelerde kadın nüfusunun neredeyse yarısının şiddet mağduru olduğu belirtilmiştir. Raporda kadına yönelik şiddetin daha az olduğu bölgeler %16 ile Avrupa, %18 ile Orta Asya, %21 ile Güneydoğu Asya ülkeleri şeklinde sıralanmıştır (<https://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-736-milyon-kad%C4%B1nC5%9Fiddet-ma%C4%9Fduru/a-56819819>, 13.03.2021).

Türkiye'de ise Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu tarafından paylaşılan verilerine göre yalnızca 2021 yılında 367 kadın erkekler tarafından şiddet yoluyla öldürülmüştür

(<https://www.independentturkish.com/node/455296/haber/t%C3%BCrkiyede-2021in-65g%C3%BCn%C3%BCnde367kad%C4%B1n%C3%B6ld%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC, 03.01.2022>).

Hacettepe Üniversitesi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunduğu verilere göre Türkiye'de her 10 kadından 4'ü yaşamının bir döneminde şiddete maruz kalmaktadır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56927855, 20.05.2021>). Psikolojik ve ekonomik şiddetin tespitinin zor olduğu dikkate alındığında bu oranın çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

2019 yılında başlayan Covid-19 küresel virüs salgını sonucu aile bireylerinin evde geçirdiği zamanın artmasıyla birlikte şiddetin daha da arttığı tespit edilmiştir. Birleşmiş Milletler Kadın Komisyonu'na göre Covid-19 salgını döneminde bazı ülkelerde aile içi şiddet sebebiyle yardım hatlarını arayan kadınların sayısı 5 kat artış göstermiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmye-gore-kovid-19-salgini-doneminde-kadinlara-karsi-aile-ici-siddet-5-kat-artti/2168545, 09.05.2021>).

Kadınlara şiddet uygulayan erkeklerin bu davranışı gerçekleştirmelerinin arka planında; alkol ve madde kullanmaları, eğitim seviyelerinin düşük olması, kadınları kendilerine bağlı ve bağımlı olarak görmeleri, geçmişte şiddete maruz kalmaları, şiddetin diğer türlerine de eğilimli olmaları, psikolojik rahatsızlıklara sahip olmaları gibi pek çok etken bulunmaktadır (Sallan Gül, 2014: 181-182). Ancak kadınlara yönelik erkek şiddetinin temelinde ataerkil sistemin kadını ikinci varlık olarak kabul etmesi yer almaktadır.

Kadınların yaşadıkları yoksulluğun şiddete maruz kalma risklerini büyük oranda arttırdığı bilinmektedir. Çünkü yoksul kadınlar çoğunlukla ekonomik ve geleneksel nedenlerle şiddetten kaçıp kendi ayakları üzerinde duramamakta hatta kendilerine olan şiddeti dile getirememektedir. Eğitim seviyelerindeki düşüklüğe bağlı olarak fiziksel ve ekonomik şiddetin varlığını çoğunlukla fark etmemektedirler. Bunlara bağlı olarak erkeğe bağımlı hale gelmekte ve şiddete boyun eğebilmektedirler (Köse ve Beşer, 2007: 116). Kadının kendisine ekonomik olarak

bağımlı olması nasılsa farklı bir yaşam alternatifi olmayacağı fikriyle çoğunlukla erkeğe cesaret vermektedir. Ayrıca erkeklerin uyguladığı ekonomik şiddet kapsamında kadınların geliri olsa dahi kontrolünü kendilerinin sağlamalarına izin verilmemesi yoksulluklarının en büyük nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.6. Eğitim

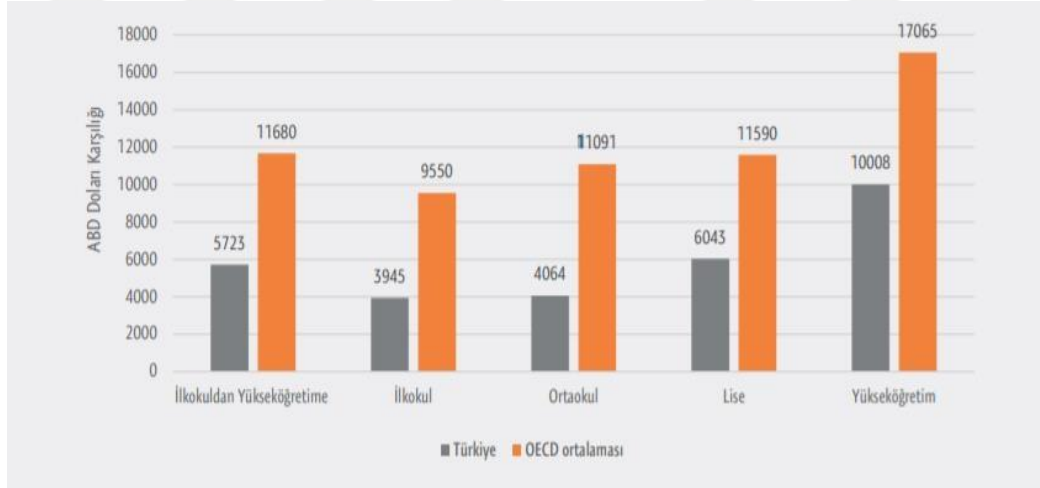
Yoksulluk ile eğitim birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir. Eğitim imkânlarından yararlanamayan bireyler için istihdam olanağı azalmakta yoksulluk artmaktadır. Aynı şekilde yoksulluk da eğitim imkânlarından yeterince yararlanabilmeyi önlemekte ve bu durum kısır döngü haline gelmektedir (Avşar Kurnaz, 2007: 54).

Eğitim temel bir hak olmakla birlikte bu haktan en çok mahrum olanlar özellikle Güneydoğu Asya, Kuzey Afrika, Latin Amerika ülkeleri gibi gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde yaşayan kadınlardır. Çünkü toplumsal cinsiyete bağlı olarak kadının rolünün hane içiyle sınırlandırılması, eğitim almasına gerek olmadığı veya eğitim almasının yanlış olduğu anlayışını beraberinde getirmiştir. Özellikle kırsal kesimlerde kız çocuklarının annelerine ev işlerinde ve kardeşlerinin bakımında yardım etmekle sorumlu olduğu, sonrasında evleneceği düşüncesiyle eğitiminin aileye bir katkısının olmayacağı anlayışı hakimdir. Üstelik kız çocukları erkeklere oranla çok erken yaşta evlendirilmektedir. Bütün bunlar kadınların istihdam sektöründe yer almasını doğrudan engelleyerek kadın yoksulluğuna zemin hazırlamaktadır. Kadınlar istihdam da yer almış olsalar da çoğunlukla ya hiç eğitim almadıkları ya da düşük seviyede eğitim aldıkları için sınırlı sayıdaki alanlarda ve daha çok kayıt dışı olarak çalışmaktadırlar. Ayrıca çalışma saatleri erkek çalışanlara oranla daha uzun süreli olmakta ve aksine daha düşük gelir elde etmektedirler.

Eğitim hakkı cinsiyete göre belirlenmemelidir ve kız çocuklarının eğitimden mahrum bırakılması bir insan hakları ihlâlidir. Ancak bu alanda yıllar içerisinde sağlanan gelişmelere rağmen kadınların eğitim hakkının ihlâli, dayanağını toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden alarak devamlılık göstermektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim,

Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 2020 yılında yayımlanan rapora göre dünyada okuma-yazma bilmeyen insan sayısı 773 milyondur ve bu sayının 2/3'ü kadınlardan oluşmaktadır. Okur-yazarlık oranının en düşük olduğu bölge ise dünyada okur-yazar olmayan nüfusun 1/3'ünün yaşadığı Afrika kıtasıdır (UNESCO, 2020).

Kadınların eğitiminin ve istihdam sektöründe yer almalarının ülkelerin kalkınmasında belirleyici rol oynadığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla ülkelerin kalkınmayı sağlamak amacıyla eğitime yönelik yatırımlarını arttırmaları gerekmektedir. Az gelişmiş ülkelerde eğitime yönelik yatırımların eksikliği; şeriat kanunları, örf ve adetler, namus olgusu gibi faktörlerle birlikte kadınların eğitim hakkından yararlanmalarını önlemektedir (Zeynalova, 2020: 23). OECD tarafından ülkelerin öğrenci başına yaptıkları yatırım oranları belirlenmekte ve her yıl düzenli olarak yayımlanan Bir Bakışta Eğitim Raporu'nda sunulmaktadır. Bu rapor OECD ülkelerine dair eğitim verilerini kapsamlı olarak ele alması bakımından oldukça önemlidir. Aşağıdaki grafikte Türkiye ve diğer OECD ülkelerinin öğrenci başına yaptıkları yatırım oranları karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur.

Grafik 2: Eğitim Kademesine Göre Eğitim Kurumlarında Öğrenci Başına Yapılan Toplam Eğitim Kurumları Harcaması (ABD Doları) (Kaynak: OECD, Bir Bakışta Eğitim Raporu, 2021).

OECD ortalamasında ilkokuldan yükseköğretime kadar olan kademelerde öğrenci başına yapılan eğitim kurumları harcaması 11.680 dolar iken Türkiye'de yapılan harcama 5.723 dolar olarak belirlenmiştir. Eğitim kademelerine göre öğrenci

başına yapılan harcamalar değişmekle birlikte Türkiye’de yapılan harcamalar tüm eğitim kademeleri için OECD ortalamasının oldukça gerisindedir. Türkiye’de özellikle ilkokul ve ortaokul kademesinde öğrenci başına yapılan eğitim kurumları harcaması OECD ortalamasının neredeyse 1/3’ü düzeyindedir. Genel eğilim olarak öğrenci başına yapılan en yüksek harcamalar yükseköğretim kademesinde olmaktadır. Türkiye’de de yükseköğretim kademesinde öğrenci başına yapılan harcama 10.008 Dolar ile diğer eğitim kademelerine yapılan harcamalardan daha yüksektir ancak bu tutar 17.065 Dolar olan OECD ortalamasının oldukça altındadır (OECD, 2021: 17).

Eğitime yapılan yatırımlarla paralel olarak toplumu oluşturan bireylerin eğitim düzeyleri de değişkenlik göstermektedir. Aşağıdaki tabloda 25-34 yaş aralığındaki genç yetişkinlerin eğitim düzeyleri on yıl öncesine ve cinsiyete göre kıyaslanarak verilmiştir.

Tablo 9: 25-34 Yaş Aralığındaki Yetişkinlerin Eğitim Düzeylerinin Yıllara Göre Değişimi (%)

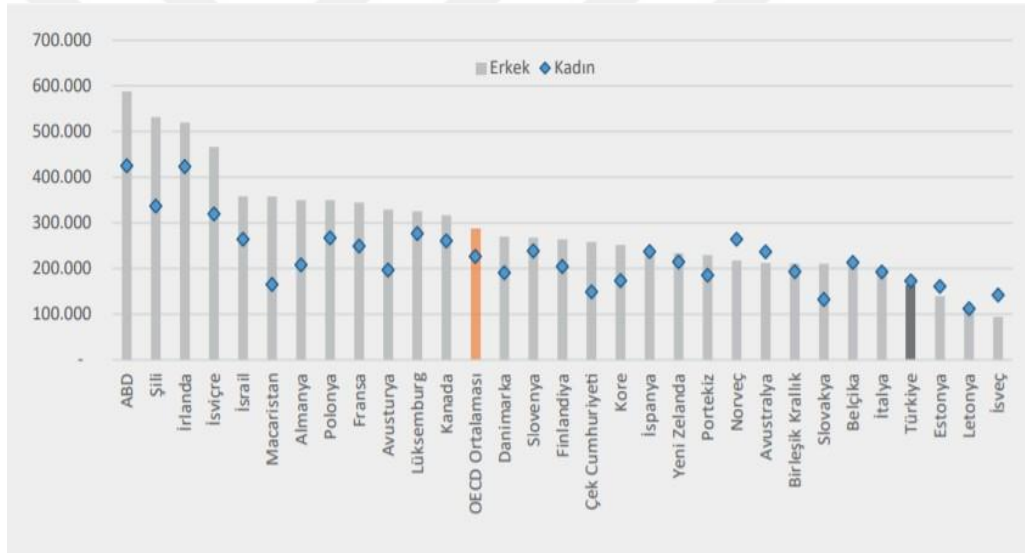
		Türkiye		OECD Ortalaması	
		2010	2020	2010	2020
Ortaöğretim Mezunları Dahil Olmayan	Toplam	58	41	20	15
	Kadın	64	43	18	13
	Erkek	52	39	21	16
Ortaöğretim veya Ortaöğretim Sonrası- Yükseköğretim Öncesi Okullardan Mezun	Toplam	25	24	44	40
	Kadın	20	21	41	35
	Erkek	29	26	47	45
Yükseköğretim Mezunları	Toplam	17	35	37	45
	Kadın	16	36	42	52
	Erkek	19	35	32	39

Kaynak: OECD, Bir Bakışta Eğitim Raporu, 2021

OECD tarafından yetişkinlerin eğitim düzeyine ilişkin sunulan verilere göre, eğitime katılım düzeyi OECD genelinde artış göstermektedir. Ancak, 25-34 yaş aralığındaki genç yetişkinlerden ortaöğretim mezunu dahi olmayanların oranı %15’tir. Türkiye’de ise bu oran %41’dir. Türkiye, Kosta Rika ve Meksika ile birlikte OECD ülkeleri içinde ortaöğretim mezunu dahi olmayan genç yetişkin oranının en

yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Veriler cinsiyet açısından incelendiğinde ise kadınlarla erkekler arasındaki fark oranının azalmakla birlikte devamlılığını koruduğu görülmektedir. 2020 yılı itibariyle ortaöğretim mezunu dahi olmayan kadın oranı %43, erkek oranı ise %39 olarak belirlenmiştir (OECD, 2021: 4).

Kadınların eğitim düzeylerindeki yükseliş yoksulluklarının önlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu durum Türkiye’de yaşayan kadınların yoksulluk sorunun çözülmesinde özellikle önem arz etmektedir. Çünkü Türkiye yükseköğretimin net getirisinin erkeklere kıyasla kadınlar için daha yüksek olduğu OECD ülkelerinden biridir.

Grafik 3: Yükseköğretimin Kadınlar ve Erkekler İçin Net Getirisi (Kaynak: OECD, 2021)

Bireysel net getiri, bireysel getiriden bireysel maliyetin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır. Buna göre OECD genelinde ortalama olarak, yükseköğretimin bireysel net getirisi bir erkek için 287.200 ve bir kadın için 226.800 ABD Doları’dır. OECD ülkelerinin çoğunluğunda yükseköğretimin net getirisi erkeklerde daha yüksektir. Türkiye’de yükseköğretimin hem kadınlar hem erkekler için net getirisi OECD ortalamasının altındadır. Ancak Türkiye, yükseköğretimin net getirisinin erkeklere kıyasla kadınlar için daha yüksek olduğu OECD ülkelerinden biridir.

Türkiye dışında Avustralya, Estonya, Norveç ve İsveç de yükseköğretimin net getirisinin kadınlar için daha yüksek olduğu ülkeler içindedir (OECD, 2021: 9).

2.2.7. İstihdam

Kadınların yoksulluğunun en belirgin nedenlerinden olan istihdam sorununun varlığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve eğitime erişim sorunlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyete bağlı rollerin kadının rollerini hane içi emek ve bakım vermeye sınırladığından çalışmanın ilgili bölümünde bahsedilmiştir. Kadınların rollerinin bu şekilde sınırlandırılması eğitim imkânlarından da erkeklerle aynı oranda yararlanamaması şeklinde sonuçlanmıştır. Hane içinde uzun mesailerle birden fazla rolü tek başına üstlenmesi gereken ve çeşitli sorumlulukları olan kadınların eğitim düzeylerinin düşük olması istihdamda kendilerine yer bulamamaları şeklinde sonuçlanmıştır.

Kadınların ücretli olarak iş gücü piyasasında yer almaya başlamaları Sanayi Devrimi ile özellikle dokuma sektöründeki gelişmelerle birlikte gerçekleşmiştir. Sanayileşmeyle beraber yaşanan değişimlerle, üretim tekniğini kolaylaştıran makineler ve üretim sürecinde yaşanan iş bölümü ve uzmanlaşma kadın emeğinden yararlanmayı ve özellikle hizmet sektöründe kadının istihdama katılımını artırmıştır. Ancak dönemin liberal yapısıyla paralel olarak evi geçindirmesi gerekenin erkek olduğu ve kadının gelirinin yalnızca bir katkı sunduğu düşüncesinden hareketle kadınlar ucuz iş gücü olarak görülmüş ve yalnızca belirli sektörlerde, daha uzun çalışma saatleriyle, daha ağır koşullarda, daha düşük ücretlerle ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştırılmışlardır (Ş. Ertürk, 2008: 9).

Kadınlar istihdam edilerek iş gücü piyasasında yer alsalar da elde ettikleri gelir çoğu zaman temel ihtiyaçlarını karşılamalarına bile imkân vermemekte ve yoksullukları devam etmektedir. Bu durum literatürde "çalışan yoksullar" olarak ifade edilmektedir. Atölyelerde ve evlerde parça başı iş yapan, pamuk ve pirinç tarlalarında mevsimlik işçi olarak çalışan, tarımsal faaliyetlerde yer alıp ücretsiz aile işçiliği yapan ve kayıt dışı sektörün değişik iş kollarında düşük ücretlerle çalışmak zorunda olan kadınlar, çalışan yoksullar grubundadır (Sancak Baktır, 2014: 32).

Kadınların iş gücünde hane içi sorumluluklarına bağlı olarak düzensiz ve yarı zamanlı çalışmaları, niteliksiz iş gücü oluşları ve sendikalaşma konusunda gelişmiş yapılanmaların eksikliği kadınların çalışan yoksul olmalarına zemin hazırlamaktadır. Düzenli bir işte çalışan kadınlar ise dünyada eşit işe eşit ücret anlayışı kabul görmüş olmasına rağmen, erkeklerle eşit ücret alamamaktadırlar. Kadınların istihdamı yoksulluklarının önlenmesini sağlayamamaktadır (Şener, 2019: 4).

Thibos ve arkadaşları ise niteliksiz, çoğunlukla kayıt dışı işlerde ve az bir maaşla çalışan kadınları “pembe yakalı” şeklinde tanımlamıştır. Pembe yakalı şeklinde tanımladıkları kadınların eğitim düzeyleri ve mesleki becerileri genel olarak düşüktür. Çalışma yaşamına zor koşullarda katılım sağlayan pembe yakalılar, bitmeyen bir yoksulluk döngüsüyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Sallan Gül, 2005: 27-28).

Dünya genelinde kadınların istihdam oranı erkeklerinkinden düşüktür ve kadınların çalışma hayatındaki durumları ülkeden ülkeye ve aynı ülke içindeki sosyal gruplar arasında değişebilmektedir. ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerde kadınlar daha çok statü ve kariyer alanında ayrımcılığa uğramaktadırlar. Çünkü ne kadar başarılı olurlarsa olsun kadınların kariyer yükselişleri erkeklere oranla daha zor olmaktadır. Hindistan ve Bangladeş gibi az gelişmiş ülkelerde ise hem istihdama katılımda hem de diğer alanlarda cinsiyete dayalı ayrımcılık oldukça sık görülmektedir (Cömertler, 2003: 184).

Tablo 10: 2011-2020 Arası Dönemde Dünyada İşgücüne Katılım Oranları

YILLAR	KADIN	ERKEK	TOPLAM
2011	48.5	75.9	62.1
2012	48.3	75.8	62.0
2013	48.2	75.6	61.9
2014	48.1	75.5	61.8
2015	48.1	75.3	61.7
2016	48.1	75.1	61.6
2017	48.2	75.0	61.6
2018	47.9	74.9	61.4
2019	47.7	74.7	61.2
2020	47.5	74.5	61.0

Kaynak: ILO, World Employment and Social Outlook- Trends, 2021

Tablo 10’da görüldüğü üzere dünya genelinde kadın istihdam oranının erkek istihdamının çok altında yer aldığı söylenebilir. Genel olarak bakıldığında özellikle son yıllarda hem kadınların hem de erkeklerin istihdam oranında gözle görülür bir düşüş olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle 2019 yılından sonra yaşanan istihdam oranı azalışında dünya genelinde etkili olan Covid-19 küresel virüs salgınının etkisi büyüktür. Salgın süreciyle birlikte iş hayatında yaşanan zorunlu değişimler ve ekonomik kriz dünya genelinde işten çıkarmaların artmasına yol açmıştır. Bu durumda ilk gözden çıkarılanlar ise ucuz iş gücü ve ikinci derece işçi olarak görülen kadınlar olmuştur.

Tablo 11: Ülkelere Göre İş Gücü, İstihdam ve İşsizlik Oranları (2018)

Ülkeler	İş Gücüne Katılma Oranları		İstihdam		İşsizlik	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Türkiye	34,2	72,7	29,4	65,7	13,9	9,5
İtalya	41,1	59,4	36,3	53,6	11,8	9,7
Yunanistan	44,3	60	33,6	50,8	24,2	15,4
Meksika	45,3	77,4	42	74,9	3,4	3,2
Güney Afrika	48,4	62,3	34,4	46,7	29	25,1
Fransa	51,8	60,5	47,2	55,2	8,7	8,7
Avrupa Birliği	52,4	64,9	48,7	60,6	7,1	6,6
OECD	52,5	69	49,6	65,5	5,4	5,2
İspanya	53,1	54,6	44	55,7	17	13,7
Portekiz	54,5	64,4	50,4	60,2	7,4	6,6
Macaristan	55,1	70,3	52,9	67,9	4	3,5
Almanya	55,9	66,8	54,3	64,3	2,9	3,8

Kaynak: OECD, 2018

Tablodan 11’e göre en güncel ölçümün yapıldığı 2018 yılında Türkiye’de yaşayan erkeklerin %72,7’si iş gücüne katılabilirken, kadınların yalnızca %34,2’si iş gücüne katılabilmektedir. Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinin ortalamalarına göre hem kadınların hem de erkeklerin iş gücüne katılım oranlarının %52’den fazla olduğunu görmekteyiz. Avrupa Birliği üye ülke ortalamasında kadınların iş gücüne katılım oranı %52,4; OECD ülke ortalamasında ise %52,5 olarak belirlenmiştir. Kadınların işsizlik oranı ise Avrupa Birliği ülkelerinin ortalamasına göre %7,1; OECD ülkelerinin ortalamasına göre %5,4’tür. Türkiye’de bu oran Avrupa Birliği ülkelerinin oranının yaklaşık iki katı kadardır. Kadın işsizlik oranının en düşük olduğu ülke ise Almanya olarak belirlenmiştir (OECD, 2018).

Türkiye’de nüfusun istihdam ve iş gücüne katılım durumu TÜİK tarafından yapılan araştırmalarla belirlenmektedir. TÜİK tarafından kurumsal olmayan nüfusun iş gücü durumuna ilişkin istatistiki veriler aşağıdaki Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu

Yıllar	15 yaş ve daha yukarı yaştaki nüfus (Bin Kişi)	İşgücüne katılım oranları (%)	İşsizlik oranları (%)	İstihdam oranları (%)
Erkek				
2014	28.145	71,3	9,0	64,8
2015	28.573	71,6	9,2	65,5
2016	29.031	72,0	9,6	65,1
2017	29.649	72,5	9,4	65,6
2018	30.007	72,7	9,5	65,7
2019	30.372	72,0	12,4	63,1
2020	30.956	67,8	12,4	59,4
2021	31.533	70,3	10,7	62,8
Kadın				
2014	28.841	30,3	11,9	26,7
2015	29.281	31,5	12,6	27,5
2016	29.689	32,5	13,7	28,0
2017	30.244	33,6	14,1	28,7
2018	30.647	34,2	13,9	29,4
2019	31.097	34,4	16,5	28,7
2020	31.623	30,8	14,8	26,2
2021	32.172	32,8	14,7	28,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2022

Tablo 12’ye göre Türkiye’de kadın-erkek nüfusunun birbirine yakın olduğu söylenebilir. Ancak iş gücüne katılım ve istihdam oranlarına bakıldığında Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım ve istihdam oranlarının erkeklere ait oranların yarısına eşit olduğu hatta bazı yıllarda farkın daha da açıldığı söylenebilir. 2021 yılı verilerinin hesaplamalarına göre Türkiye’de erkeklerin istihdam oranı %62,8 olarak belirlenmişken kadınların istihdam oranı yalnızca %28,0 olarak tespit edilmiştir.

Erkeklerin işsizlik oranları aynı yıl %10,7 iken kadınların işsizlik oranları; 2021 yılı için %14,7 olarak açıklanmıştır (TÜİK, 2022).

Tablo 13’de ise Türkiye’de istihdam edilen kadınların işteki durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 13: İstihdam Edilen Kadınların İşteki Durumu (+15 yaş/ %)

Yıl	Ücretli veya yevmiyeli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi
2021	45,2	1,9	8,9	20,1

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2022

Tablo 13’e göre 2021 yılında ücretli ve yevmiyeli çalışan kadın oranı %45,2 olarak belirlenmişken işveren kadın oranı %1,9’dur. Türkiye’de kendi hesabına çalışan kadın oranı ise %8,9 olarak tespit edilmiştir. Ücretsiz aile işçisi olan kadın oranı ise %20,1 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2022).

Tablo 14: İstihdamın Sektörel Dağılımı (+15 Yaş/Bin kişi)

2021 (Kasım)	Kadın	Erkek	Toplam
Tarım	2.207	2.912	5.119
Sanayi	1.586	4.850	6.436
İnşaat	90	1.726	1.817
Hizmet	5.554	10.929	16.484
Toplam	9.437	20.418	29.855

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2022

Tablo 14’te görüldüğü üzere 2021 yılı Kasım ayına ait istatistiklerle kadın istihdamının en yüksek olduğu sektör dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de hemen her dönemde olduğu gibi hizmet sektörü olarak tespit edilmiştir. İnşaat ve sanayi sektörü kadın istihdamının en az olduğu sektörler olarak belirlenmiştir ve her iki sektörde de özellikle erkekler istihdam edilmektedir. Kadın ve erkek istihdamının

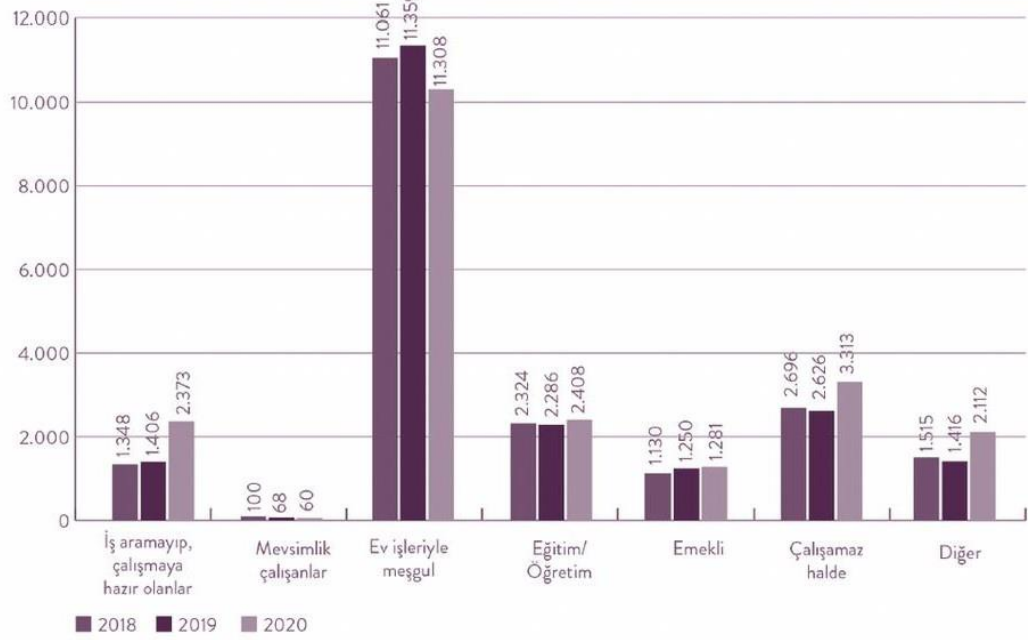
birbirine en yakın olduğu sektörün ise geçmiş yıllarda olduğu gibi tarım sektörü olduğu bilgisi elde edilmiştir.

Tablo 15: Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre Durumu

Cinsiyet/Yıllar	2020 (Temmuz)	2021 (Temmuz)
Erkek		
Tarım	84,90	77,3
Tarım Dışı	20,10	17,3
Toplam	32,70	26,5
Kadın		
Tarım	95,00	94,5
Tarım Dışı	21,00	17,4
Toplam	40,20	36,8

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2021-2022

Türkiye’de kayıt dışı istihdamın en yoğun olduğu sektörün hem erkekler hem de kadınlar için tarım sektörü olduğu bilinmektedir. Tarım sektöründe kayıt dışı çalışma oranı hem 2020 hem de 2021 yılında kadınlarda erkeklere göre daha fazla olarak belirlenmiştir. Tarım dışı sektöre baktığımızda da kadınların kayıt dışı istihdam oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınların 2020 yılı temmuz ayında toplam kayıt dışı istihdam oranı %40,20; 2021 yılı temmuz ayında ise %36,8 olarak hesaplanmıştır. Erkeklerin toplam kayıt dışı istihdam oranı ise 2020 yılı temmuz ayında %32,70; 2021 yılı temmuz ayında %26,5 olarak belirlenmiştir. Kadınların kayıt dışı çalışma oranlarının daha yüksek olmasında geçici ve kısa süreli işlerde istihdam edilmelerinin de etkisi büyüktür. Sürekli işlerde çalışan kadınların kayıt dışı istihdam oranları geçici işlerde çalışan kadınlara göre daha düşüktür.

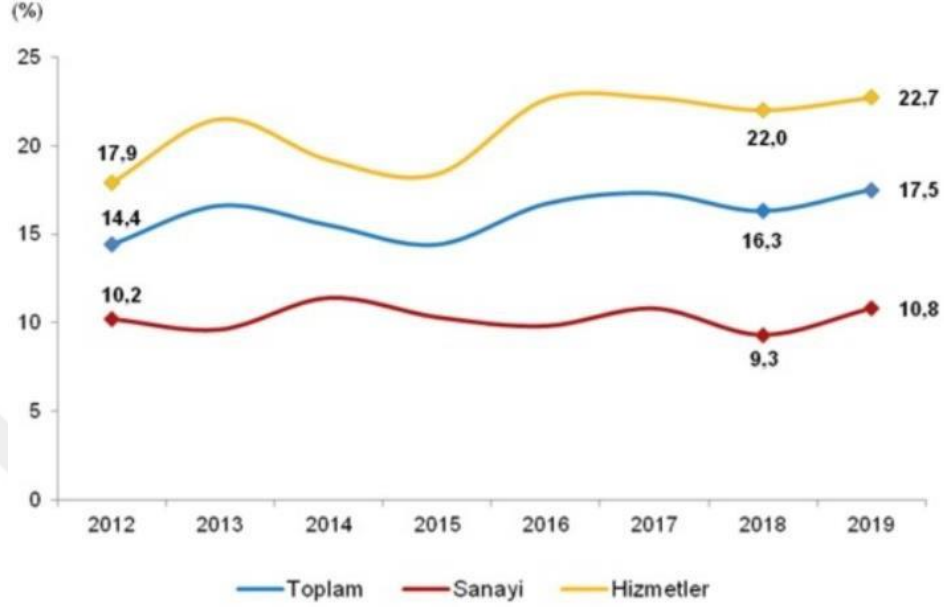

Grafik 4: İstihdama Dahil Olmayan Kadınların İş Aramama Nedenleri (Kaynak: Bayar, 2021:10)

Grafik 4'te görüldüğü üzere kadınların istihdama dahil olmama ve iş aramamalarındaki en önemli faktör ev işleri ve bakım vermeye dayalı işleridir. Türkiye’de 2018, 2019 ve 2020 yıllarında yapılan araştırmaya katılan, iş gücüne dahil olmayan ve iş arayışında olmayan yaklaşık 11 milyon kadın, istihdama ücretsiz ev iç emek nedeniyle katılmadığını belirtmiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınlar istihdamda yer alsalar da çalışma yaşamındaki pozisyonları genellikle erkeklere oranla daha düşük olmakta ve kariyer yolculuklarında ilerleme kaydetmek için erkeklere oranla daha çok çabalamaları gerekmektedir. EUROSTAT’ın 2019 yılı verilerine göre Avrupa Birliği ülkelerinde yönetici pozisyonunda çalışanların 1/3’ü kadınlardır. 2018 yılında dünyada Avrupa ülkeleri içinde kadın yönetici oranının en yüksek olduğu ülke Letonya (%53,5) olarak belirlenmiştir. Bu ülkeyi Bulgaristan ve Polonya takip etmektedir. 34 Avrupa ülkesi içinde kadın yönetici oranının en düşük olduğu ülke %19,4 oranıyla Kıbrıs olarak belirlenmiştir. Türkiye de %21,9 kadın yönetici oranıyla sondan ikinci sırada yer almaktadır (<https://tr.euronews.com/2020/03/07/kadin-yonetici-oraninda-turkiye-avrupa-da-sondan-ikinci>, 09.04.2020).

Grafik 5'te TÜİK tarafından hesaplanan 2012-2019 yılları arasında yöneticilik pozisyonundaki kadınların oranları verilmiştir.

Grafik 5: Yöneticilik Pozisyonlarındaki Kadınların Oranı (Kaynakça: TÜİK, Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri, 2021).

Türkiye’de kadınların yöneticilik pozisyonlarında en çok yer aldıkları sektör kadın istihdam oranının en fazla olduğu hizmet sektörüdür. 2019 yılında hizmet sektöründe yönetici pozisyonunda çalışan kadınların oranı %22,7 olarak belirlenmiştir. Aynı yıl sanayi sektöründe yönetici pozisyonunda çalışan kadın oranı 2012 yılına göre %0,6 oranında artış göstererek %10,8 olarak belirlenmiştir. (TÜİK, 2021).

Tüm sektörler içerisinde kadınlarla erkeklerin yöneticilik pozisyonunda yer alma oranları incelendiğinde ise 2021 yılında yöneticilik pozisyonunda yer alan erkeklerin oranı %80,3 iken kadınların oranı %19,7 olarak tespit edilmiştir. (TÜİK, 2022).

2.3. DÜNYADA GENEL OLARAK KADIN YOKSULLUĞU VE ÖNEMİ

Kadın yoksulluğu yalnızca gelirden yoksun olmayı değil; aynı zamanda kendi kaderini tayin etme, insani haklarından yararlanma, zaman ve kaynak kullanımı ve

şiddetten ve dışlanmadan korunmayı da içeren çok boyutlu bir olgudur (Heyzer, 2006: 3). Kadınların sahip olduğu bu çok boyutlu yoksulluğun kavramsal olarak ele alınması, yoksulluğun temelinde cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yer aldığı bilgisinden yola çıkarak kadınların, toplumdaki mevcut eşitsizliğe daha çok maruz kaldığına vurgu yapmaktadır. En temel hakların ve kaynakların kullanılmasında, ekonomide, hizmetlere erişimde, şiddetin her türüsünde, siyasi ve sosyal temsilde ve toplumun hemen her düzeyinde etkili olan cinsiyete dayalı eşitsizlik kadınları yoksulluğa karşı savunmasız kılıp yoksulluklarının artmasına zemin oluşturmaktadır (Ecevit, 2003: 83-84).

Dünya genelinde kadınların yoksullukları ve bu yoksullukların görünümleri ülkelerin gelişmişlik düzeyine, kültürüne, sunduğu yaşam koşullarına, ekonomik sistemlerine bağlı olarak değişkenlik göstermekle birlikte kadın yoksulluğuna zemin hazırlayan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin izlerini dünyanın her yerinde bulmak mümkündür (Zeynalova, 2020: 36). Buna bağlı olarak kadınlar yoksulluğu dünyanın hemen her yerinde erkeklere oranla daha yoğun, daha fazla ve daha kapsamlı yaşamaktadırlar. Kadınların dünyadaki yoksul oranının %70'ini oluşturmalarına rağmen, dünyadaki gelirin yalnızca %10'una, mal varlıklarının ise %1'ine sahip olmaları bu durumun en belirgin ispatı niteliğindedir.

Kadın yoksulluğunun oluşumu dünyanın hemen her yerinde aynı şekilde gelişim göstermektedir. Örnek vermek gerekirse kadınların eğitim hakkından mahrum bırakılması yoksulluklarına zemin hazırlayan en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Güneydoğu Asya, Latin Amerika, Kuzey Afrika ülkeleri gelişmişlik düzeylerinin düşük olmasıyla paralel olarak kadınların eğitim hakkından en çok mahrum bırakıldığı bölgeler olarak bilinmektedir. Ancak dünyanın her yerinde kadınlarla erkeklerin eğitime katılım oranları arasında farklılıklar vardır. UNESCO'nun raporuna göre dünya genelinde okuma yazma bilmeyenlerin 2/3'ü kadınlardan oluşmaktadır (UNESCO, 2020). Ev içi ücretsiz emek dünyanın her yerinde öncelikli olarak kadının görevi olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde aile içi iş bölümünün fazla olmasına bağlı olarak kadının bu konudaki yükü hafifletilse de kadınların dünya genelinde ev içi ücretsiz emeğe erkeklerden daha çok vakit ayırmasının beklendiği bilinmektedir. Fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik

şiddet benzer şekilde erkeklere oranla dünyanın her yerinde kadınlar için daha büyük bir tehdittir.

İstihdam açısından baktığımızda çalışmada yer alan Tablo 10’da görüldüğü gibi dünya genelinde kadınlarla erkeklerin iş gücüne katılım oranları arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. 2020 yılı itibariyle dünyada kadınların iş gücüne katılım oranı ILO tarafından yapılan araştırmaya göre %47,5 iken; erkekler için bu oran %74,5 olarak belirlenmiştir (ILO, 2021). Tabi ki bu oranların elde edilmesinde Kuzey Afrika ve Arap ülkeleri gibi gelişmemiş ülkelere ait verilerin etkisi büyüktür. Ancak gelişmiş ülkelerde kadınların iş gücüne katılım oranları erkeklerin iş gücüne katılım oranlarına daha yakın olmasına rağmen cinsiyete dayalı eşitsizliklerin çalışılan sektörler, iş yerinde çalışılan pozisyonlar ve kariyer yükselmesinde karşılaşılan engeller gibi alanlarda kendini gösterdiği bilinmektedir. Üstelik kadınlar iş gücü piyasasında yer alsalar da dünyanın hemen her yerinde ucuz iş gücü olarak görülme ve kayıt dışı çalıştırılmayla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Dünya genelinde kayıt dışı istihdamda bulunan 2 milyar çalışanın 740 milyondan fazlasını kadınların oluşturduğu bilinmektedir. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde, kadınlar kayıt dışı istihdam oranının çoğunluğunu oluşturmaktadır. Güney Asya ülkelerinin %89’u, Latin Amerika ülkelerinin neredeyse %75’i, Sahra altı Afrika ülkelerinin %90’dan fazlasında kadınlar, kayıt dışı istihdam gerçeğine maruz kalmaktadırlar (ILO 2018: 21-22).

Siyasi katılım açısından ele alındığında da kadınların erkeklere oranla siyasi katılımlarındaki düşüklüğünün belirli ülkelerle sınırlı olmadığını görmekteyiz.

Tablo 16: Dünyada Kadın Milletvekilleri Verileri (2019)

Sıralama\Ülke	Toplam Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Oranı
1. Ruanda	80	49	%61,3
2. Küba	605	322	%53,2
3. Bolivya	130	69	%53,1
4. Meksika	500	241	%48,2
5. İsveç	349	165	%47,3
6. Grenada	15	7	%46,7

Tablo 16 Devam: Dünyada Kadın Milletvekilleri Verileri (2019)

7. Nambiya	104	48	%46,2
8. Costa Rica	57	26	%45,6
9. Nikaragua	92	41	%44,6
10. Güney Afrika	393	168	%42,7
...	...	...	...
119. Türkiye	589	102	%17,3

Kaynak: <https://tr.euronews.com/2020/03/10/kadin-milletvekili-oraninda-turkiye-117-nci-sirada-zirvede-ruanda-ve-kuba-var>, 09.04.2020.

Tabloya göre 2019 yılında kadın milletvekili oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Ruanda, Küba ve Bolivya olarak tespit edilmiştir. Bu ülkelerde kadın milletvekili oranı istisnai olarak erkek milletvekili oranından daha fazladır. Ancak dünya genelindeki diğer ülkelerde kadınların siyasi katılımlarının erkeklerinkinden daha düşük olduğu görülmektedir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde 2019 yılında Türkiye’de 102 kadın milletvekilinin olduğu ve kadın milletvekillerinin toplam milletvekilleri içerisinde %17,3 oranına sahip olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra TÜİK tarafından yapılan araştırmalarla bu oranın 2020 yılı için 101 kadın milletvekili sayısı ile korunduğu belirlenmiştir. 2021 yılında ise kadın milletvekili sayısı sabit kalmasına rağmen meclisteki kadın milletvekili oranı %0,1 oranında artarak %17,4 olarak kaydedilmiştir. (TÜİK, 2022).

Diğer yandan yoksulluğun kadınlar için ayrıca ele alınması gereken küresel bir sorun oluşunun daha iyi anlaşılması açısından konuyu yoksulluğun ölçüm yöntemlerinin en önemlilerinden olan İnsani Gelişme Endeksi çerçevesinde incelemenin de faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 17: Seçilmiş Bölgelerde İnsani Gelişme Endeksi (2019)

Bölge	Cinsiyet Gelişim Endeksi	Doğuştaki Beklenen Yaşam Süresi		Beklenen Eğitim Süresi		Ortalama Eğitim Süresi		Kişi Başına Tahmini Gayri Safi Milli Hasıla (2011 SAGP \$)	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Arap Ülkeleri	0.856	73.8	70.2	11.7	12.3	6.4	7.8	5,338	25,343
Doğu Asya ve Pasifik	0.962	77.8	72.9	13.5	13.3	7.5	8.3	11,385	17,728
Avrupa ve Orta Asya	0.953	77.5	70.8	14.4	14.7	9.9	10.5	10,588	20,674
Latin Amerika ve Karayipler	0.978	78.6	72.3	14.9	14.1	8.6	8.5	9,836	18,004
Güney Asya	0.828	71.1	68.5	12.0	11.6	5.0	8.0	2,639	10,693
Sahra Altı Afrika	0.821	62.9	59.4	9.3	10.4	4.8	6.6	2,752	4,133

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2020

Tabloya 17’de görüldüğü üzere cinsiyet gelişim endeksinin dünyada en yüksek olduğu bölge Latin Amerika ve Karayipler, en düşük olduğu bölge Sahra Altı Afrika olarak belirlenmiştir. Dünya genelinde kadınların doğuştaki beklenen yaşam süresi erkeklerden daha fazla olup doğuştaki beklenen yaşam süresinin en düşük olduğu bölge ise Sahra Altı Afrika’dır.

Kadınların beklenen eğitim süresi Doğu Asya ve Pasifik, Güney Asya ve Latin Amerika ve Karayipler bölgelerinde erkeklerin beklenen eğitim süresinden daha fazladır. Buna rağmen dünyanın neredeyse her yerinde erkeklerin ortalama eğitim süresinin kadınların ortalama eğitim süresinden daha fazla olduğu görülmektedir. Kadın ve erkeklerin ortalama eğitim sürelerinin birbirlerine en yakın olduğu bölge Latin Amerika ve Karayipler olarak belirlenmiştir.

İnsani gelişmenin önemli bir diğer göstergesi olan kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla değeri satın alma gücü paritesiyle belirlenmektedir. Kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla değerinin cinsiyetler arasında farklılık göstermesi kadın yoksulluğunun görünümü açısından önem arz etmektedir. Tabloya göre 2019 yılında erkeklerin sahip oldukları gayrisafi milli hasıla değeri kadınların gayrisafi milli hasıla değerinden oldukça fazladır. Kadınlar ile erkekler arasındaki gayrisafi milli hasıla değeri farkının en fazla olduğu bölge Arap ülkeleri olarak belirlenmiştir. Genel olarak kişi başına düşen gayrisafi milli hasılanın en düşük olduğu bölge ise Sahra Altı Afrika olarak tespit edilmiştir.

Kadın yoksulluğunun dünya genelinde var olan küresel bir sorun olduğunun anlaşılması ve kadınların yoksulluğuna zemin hazırlayan benzer ve birbiriyle bağlantılı nedenlerin keşfedilip ortadan kaldırılması dünya ekonomisinde iyileşme ve refahın sağlanması açısından son derece önemlidir. Çünkü yoksul kadınlar hem dünyada mevcut olan yoksulluğun büyük bir kısmını üstlenmekte hem de yoksulluğun nesilden nesile aktarılmasında, gelecekteki yoksulluğun inşasında önemli rol oynamaktadırlar. Kadınların gelirlerinde artış olduğunda hane halkının genel refahında artış gözlemlenmesi ve çocukların bu durumda yoksulluktan korunma olasılıklarının gelirin erkeklerin kontrolünde olduğu durumlara göre daha yüksek olduğunun tespit edilmesi dünyada kadın yoksulluğunun etki alanının anlaşılması açısından son derece önemlidir (Dedeoğlu, 2003: 41).

2.4. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU

Türkiye’de kadın yoksulluğunu ele almadan önce mevcut yoksulluğa genel olarak bakmak yerinde olacaktır. Tüm dünyada olduğu gibi gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de de yoksulluk, farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan oldukça önemli bir sosyo-ekonomik sorundur. Özellikle 1980’lerden sonra Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların neoliberal politika önerileri ışığında, dışa açık büyümeye yönelen Türkiye’de, makro ekonomik istikrarsızlıklar artmaya devam etmiş ve bu süreçte yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler daha ciddi bir sorun haline gelmiştir (Altay, 2005: 163). Türkiye’de yoksulluk oranları hane halkı büyüklüğü, hane halkı fertlerinin istihdam durumları, çalıştığı sektörler, eğitim durumu ve cinsiyeti bakımından değişim göstermektedir. Diğer yandan yoksulluk oranlarında bölgesel açıdan da belirgin farklılıklar söz konusudur (Demirkol, 2018: 27). Özellikle kırsal kesimdeki yoksulluk oranı ile kentteki yoksulluk oranı arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Öte yandan kırsal kesimde yoksulluğun yaşanış biçimi de oldukça şiddetlidir. Bu durumun oluşmasında kırsal kesimde yaşayan bireylerin geçim kaynaklarının genellikle tarımla sınırlı olması, kaynaklara ve hizmetlere erişimde sıkıntılar yaşamaları etkili olmaktadır.

Türkiye’de yapılan yoksulluk sınırı ve yoksul oranını belirlemeye yönelik çalışmalarda, veri kaynağı olarak TÜİK tarafından düzenlenen “Hane Halkı Gelir ve

Tüketim Harcamaları Anketleri”, “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” ile “Yoksulluk Araştırmaları” gibi çalışmalar, Türkiye’de resmi yoksulluk sınırının tespitine yönelik ilk çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündoğan, 2008: 45). TÜİK 2002 yılında başlamak üzere her yıl düzenli olarak yoksulluk alanında çalışmalar yapmakta ve yoksulluk oranları ile buna ilişkin çeşitli istatistikler düzenli olarak yayınlanmaktadır. (Yayla, 2008: 36).

Tablo 18: Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı

Yoksulluk Riski	Yoksulluk Sınırı (TL)		Yoksul Sayısı (Bin Kişi)		Yoksulluk Oranı (%)		Yoksulluk Açığı	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
%40	9 915	11 227	7 278	7 061	8,9	8,5	23,1	24,4
%50	12 394	14 034	12 267	11 936	15,0	14,4	25,9	25,0
%60	14 873	16 841	17 921	17 636	21,9	21,3	26,9	26,9
%70	17 352	19 648	23 704	23 789	29,0	28,7	29,5	28,7

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2022

Tablo 18’de görüldüğü üzere hane halkı kullanılabilir fert medyan geliri %40 olarak ele alındığında Türkiye’de yoksulluk sınırı TÜİK tarafından 2020 yılında 9.915 TL, 2021 yılında 11.227 TL olarak belirlenmiştir. Yoksul sayısı 2020 yılında 7.278 bin kişi iken 2021 yılında azalma göstererek 7.061 olarak belirlenmiştir. Yoksulluk oranı 2020 yılında %8,9 iken 2021 yılında %8,5 olarak saptanmıştır. Yoksulluğun derecesi hakkında bilgi veren yoksulluk açığı 2020 yılında %23,1 iken 2021 yılında artarak %24,4 olarak kaydedilmiştir. Buna göre bir yıllık süreçte Yoksulluk sınırı ve yoksulluk açığı artarken yoksul kişi sayısı ve yoksulluk oranında azalma yaşandığı gözlemlenmektedir (TÜİK, 2022).

Hane halkı kullanılabilir fert meyan gelirinin %50 olduğu durum için 2021 yılında yoksulluk sınırı 14.034, yoksul sayısı 11.936 bin kişi, yoksulluk oranı 14,4 yoksulluk açığı ise 25,0’dır. Yoksulluk riskinin %60 ve %70 olarak ele alındığında bu değerlerin hepsinde artış gözlemlenmektedir (TÜİK, 2022).

Tablo 19: Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı %20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı

Yüzde 20'lik Fert Grupları	2020	2021
Toplam	100,0	100,0
İlk yüzde 20 (En düşük)	5,9	6,1
İkinci yüzde 20	10,6	10,8
Üçüncü yüzde 20	14,9	15,1
Dördüncü yüzde 20	21,1	21,3
Son yüzde 20 (En yüksek)	47,5	46,7
P80/P20 oranı	8,0	7,6
Gini Katsayısı	0,410	0,401
Gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.		

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2022

Tablo 19'da görüldüğü üzere hane halkı kullanılabilir gelirinin, hane halkı büyüklüğü ve kompozisyonu dikkate alınarak hesaplanan eş değer hane halkı büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilen eş değer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre; en yüksek gelire sahip %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay 2021 yılında 2020 yılına göre 0,8 puan azalarak %46,7; en düşük gelire sahip %20'lik grubun aldığı pay 0,2 puan artarak %6,1 olmuştur. Bu verilere göre; toplumun en zengin %20'sinin gelirinin en yoksul %20'sinin gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 8,0' iken 7,6 oranına gerilemiştir (TÜİK, 2022).

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden olan Gini katsayısı, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği ifade etmektedir. 2021 yılı sonuçlarına göre Gini katsayısı bir önceki yıla göre 0,009 puan azalarak 0,401 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2022). Diğer yandan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından her ay düzenli olarak hesaplanan Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması da Türkiye'deki yoksulluğun durumunun saptanması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 20: Dört Kişilik Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı

TL\Ay	Ocak 2021	Nisan 2021	Ocak 2022	Nisan 2022
Yetişkin Erkek Gıda Harcaması	813,83	872,11	1.290,78	1.609,02
Yetişkin Kadın Gıda Harcaması	626,94	682,39	998,98	1.276,10

Tablo 20 Devam: Dört Kişilik Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı

15-19 Yaş Çocuk Gıda Harcaması	792,32	860,86	1.273,90	1.588,40
4-6 Yaş Çocuk Gıda Harcaması	429,43	461,88	686,29	850,11
Açlık Sınırı	2.662,52	2.877,24	4.249,95	5.323,64
Yoksulluk Sınırı	8.672,70	9.372,12	13.843,50	17.340,47

Kaynakça: TÜRK-İŞ, Açık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması, 2022

TÜRK-İŞ tarafından ortaya konulan açlık ve yoksulluk verilerine göre gıda harcamalarının değişen zaman içerisinde hem kadın hem erkek hem de çocuklar için düzenli olarak artış gösterdiği görülmektedir. 2022 yılı nisan ayı itibariyle yetişkin erkeklerin gıda harcaması 1.609,02 TL, yetişkin kadınların gıda harcaması ise 1.276,10 TL olarak belirlenmiştir. 15-19 yaş aralığındaki çocuklar için söz konusu tutar aynı tarihte 1.588,40 TL, 4-6 yaş grubu çocuklar için ise 850,11 TL olarak tespit edilmiştir. Açlık ve yoksulluk sınırı bir yıllık zaman dilimi içerisinde büyük bir değişime uğramış, Nisan 2021’de 2.877,24 TL olarak belirlenen açlık sınırı Nisan 2022’de 5.323,64 TL; Nisan 2021’de 9.372,12 TL olarak belirlenen yoksulluk sınırı Nisan 2022’de 17.340,47 TL olarak hesaplanmıştır (TÜRK-İŞ, 2022).

Bu değişimde küresel çapta krize yol açan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüs salgınının ve beraberinde yaşanan ekonomik dalgalanmalar, döviz kuru değişimleri, üretim faaliyetlerindeki aksaklıklar ve dışa bağımlılığın artışı gibi pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır (Özkan, 2021:104-105).

Türkiye’deki mevcut yoksulluk kadınlar özelinde ele alındığında dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de yoksulluğun kadınlar için daha şiddetli, daha derin ve çok boyutlu bir sorun halini aldığı görülmektedir. Ancak mevcut sorunun istatistiksel olarak hesaplanması, ölçümünün kapsamlı şekilde yapılması mümkün değildir. Bu nedenle kadın yoksulluğu açıklanırken genellikle kadınların; istihdam durumu, ücretsiz emeği, eğitim seviyesi gibi konularda yapılan çalışmalardan yararlanılmaktadır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlarla kadınların yoksulluk deneyimleri, yoksulluklarının boyutları ve şiddetine dair çıkarımlarda bulunmaktadır (Yıldırım alp ve Özdemir, 2013: 59).

Tablo 21: Kadınlarda Yoksulluk Oranları

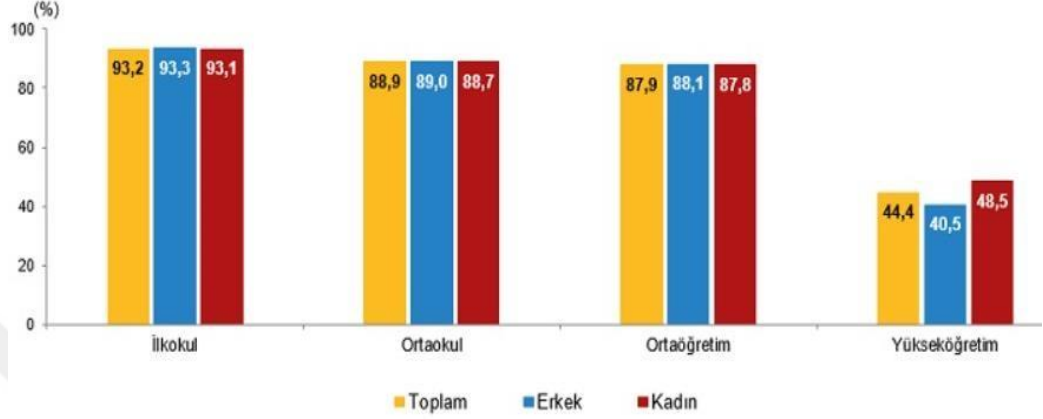
Cinsiyet\Yıl	2017	2018	2019	2020
Kadın	17,8	18,5	18,9	19,05
Erkek	16,2	17,2	17,6	18,2

Kaynakça: TÜİK, Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Raporu, 2022

Tablo 21’de görüldüğü üzere Türkiye’de kadınların ve erkeklerin yoksulluk oranlarını giderek artış göstermektedir. Geçtiğimiz dört yıllık süre içerisinde her yıl kadınların yoksulluk oranının erkeklerin yoksulluk oranından daha fazla olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya göre kadın yoksulluk oranının büyük bir bölümünü kırsal kesimde yaşayan ve kaynaklara erişim sıkıntısı yaşayan kadınlar oluşturmaktadır. Kadın yoksulluğunun önemli oranda artması, kentlerde yaşayan kadınların yoksulluk oranlarında görülen düzenli azalmaya rağmen kırsal kesimde yaşayan kadınların geçim kaynaklarının azalması ve kaynaklara erişim imkânlarının kısıtlanmasıyla açıklanmaktadır.

Türkiye’de kadınların yoksulluk durumlarına ilişkin güncel çıkarımların yapılabilmesi için çalışmada kadın yoksulluğuna neden olan faktörler üzerinde durulmuş ve bu konuya ilişkin Türkiye’deki istatistiksel verilere geniş olarak yer verilmiştir. Cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak eğitime erişimde yaşanan sorunlar Türkiye’de kadın yoksulluğu sorununun devamlılığına neden olan en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. OECD’nin 2021 yılında yayımladığı Bir Bakışta Eğitim Raporu bu konudaki en güncel çalışma olması ve eğitime yapılan harcamalar, toplumların eğitim seviyesi ve eğitimle yoksulluk arasındaki ilişkinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Çalışmada yer alan Grafik 2’de de görülebileceği üzere rapora göre Türkiye’de eğitim kurumlarına yapılan harcamalar OECD ülkeleri ortalamasının oldukça altındadır. Yine ayrı rapora göre Türkiye’de erkeklerle kadınlar arasındaki eğitim seviyesi farkı yıllar içerisinde azalmakla birlikte devamlılık göstermektedir. Diğer yandan yükseköğretimin net getirisinin erkeklere kıyasla kadınlar için daha yüksek olduğunun raporla ortaya konması Türkiye’de kadınların eğitim olanaklarından yararlanmasının yoksulluklarının önlenmesi açısından çok önemli olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Türkiye’de eğitim ve okullaşma alanında yapılan bir diğer çalışma Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) aittir. Yapılan çalışmayla Türkiye’de eğitim seviyesi ve cinsiyete dayalı okullaşma oranları verilmiştir.

Grafik 6: Eğitim Seviyesi ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları (Kaynakça: TÜİK, İstatistiklerle Gençlik, 2022)

Grafik 6’dan hareketle MEB’in yapmış olduğu araştırmalar doğrultusunda kadınların 2021 yılı verilerine dayanarak ilkökul ve ortaokul eğitimi alma oranlarının erkeklerden daha düşük olduğunun tespit edildiği söylenebilir. Kadınların yükseköğretime katılım oranları ise erkeklerden daha fazladır. Çalışmadan elde edilen bulgular ilgili konuda yapılan diğer çalışmalarla kıyaslandığında belirgin farklılıklar gösteriyor olsa da kadınların eğitim hakkından yararlanması ve kadın yoksulluğunun önlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

İlgili konudaki bir diğer çalışma TÜİK tarafından yapılmış ve okuma yazma bilmeyen nüfus oranı cinsiyete dayalı olarak ortaya konmuştur.

Tablo 22: Okuryazar ve Cinsiyete Göre Nüfus (15+ yaş/ %)

Yıllar	2016	2017	2018	2019
Toplam				
Okuma Yazma Bilmeyen	4,1	3,8	3,6	3,3
Okuma Yazma Bilen	95,9	96,2	96,4	96,7
Kadın				
Okuma Yazma Bilmeyen	6,9	6,5	6,1	5,6
Okuma Yazma Bilen	93,1	93,5	93,9	94,4
Erkek				
Okuma Yazma Bilmeyen	1,3	1,2	1,1	0,1
Okuma Yazma Bilen	98,7	98,8	98,9	99,1

Kaynakça: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2016-2019

Tablo 22'ye göre Türkiye'de okuma yazma bilmeyen kadınların oranı erkeklerin oranından oldukça fazladır. Yıllar içerisindeki değişime bakıldığında okuma yazma bilmeyen kadınların oranında azalma olduğu görülmektedir. Ancak 2019 yılında okuma yazma bilmeyen erkeklerin oranı %0,1; okuma yazma bilmeyen kadınların oranı ise %5,6 olarak tespit edilmiştir. Araştırma verilerine göre Türkiye'de 2019 yılında okuma yazma bilmeyen kadın nüfus 1,738,225 belirlenmiştir (TÜİK, 2019). 2021 yılında yapılan güncel araştırmayla 2020 yılında bu rakamın 1.652, 142'ye düştüğü tespit edilmiştir. (TÜİK, 2022).

TÜİK tarafından yapılan bir diğer araştırma genç evli çiftlerin eğitim durumlarıyla ilişkilidir. Araştırmadan elde edilen bilgilere Grafik 7'de yer verilmiştir.

Grafik 7: Genç Evli Çiftlerin Karşılıklı Eğitim Durumu (2019) (Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2019)

Grafik 7'ye göre Türkiye'de genç evli çiftlerin eğitim seviyelerinin %42,9 oranında aynı olduğu tespit edilmiştir. Erkeğin eğitim seviyesinin daha yüksek olduğu genç evli çift oranı %40,4 iken kadınların eğitim seviyesinin daha yüksek olduğu çift oranı %15,1 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2019).

TÜİK tarafından yapılan Eğitim Durumuna Göre Yıllık Esas İş Gelirleri Araştırması da kadınların eğitim durumuyla yoksullukları arasındaki ilişkinin anlaşılması noktasında önem taşımaktadır. Araştırmaya göre hem kadın hem de erkekler için düşük eğitim seviyesi düşük geliri ve yoksullaşmayı beraberinde getirmektedir.

Tablo 23: Eğitim Durumuna Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri (TL)

Eğitim Durumu	Toplam			Erkek			Kadın		
	2020	2021	Değişim (%)	2020	2021	Değişim (%)	2020	2021	Değişim (%)
Okur-Yazar Olmayan	16 785	19 835	18,2	21 165	23 642	11,7	13 475	17 020	26,3
Bir Okul Bitirmeyen	22 936	25 911	13,0	24 917	29 373	17,9	18 765	19 211	2,4
Lise Altı Eğitimli	32 838	35 344	7,6	35 263	33 058	7,9	22 137	23 672	6,9
Lise ve Dengi Okul	41 855	47 326	13,1	44 480	50 988	14,6	32 114	33 359	3,9
Yüksek öğretim	63 085	68 229	8,2	70 639	75 360	6,7	50 788	56 814	11,9

Kaynakça: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2022

Tablo 23’e göre kadınlar eğitim seviyelerinin erkeklerle aynı olduğu durumlarda da erkeklerden daha az yıllık gelire sahiptirler. Eğitim seviyesindeki artış her iki yılda da daha fazla yıllık gelir elde etme şeklinde sonuçlanmaktadır. 2021 yılında yükseköğretim mezunu kadınların yıllık geliri 56. 814 TL olarak belirlenmişken, yükseköğretim mezunu erkekler için yıllık gelir 75. 360 TL olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2022).

Kadınların yoksullukları irdelenirken üzerinde durulması gereken bir diğer konu eğitim durumlarıyla da ilişkili olan iş gücü ve istihdam durumlarıdır. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de kadınlarla erkeklerin istihdam oranları ve istihdam edildikleri iş alanları arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Tablo 12’de yer alan ve TÜİK tarafından yapılan iş gücü istatistiklerine göre Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım ve istihdam oranları erkeklerin İşgücüne katılım ve istihdam oranlarının yalnızca 1/2’si kadardır. Yapılan araştırmalar sonucunda bu farkın bazı dönemlerde daha da arttığı belirlenmiştir.

Tablo 24: Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu (Ekim-Aralık, 2021)

Eğitim Durumu	İşgücüne Katılım Oranları		İstihdam Oranları		İşsizlik Oranları	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Okur- Yazar Olmayanlar	31,5	13,7	26,8	13,0	15,1	5,2
Lise Altı Eğitimliler	65,8	26,2	59,5	23,4	9,6	10,7
Lise	70,6	33,7	63,1	27,5	10,6	18,6
Mesleki veya Teknik Lise	80,4	41,2	73,3	32,6	8,8	20,9
Yükseköğretim	84,7	69,2	77,2	58,1	8,8	16,1

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri IV. Çeyrek, 2022

Tablo 24’te yer alan veriler doğrultusunda Türkiye’de iş gücüne katılım ve istihdam oranlarının hem kadın hem de erkekler için eğitim seviyesindeki artışla paralel olarak arttığı gözlemlenmektedir. Ancak aynı eğitim seviyesine sahip olsalar da kadınların istihdam ve iş gücü katılım oranları erkeklerin istihdam ve iş gücüne katılım oranlarına göre oldukça düşüktür.

Grafik 4’te yer alan araştırma verilerine göre kadınların istihdamda yer almaktan kaçınmalarının en büyük nedeninin ev işlerine ayırdıkları zaman olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan Türkiye’de çalışan kadınların çoğunluğu ücretli ve

yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Kadın istihdamının sektörel dağılımına bakıldığında dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınların ağırlıklı olarak hizmet sektöründe istihdam edildiği belirlenmiştir. Diğer yandan kadın istihdamının en az olduğu sektörler inşaat ve sanayi sektörleridir. Türkiye’de kadınların istihdamda karşılaştıkları en büyük sorunların başında kayıt dışı çalıştırılma yer almaktadır. Kayıt dışı çalıştırılma ise en çok tarım sektöründe görülmektedir. Tablo 15’te detaylı olarak incelendiği üzere 2021 yılı temmuz ayı itibariyle kayıt dışı çalıştırılan kadın oranının %36,8, kayıt dışı çalıştırılan erkek oranının %26,5 olarak tespit edildiği görülmektedir (TÜİK, 2022).

Kadınlar istihdamda yer alsalar ve sosyal güvence altında çalışsalar da erkeklerden daha yoksul olmalarına yol açan belirleyici sorunlar iş yaşamında da görülmektedir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınlar kariyer yolculuklarında yükselişe geçme noktasında literatürde Cam Tavan Sendromu olarak adlandırılan bazı yapay engellerle karşılaşmaktadırlar (Wirth, 2001:1). Sonuç olarak bu engelleri aşarak iş yaşamında başarı elde etmek için erkeklerden daha çok çaba sarf etmek zorunda bırakılmakta ve iş yaşamında şiddete, tacize ve dışlanmaya daha çok maruz kalmaktadırlar.

Türkiye’de sahip olunan kültürün ve mevcut ataerkil sistemin yol açtığı cinsiyete dayalı eşitsizlik ile toplumsal cinsiyetin inşasının da kadınların yoksullaşmasına zemin hazırladığı bilinmektedir. Çalışmanın yer alan Tablo 7’deki Küresel Cinsiyet Endeksi’nde Türkiye sıralamasına dair veriler Türkiye’de toplumsal cinsiyetin etkilerinin anlaşılması açısından önemlidir. Diğer yandan tüm bunlara bağlı olarak aile kültürünün önemli olduğu Türkiye’de, kadınların ailedeki yeri ve aile içi emeği yoksulluklarıyla yakından ilişkilidir. Türk toplumunda dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi kadınlar, ev ve ailedeki yaşlıya ya da çocuğa bakım vermekle sorumlu tutulurken erkekler birinci derece gelir getirici olarak görülmektedir. Kadınların ev içi sorumlulukları çoğunlukla iş gücü piyasasından uzak kalmaları ve ikincil iş gücü olmalarıyla sonuçlanmaktadır. Böylece daha çocukluk çağında kız çocuklarından ev ve bakım işlerini öğrenmesi beklenirken, erkek çocuğunun eğitimi öncelikli tutulabilmektedir (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 60-61). Kadınlar, iş gücü piyasasında yer alsalar da dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de ev içi emek

sorumluluğu devam etmekte ve günlerinin önemli bir bölümünü ücretsiz ev ve bakım işlerine ayırmaları gerekmektedir. Çalışmadaki Tablo 8’de yer alan ve TÜİK tarafından yapılan zaman kullanımına ölçmeye yönelik araştırma bu durumun verilerle ortaya konması açısından önem arz etmekte ve Türkiye’deki kadın yoksulluğunun toplumsal temellerine ışık tutmaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından İnsani Gelişme Endeksi ile birlikte hesaplanan Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’nin Türkiye’deki kadın yoksulluğu sorununun ortaya konulmasına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Tablo 25: Türkiye'nin Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi

Kadın- Erkek Oranı	İGE Değerleri		Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi		Beklenen Öğrenim Süresi		Ortalama Öğrenim Süresi		Kişi Başına Gayrisafi Milli Hasıla	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
CDGE Değeri										
0,924	0,771	0,834	80,3	74,4	15,9	16,9	6,9	8,4	15,921	34,137

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2020

Cinsiyete dayalı gelişme endeksiyle insani gelişmenin sağlık, eğitim ve ekonomik kaynaklar üzerinde hakimiyet olmak üzere üç temel boyutu ele alınarak cinsiyete dayalı gelişim hesaplanmaktadır (Akt. Aytış, 2021: 46).

Tablo 25’te yer alan ve Birleşmiş Millet tarafından 2020 yılında yayımlanan endeks raporuna göre Türkiye’de kadınların insani gelişme oranı 0,771; erkeklerin insani gelişme oranı ise 0,834 olarak belirlenmiştir. Kadınların doğuşta beklenen yaşam süreleri daha uzundur ancak beklenen öğrenim süreleri ve ortalama öğrenim sürelerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Erkeklerin kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla değerinin, kadınların kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla değerinin iki katından daha fazla olduğu hesaplanmıştır (UNDP, 2020).

Tablo 26: Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

TCEE Değeri	TCEE Sıralaması	Anne Ölüm Oranı	Ergen Doğurganlık Oranı (%)	Kadın Parlamenter Oranı (%)	En Az Ortaöğretim Görmüş Nüfusun Oranı (%)		İşgücüne Katılım Oranı	
					Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
0,306	66	16,0	26,6	17,4	44,3	66,0	33,5	72,6

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2020

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi üreme sağlığı, kadının güçlenmesi ve ekonomik faaliyetler olmak üzere üç boyutta cinsiyete dayalı eşitsizlikleri hesaplamaktadır. Buna göre üreme sağlığı; anne ölüm oranları ve ergen doğurganlık oranları, kadının güçlenmesi; parlamentodaki kadın oranı ve ortaöğretim ve yüksek öğrenime devam etme, ekonomik faaliyetler ise iş gücüne katılım oranları üzerinden hesaplanmaktadır (Aytış, 2021: 47).

Birleşmiş Milletler tarafından 2019 yılında yapılan hesaplamalara göre Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi değeri 0,305, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi sıralaması 66 olarak belirlenmiştir. Diğer yandan en az ortaöğrenim görmüş kadınların oranı %44,3; en az orta öğrenim görmüş erkeklerin oranı ise %66,0 olarak belirlenmiştir. Endeskle hesaplanan anne ölüm oranlarına göre her 100.000 canlı doğumda 16,0 kadının yaşamı son bulmaktadır. 15-19 yaş aralığında ve ergenlik çağındaki arasındaki doğurganlık oranı ise her 1000 kadında 26,6 olarak saptanmıştır. Ayrıca endeks kapsamındaki ekonomik faaliyetlere ilişkin araştırmaya göre kadınların iş gücü piyasasına katılım oranı 2019 yılında %33,5 iken erkeklerde %72,6 olarak tespit edilmiştir. (Aytış, 2021: 47).

İlgili konudaki bir diğer önemli çalışma Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından 2021 yılında yayımlanan Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu’dur. Bu raporda 156 ülke için cinsiyete dayalı ayrımcılık ekonomi, siyaset, sağlık ve eğitim alanları üzerinden ve kadınlara ait verilerin erkeklere ait verilere oranlanması şeklinde hesaplanarak sunulmaktadır.

Tablo 27: Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu’nda Türkiye

Kategoriler	Sıralama	Puan
Ekonomik Katılım	140	0,486
Siyasi Güçlenme	114	0,123
Eğitimsel Kazançlar	101	0,975
Sağlıklı Olma	105	0,967
Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi	133	0,638

Kaynak: WEF, Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu, 2021

Küresel Cinsiyet Farkı Raporu’na göre 2021 yılında Türkiye’nin Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Sıralaması 0,638 puanla 133 olarak belirlenmiştir. Bir önceki yıl yapılan ölçümde bu puan Türkiye için 0.635 olarak kaydedilmiş olup Türkiye sıralamada 130. sırada yer almıştır. Dolayısıyla geçen bir yıllık süre içerisinde Türkiye’de cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesinde olumlu gelişmelerin yaşandığı ancak bu gelişmeler diğer ülkelere oranla yetersiz kaldığından sıralamada gerileme yaşandığı söylenebilmektedir. Puan durumunun 1’e yaklaşması cinsiyete dayalı ayrımcılıkların azaldığını ifade etmektedir. Buna göre Türkiye’de cinsiyete dayalı ayrımcılıkların en fazla olduğu alan siyasi güçlenme; en az olduğu alan ise eğitimsel kazançlar olarak belirlenmiştir. Türkiye’nin 156 ülke arasında gerçekleştirilen sıralamada en geride olduğu alt kategori ise ekonomik katılım olarak belirlenmiştir. (WEF, 2021).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE ETMEYE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

Yoksulluk küresel çaplı bir sorun olarak ve dünyadaki tüm ülkelerin siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlarının en büyük ortak konusu olarak kabul edilmektedir. Kadınlar ise çalışmanın önceki bölümünde açıklanan nedenlerle dünya genelinde yoksulluğun en büyük etki alanını oluşturmakta ve buna bağlı olarak kadın yoksulluğu ayrıca ele alınması gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın yoksulluğunun en aza indirgenmesine yönelik birçok yöntemin varlığının yanı sıra sosyal politikanın, kadın yoksulluğu ile mücadele etmede belirleyici olduğu ve kadın yoksulluğun sonuçlarının hafifletilmesinde etkin araçlara sahip olduğu kabul edilmektedir (Uçar, 2011: 53).

Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde öncelikle sosyal politika kavramsal olarak ele alınarak kadın yoksulluğu ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Daha sonra konuya ilişkin geniş bir çerçeve oluşturmak amacıyla önemli uluslararası kuruluşların kadın yoksulluğunu en aza indirmeye yönelik girişimlerine yer verilmiş, ardından Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik önemli hukuki düzenlemelere değinilerek ilgili konudaki sosyal politika uygulamalarına yer verilmiştir.

3.1. SOSYAL POLİTİKA VE KADIN YOKSULLUĞU

Sosyal politika 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkili olmaya başlayan sanayileşme ile beraberindeki sosyal ve ekonomik dönüşümlere ve toplumu oluşturan bireyler arasındaki gelir adaletsizliğine ve sınıflaşmaya bağlı olarak ortaya çıkmış ve Latince’de yer alan ve ortak, dost gibi anlamlar taşıyan “socius” ve bir hedef için

alınan önlemlerin tamamı anlamına gelen “politeia” kelimelerinden oluşmuştur (Bedir vd 2014: 3).

Kavram olarak ilk kez Alman Profesör Wilhel Heinrich Reiehl tarafından bir eserinde kullanmış, 1873 yılında Almanya’da kurulan Sosyal Politika Derneği ve Ottov. Zweiedineck Südenhorst’un 1911 yılında yazdığı “Sosyal Politika” adlı eseri sosyal politikanın iktisat politikası içinde yer almaktan sıyrılıp bilim dalı olarak kabul görmesinde etkili olmuştur. Türkiye’de ilk kullanımına ilişkin farklı görüşler bulunmakla birlikte ilk olarak Ziya Gökalp’in eserinde Siyaset-i İçtimaiye tanımıyla kullanıldığı söylenmektedir (Ersöz, 2011: 48). Bir başka görüşe göre ise kavram Türkiye’de bilim hayatına Alman Profesör Gerhard Kessler tarafından sokulmuş olup Kessler tarafından “Toplumlarda oluşan sınıf çatışmaları, gelişimleri, yapılan mücadeleleri karşısında hükümet ve yasa düzenini dik tutmak ve bir araya getirmek için bu durumu ilerletmeye yöneltilmiş bir politika biçimidir.” şeklinde tanımlanmıştır (Akt. Yazıcı, 2016: 3).

Sosyal Politikalar Sözlüğü’nde sosyal politika; bir ülkede yaşayan tüm bireyler için özellikle de bakım ve korunmaya ihtiyaç duyanlar için geliştirilen koruyucu, güçlendirici, sosyal adalet ve eşitlik sağlayıcı hizmetlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (E.T. Doğan, 2012: 12). Wagner’a göre işçilerin haklarını gözetmek için devlet tarafından alınan önlemlerken, Lauber’ a göre ekonomik ve sosyal yaşamı iyileştirmek için ülke çapında alınan tedbirlerdir. Albrech, sosyal politikayı sosyal güvenliği ve toplumsal barışı gerçekleştirmek ve yoksulların yoksulluklarının giderilmesi için ortaya çıkarılan kurumlar ve alınan önlemler şeklinde tanımlamaktadır. Marshall ise sosyal refahın sağlanması için hizmetlere erişebilmek ve gelire sahip olmak amacıyla ortaya atılan politikalar olarak özetlemektedir (Altan, 2009: 8-9).

Sosyal politikanın üzerinde uzlaşmış genel geçer bir tanımı olmamakla birlikte ilk ortaya çıkışından bu yana tanımında değişimler ve kapsamında genişlemeler olmuştur. Sosyal politikanın ilk ortaya çıktığında Batı Avrupa’daki Sanayi Devrimi’nin bir neticesi olarak emeklerinin karşılığını alamayan işçilerin maruz kaldığı yoksulluk ve toplumdaki bireylerin gelir adaletsizlikleriyle mücadele

etme ve sosyal yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlandığı bilinmektedir (Aysu, 2014: 1). Günümüzde ise sadece belirli bir sınıfı değil toplumu oluşturan birey ve grupların tamamı ve yaşadıkları dezavantajlı durumları kapsamaktadır.

Bu doğrultuda pek çok tanımının yanı sıra sosyal politika kavramı Kıta Avrupası ve Kuzey Amerika’da farklı anlamları karşılamaktadır. Kıta Avrupası’nda sosyal politika yine “sosyal politika” olarak ifade edilirken, Kuzey Amerika’da “sosyal refah politikası” olarak kullanılmaktadır. Bu kavramlar arasında anlam farkı olmadığı savunan görüşlerin yanında sosyal politikanın, farklı politikalarla bir araya gelerek sosyal refah politikalarını da kapsayan çerçeve niteliğinde bir kavram olduğunu savunan görüşlerde bulunmaktadır. (Ersöz, 2011: 22).

Literatürde ise sosyal politika temel olarak dar anlamlı sosyal politika ve geniş anlamlı sosyal politika olarak ikiye ayrılmakta ve dar anlamda sosyal politika Talas tarafından “Kapital dünyada sosyal sınıflar arasında denge kurabilmek için işçi ve işveren arasındaki çıkar çatışmalarını, dengesizlikleri ve savaşları önlemeyi amaçlayan politikalar” şeklinde özetlenmektedir. Dar anlamlı sosyal politikada hedef toplumun her kesiminin değil işçi sınıfının emeğe dayalı ekonomik ve sosyal sorunun çözüm bulmasıdır ve dolayısıyla işçi sınıfı merkezli çalışmaların yürütülmesini kapsamaktadır. Bu nedenle dar anlamlı sosyal politikanın asıl konusu ücretler, grev yapma gibi sosyal haklar, sosyal güvence, çalışma şartları, sendikalar, toplu iş sözleşmeleridir (Talas, 1992: 15-16).

Geniş anlamlı sosyal politika ise 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan “refah devleti” kavramının etkisiyle ortaya çıkmış olup yalnızca işçi sınıfının değil geniş halk tabanlarının ve toplumdaki yaşlı, engelli, kadın, çocuk, yoksul, işçi, göçmen gibi tüm sınıfların sorunlarına odaklanmaktadır (Ersöz, 2014: 11). Başka bir deyişle ekonomik olayların sosyal yaşamdaki yansımalarına dair tüm sorunları kapsamaktadır ve toplumların tamamında sosyal eşitliği, sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amaçlanmaktadır (Altan, 2006: 4). Bu doğrultuda toplumdaki her bireyin eğitim, sağlık, yaşama, iş, sosyal güvenlik gibi temel insan haklarının göz önünde bulundurulduğu, devlet tarafından yerel yönetimlerle ve gönüllü kuruluşlarla

destek ve iş birliği içinde uygulanan sosyal politikaların varlığı uygar bir ülke ve refah devleti olmanın ön koşullarından kabul edilmektedir (Z. Erdut, 2004: 31-33).

Sosyal politikanın zaman içinde genişleyen kapsamının yanında sosyal politika üretmeye yönelik anlayışta değişime uğramış zarar giderme odaklı sosyal politika anlayışı yerini koruyucu-önleyici sosyal politika anlayışına, maddi destek ağırlıklı sosyal politika anlayışı ise temelde güvenlik, barınma, sağlık, eğitim, çalışma hizmetlerini kapsayan sosyal hizmet odaklı anlayışa bırakmıştır (Seyyar, 2011: 16). Bu anlayış toplumların tamamında bulunan, sağlık, eğitim, barınma, güvenlik ile çalışma hayatına, karar alma süreçlerine, sosyo-kültürel aktivitelere katılım gibi konularda dezavantajlar yaşayan yoksul kesimin sorunlarıyla mücadele açısından önem taşımakta ve sosyal politikalar küresel çaptaki yoksulluk sorununa, dünyanın çoğu ülkesinde sosyal sigorta, sosyal hizmet ve sosyal yardım bileşenlerinden oluşan sosyal güvenlik ve istihdam gibi araçlarla müdahale etmektedirler (Uçar, 2011: 51).

Diğer yandan kadınların yaşamın farklı alanlarında geri plana itilerek dezavantajlı kesimin ve dünyadaki yoksulların büyük çoğunluğunu oluşturduğu bilinmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2661). Kadınların yoksulluk durumu hem dezavantajlı konumda yer almalarına neden olan hem de yaşadıkları dezavantajların sonucu olan bir durumdur. Buna bağlı olarak kadınların hem yoksulluklarının hem de yoksulluğa bağlı olarak yaşadıkları farklı sorunların ortadan kaldırılmasındaki en büyük çözüm aracı yasalarla desteklenmiş güçlü sosyal politikaların varlığıdır.

Kadın yoksulluğu ile mücadelede başarılı sosyal politikaların üretilebilmesi için öncelikle kadınlar özelindeki yoksulluğun kaynağının anlaşılabilmesi gerekmektedir. Bu noktada da sosyal politika üreticilerinin yoksulluğa hangi açıdan baktığı son derece önemlidir. Günümüzde yoksullukla mücadele etmeye yönelik sosyal politikaların belirlenmesinde yoksulluğa yönelik iki farklı temel görüş olduğu bilinmektedir. Bu görüşlerden ilkinde göre yoksulluk çalışma-çalışmama durumuyla iç içe değerlendirilmekte ve yoksul kişiler iş gücüne dönüştürülmesi gereken hatalı, tembel, yoksullukları kendi yeteneksizliklerinden kaynaklı kişiler olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu görüşe göre yoksullukla mücadelede üretilecek sosyal politikalar yoksul kişilerin istihdamda yer almasını sağlamaya ve becerilerini

artırmaya yönelik olmalıdır. İlgili konudaki karşıt görüş ise bu anlayışı sığ olarak değerlendirmekte, yoksulluğun sistematik ve yapısal faktörlerle açıklanabileceğinin ve yoksul kişilerin her şeyden önce temel insan haklarına sahip ve toplumun bir ögesi olan insanlar olarak kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir (Şener, 2010).

Kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politikaların belirlenmesinde ise üç önemli yaklaşımın varlığından söz edilebilir. Bu yaklaşımlardan ilkinde göre kadın yoksulluğunu yoksulluktan farklı bir sorun olarak ele alıp farklı çözüm önerileri geliştirmeye ihtiyaç yoktur. Çünkü yoksulluk sorunu ekonomik büyümenin gerçekleşmesinin doğal bir sonucu olarak ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla kadınların yaşadığı yoksulluk sorunu da ekonomik büyümenin gerçekleşmesiyle son bulacaktır. İlgili konudaki bir diğer yaklaşım cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi ile ekonomik kalkınmanın sağlanması arasındaki ilişkiye odaklanma ve eğitim, sağlık gibi alanlarda yapılacak yatırımların üretkenlik oranını artırmasının yanı sıra sosyal refahın iyileştirilmesinde de kullanılması gerektiğinin altını çizmektedir. Konuya ilişkin son yaklaşıma göre ise kadın yoksulluğu ile mücadele edebilmek için oluşturulacak sosyal politikalarda yoksulluk sorunundan çok toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde durulmalıdır. Cinsiyete dayalı eşitsizliği önlemeye yönelik sosyal politikaların varlığı kadınlar özelindeki her türlü olumsuzlukla beraber yoksulluğun da azalmasını sağlayacaktır. (Şener, 2009: 3-4).

Söz konusu yaklaşımlardan herhangi birinin benimsenmesiyle üretilecek olan sosyal politikaların kadın yoksulluğu ile mücadeleye doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlayacağı söylenebilir. Özellikle kadın istihdamını artırmaya yönelik sosyal politikaların varlığı yoksulluğun kadınlaşmasının önlenmesinde son derece önemlidir ve istihdam, sosyal politika ile kadın yoksulluğunun en belirgin kesişim alanıdır. Ancak kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politikaların istihdam konusuyla sınırlı tutulmasına yönelik feminist eleştiriler geliştirilmekte ve bu eleştiriler emek ve çalışmanın yalnızca iş gücü piyasasında ücret karşılığı olan işler için kullanılmaması, yani ücretli-ücretsiz ayrımının olmaması gerektiği fikri etrafında birleşmektedir (Koray, 2008). Ayrıca kadın yoksulluğu çok boyutlu olarak ele alınması gereken bir problem olup kadınların iş gücü piyasasında yer alma oranlarında sağlanacak artışın problemin çözümünde yeterli olmayacağı da göz ardı

edilmemelidir. Çünkü yoksul kadın olmak çalışmanın ilgili bölümünde geniş olarak yer verildiği gibi toplumdaki kaynak ve hizmetlere erişememe, temel insan haklarından yararlanamama, karar alma süreçlerine katılamama, ücretsiz emek ve emeğin sömürülmesi, toplumsal cinsiyet rollerine, cinsiyete dayalı fiziksel, duygusal, psikolojik ve cinsel şiddete daha fazla maruz kalma gibi pek çok problemi beraberinde getirmekte ve tüm bu problemler var olan yoksulluğu daha da derinleştirmektedir (Açıkgöz, 2010: 45). Dolayısıyla kadınların yoksulluğu ile mücadele özelinde toplumsal cinsiyetin tehlikeli varlığını göz önünde bulunduran kapsamlı ve uygulanabilir sosyal politikaların üretilmesi son derece önemlidir.

3.2. KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ROLÜ

Uluslararası kuruluşların kadın yoksulluğunu azaltma kapsamında; cinsiyet eşitliğini, kadın istihdamını, kadınların hayatın çeşitli alanlarına katılımını ve haklarının korunmasını sağlamayı amaçlayan tüm politika ve programlarının, kadın yoksulluğuna yönelik ulusal çaptaki mücadeleleri de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği bilinmektedir. Türkiye’de de yoksulluğun kadınlaşmasını önlemeye yönelik mücadelede önemli uluslararası kuruluşların rolü ve etkisi bulunmaktadır. Bu uluslararası kuruluşların başlıcaları; Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü, Avrupa Konseyi, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Dünya Bankası şeklinde sıralanmaktadır.

3.2.1. Birleşmiş Milletler

Yoksulluk konusunda önemli çalışmalara imza atan Birleşmiş Milletler 1970’li yıllardan itibaren dünya genelinde etkili olan kadın hareketlerinin de etkisiyle cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadın yoksulluğu konusunda en önemli çalışmaları yapmış ve mevcut sorunun önemine ilişkin uluslararası alanda farkındalık oluşturulmasında büyük rol oynamıştır (Demircan, 2021: 35).

Birleşmiş Milletler tarafından 1946 yılında kendi sistemi içerisinde kadının gelişimiyle kalkınma sürecinin hız kazanacağı anlayışıyla Birleşmiş Milletler Kadın

Statüsü Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyon cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemeyi hedeflemekte, Eylem Platformu'nda yer alan hedeflerin uygulanışını denetlemektedir (Aslanpay, 2014: 46). Komisyon tarafından ilk kez 1975 yılında Mexico City'de Birinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiş ve bu konferansta 1975-1985 yılları arası dönem “Kadının İlerlemesi On Yılı” bir başka deyişle “Uluslararası Kadın On Yılı” olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda birçok ülke bakanlıkları bünyesinde kadınların konferansta da görüşülen eğitim, istihdam, siyasi katılım, beslenme, göç, sağlık, aile, yaşlanma gibi sorunlarına yönelik birimler oluşturmuştur (Moser, 1993: 27).

İkinci Kadın Konferansı 1980 yılında Kopenhag şehrinde, Üçüncü Kadın Konferansı ise 1985 yılında Nairobi'de gerçekleştirilmiştir. Ek olarak 1993 yılında Birleşmiş Millet İnsan Hakları Konferansı'nda kadınlara yönelik üzerinde önemle durulan tüm sorunların temel insan haklarına dair sorunlar olduğunun altı çizilmiş ve kadın sorunlarının önemi tekrar vurgulanmıştır (Dinçkol, 2005: 102).

1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Kadın Konferansı ise Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nun sunulması ve 189 ülke tarafından kabul edilmesi gerekçesiyle kadın hareketi tarihinde çok önemli bir role sahiptir (Kaymak, 2011: 48). Deklarasyonda yoksulluktan en çok kadın ve çocukların etkilendiği ve kadın yoksulluğunun küresel bir sorun olduğu üzerinde durulmuş, kadına şiddet, silahlı çalışmaların kadınlar üzerindeki etkileri, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimde cinsiyete dayalı eşitsizlikler, yetki ve karar almada cinsiyete dayalı eşitsizlikler, kadının insan haklarının korunmasına yönelik eksiklikler gibi konular tartışılmıştır (Taşkın, 2004: 18).

Deklarasyona ek olarak sunulan Eylem Platformu'nda ise yaşamın farklı alanlarında kadınlara yönelik eşitsiz uygulamaların ortadan kaldırılması, kadınların ekonomik, politik, sosyal ve kültürel anlamda güçlendirilmesine ilişkin hedefler ortaya konulmuş, hükümetler kadının güçlenmesini ve sosyal konumunun yükselmesini sağlamak, kadın-erkek eşitliğini sağlamak ve toplumsal cinsiyet önlenmesini temel politika ve programlara yerleştirmekle yükümlü kılınmıştır (Connely vd 2000: 80-95).

Eylem Platformu özellikle kadın yoksulluğunun ele alındığı bir platform olmuştur. Platformda kadın yoksulluğu sorunun temelinde yatan cinsiyet ayrımı ve toplumsal cinsiyetin varlığından söz edilmiş, göç ve beraberindeki aile içi değişimlerin altı çizilmiştir. Sorunun çözümü noktasında ise ülkelerin sosyal politikaları ile makroekonomik politikaların uyum içerisinde çalışmasının ve bireylerin bu politikalardan eşit şekilde etkilenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (TBMM, 1995).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun ilgili konudaki bir diğer önemli girişimi olan ve Aralık 1979 yılında kabul edilen “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)” bugün kadın haklarını bir bütün olarak ortaya koyan tek belgedir ve buna bağlı olarak günümüzde daha çok “Uluslararası Kadın Hakları Bildirisi” olarak adlandırılmaktadır (CEDAW, 2003). Türkiye'nin de 1985 yılında imzaladığı sözleşme Birleşmiş Milletler bünyesindeki sekiz temel insan hakları sözleşmesinden biri olup kadınlara yönelik ayrımcılığı açık bir şekilde tanımlamakta ve imzalayan devletleri siyaset, eğitim, sağlık, kültürel yaşam, ekonomi gibi her alanda cinsiyete dayalı ayrımcılığın tüm formlarının önlenmesiyle yükümlü tutması ve bağlayıcı nitelikte taşıması açısından önem arz etmektedir (CEDAW, 2003: 8). Toplamda otuz maddeden oluşan bu sözleşmeyi imzalayan devletler cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesine dair gelişmelerini dörder yıl arayla rapor haline getirmek ve CEDAW komitesine sunmakla sorumlu tutulmaktadırlar (Acar ve Arıner, 2009: 17). Kadın yoksulluğu ile mücadele özelinde bu sözleşme yoksulluk hallerinde kadınların yiyecek, içecek, sağlık, eğitim, öğretim ve istihdam gereksinimlerinin karşılanması için ekonomik anlamda cinsiyet eşitsizliğini önleyecek yeni ekonomik düzenlerin kurulması gerekliliğinin açıkça belirtilmesi açısından önem taşımaktadır (CEDAW, 1990: 2-20).

Kadın yoksulluğunun önlenmesinde Birleşmiş Milletler tarafından atılan bir diğer farklı adım ise 8 Eylül 2000 tarihinde 189 ülkenin katılım gösterdiği Binyıl Zirvesi'nde kabul edilen ve üye devletlerin 2015 yılına kadar gerçekleştirmesi beklenen hedeflerden oluşan Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri'dir (Demircan, 2021: 37). Bu hedefler açlık ve yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması fikrinden hareketle hazırlanmıştır. Hedeflerden kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyetler arası

ayrımcılığın önlenerek anne sağlığının iyileştirilmesi kadınların kalkınmadaki öneminin vurgulanması ve dezavantajlı durumlarının giderilmesinin planlanması açısından dikkat çekicidir. Diğer hedefler ise evrensel ilköğretimin sağlanması, çocuk ölüm oranlarının en aza indirilmesi, HIV/AIDS gibi hastalıklarla başa çıkılması, sürdürülebilir çevre anlayışının yaygınlaştırılması ve küresel iş birliğinin sağlanması gibi konuları içermektedir (Kazar, 2019: 60). Birleşmiş Milletler bu hedeflerin çoğuna ön görülenden erken ulaşıldığını tespit etmiş, 2010 yılı itibariyle dünyada aşırı yoksullukla yaşayan insan sayısının yarı yarıya azaldığını, küresel aşırı yoksulluk oranının 2015 yılında hazırlanan rapora göre %12 olduğunu belirtmiştir (UNDP, 2015).

Diğer yandan önemli konulara yönelik küresel çaplı farkındalık yaratmak amacıyla her yıl farklı bir konuya veya soruna dikkat çeken Birleşmiş Milletler'in 2005 yılını "Mikro Kredi Yılı" olarak ilan etmesi de mikro kredi programlarının geliştirilmesinin ve görünürlüğünün artmasını, kadın yoksulluğu ile mücadelede önemli bir araç olarak ön plana çıkmasını sağlamıştır (http://www.yearofmicrocredit.org/pages/whyayear/whyayear_learnaboutyear.asp, 22.03.2022).

Ayrıca Birleşmiş Millet Ortak Programı tarafından 2006 yılında "Kadın Dostu Kentler Projesi" yürütülmeye başlanmış ve bu projeyle yerel yönetimlerin planlama ve programlama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği prensibinin yerleştirmesi, yerel yönetimler ile kadın örgütlerinin güçlendirilmesi ve aralarındaki iş birliğinin artırılması amaçlanmıştır. Türkiye'de projenin ilk etabı İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa ve Trabzon illerindeki uygulamalarla başlamış, ikinci etapta Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, Malatya, Mardin ve Samsun illeri de uygulama alanına dahil edilmiştir. 2013 yılında proje kapsamındaki illerde Yerel Eşitlik Eylem Planları uygulamaya konulmuş ve sivil toplum kuruluşlarının Yerel Eşitlik Eylem Planları'nın gerçekleştirilmesinde etkin rol üstlenmeleri ve yerel yönetimlerle iş birliği içinde hareket edebilmeleri için hibe programı başlatılmıştır. Bu programla kadınların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini, ekonomik yaşama ve karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamak, kadına yönelik şiddetle mücadele etmek ve

kentsel hizmetlerin kadın odaklı bir anlayışla sunulması amaçlanmıştır (<http://www.kadindostukentler.com/hibeprogrami.php>, 19.04.2022).

2010 yılında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kadın özelindeki çalışmaları tek elden yürütmek amacıyla Kadınların Güçlendirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi kurulmuş, ilgili alanda faaliyet gösteren; Kadınların İlerlemesi Birimi Kadınların İlerlemesi İçin Uluslararası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW), Toplumsal Cinsiyet İşleri ve Kadın Özel Danışma Ofisi (OSAGI) ve kadınların güçlendirilmesi ile cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik projelere destek sağlayan Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu (UNIFEM) Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) adı altında birleştirilmiştir (Aslanpay, 2014: 48).

Aynı yıl Birleşmiş Milletler bünyesindeki önemli kuruluşlardan olan Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) yeni politikasını Cinsiyet Eşitliği ve Kız ve Kadınlar'ın Güçlendirilmesi olarak belirleyerek ilgili konuya dair Türkiye'de küresel bir konferans düzenlenmiştir (UNICEF, 2010). UNICEF'in bu politikası ve özellikle kız çocuklarının eğitime katılımını artırmaya yönelik proje ve programları kadın yoksulluğunun azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu projelerin en önemlilerinden olan “Kız Çocuklarının Okullaşmasına Destek Kampanyası” Birleşmiş Milletler'in Bin Yıllık Kalkınma Hedefleriyle bağlantılı olarak geliştirilmiş olup Türkiye'de “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” adıyla MEB'in iş birliği ile yürütülmüştür (Akyıldız, 2007: 496-397).

3.2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü

ILO 1919 yılında Versay Barış Antlaşması'nın kurulmuş olup Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak çalışmakta ve işçi ve işveren örgütlerinde yer alan temsilcilerin de katılımlarıyla yürütülmektedir. Örgütün temel amacı sosyal adaletin sağlanması ile evrensel barışı gerçekleştirmek ve bireylerin çalışma koşullarının, refah seviyelerinin ve yaşam şartlarının iyileştirilmesini sağlamaktır (Hasgüler ve Uludağ 2010: 134).

Çalışma koşullarına yönelik idealini ise İnsana Yakışan İş Gündemi'yle açıklamış ve kadın erkek fark etmeksizin özgürce, güvenli ortamda, insanın haysiyetine yakışır biçimde, hakkını elde ederek çalışmanın formel sektörde, enformel sektörde, geçici olarak, kendi hesabına, bakım alanında ya da evlerde fark etmeksizin çalışan herkesin hakkı olduğunu belirtmiştir (Toksöz ve Memiş, 2018: 63).

ILO standartları kadının annelik ve yeniden üreticilik rolü konuları dışında toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde hem kadın hem de erkekler için eşit olarak uygulanmaktadır (Toksöz ve Memiş, 2018: 36). Örgütün hedeflerin uygulanması doğrultusundaki en temel aracı uluslararası sosyal politikalara rehberlik eden sözleşmelerdir. ILO kadınlara ve cinsiyet ayrımcılığı ile kadın yoksulluğunu önlemeye yönelik Türkiye'nin de imzacısı olduğu birçok sözleşmeye sahiptir.

Bu sözleşmelerden ilki 1951 yılında kabul edilen ve kadınlarla erkeklerin cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin eşit işlerden eşit ücret almaları gerektiğini vurgulayan 100 No'lu Eşit İş Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme kadın yoksulluğunun önlenmesi açısından önemli olup aynı yıl Türkiye tarafından da kabul edilmiştir (Aslanpay, 2014: 49).

111 No'lu Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi de Türkiye tarafından onaylanmış olup hem işe giriş aşamasında hem de çalışma yaşamında ırk, dil, din, siyasi görüş, cinsiyet gibi faktörlere dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması anlayışını esas almaktadır (İleri, 2016: 149).

İlgili konudaki bir diğer sözleşme 158 No'lu Hizmet İlişkisine Son Verilmesi Sözleşmesi 1982 yılında kabul edilmiş olup Türkiye tarafından 1994 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmıştır. Sözleşmeye göre işveren, işini gerçekleştirmemek ya da iş yeri kurallarını ihlâl etmek dışında kendi ırkı, bedeni, kimliği, kökeni, hamilelik durumu, doğum yapması gibi gerekçelere dayanarak çalışanın işine son veremeyecektir. Bu sözleşme özellikle kadınların hamilelik durumu ya da cinsiyetlerinden kaynaklanan farklı nedenlerle işlerine son verilmesini önleyici olduğundan önemlidir (ILO, 2015).

156 Sayılı Aile Sorumluluğu Olan Kadın ve Erkek İşçilere Eşit Fırsat ve Muamele Sözleşmesi ailelerdeki çocuğa ya da bakıma ihtiyaç duyan başka bir bireye bakım verme sorumluluğu üstlenen ve bu nedenle çalışma hayatı sekteye uğrayan kadın ve erkeklerin içinde bulunduğu durumu çözüme kavuşturmak için ortaya atılmıştır. İş ortamında yeterli sayıda çocuk bakım ünitelerinin yer almasını, aile sorumluluklarına ilişkin sosyal destek hizmetlerinin sağlanmasını, doğum sonrasında babaya da izin verilmesini, aile sorumlulukları nedeniyle geçici olarak işten ayrılanlar için iş yaşamına geri dönme de güvence oluşturmayı kapsayan hükümler içermektedir (Tüzükan, 2016: 317). Ailedeki bir bireye bakım verme rolünü genellikle kadınların üstlenişi ve bu rol nedeniyle istihdama sürekli olarak dahil olamamaları göz önünde bulundurulduğunda sözleşmenin kadın yoksulluğunun önlenmesi açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Buna rağmen Türkiye sözleşmeyi onaylamamıştır.

Kadınların annelik haklarını koruma altına almak için 1919 yılında kabul edilen 3 No'lu Anneliğin Korunması Sözleşmesi'yle kadınların hamilelik ve emzirme dönemleri ile iş yaşamları arasında denge kurmak amaçlanmıştır. Kadınlara doğumdan sonraki ilk 6 hafta çalışma izni ve günde 2 defa 30 dakikalık emzirme izni hakkı tanınmıştır. Daha sonra 1952 yılında çıkarılan 103 No'lu Anneliğin Korunması Sözleşmesi'yle kadınların doğumdan sonraki ilk 3 ay izinli olması ile nakdi ve tıbbi yardım ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğinin altı çizilmiştir (Demircan, 2021: 39). 2000 yılında çıkarılan 183 No'lu Anneliğin Korunması Sözleşmesi'yle ise hamile olan ya da çocuk sahibi olan kadınların kendileri ya da çocukları için olumsuz sonuçlar doğurabilecek işlerde çalışmaları yasaklanmıştır. Kadınlara 14 haftadan az annelik izni verilemeyeceği, bu sürenin doğumdan sonra en az 6 hafta olması gerektiği, bu sürelerin doktor raporu ile uzatılabileceği ve bu süreçte kendisine sağlık hizmetlerinin sunulmasının önemli olduğu belirtilmiştir. İzin sürecindeki kadınların maaşlarının normal maaşlarının üçte ikisinden fazla olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca sözleşmeyle kadınların işe girmeden önce hamilelik testi sonucu vermesi koşulunun ortadan kaldırılması, emzirme süresinin çalışma saatinden sayılması gibi konulara değinilmiştir. Sözleşmenin diğer önemi kadınların hamilelikten kaynaklı nedenlerle işten çıkarılamayacağını ve hamilelik sonrası işe dönüşte geçmiş pozisyonundan düşük bir pozisyonda çalıştırılmayacağını imza

altına alınmış olmasıdır. Türkiye kadınların annelik rolü ve çalışma hayatlarının kesişimselliği için önem taşıyan bu sözleşmeyi onaylamamıştır (Toksöz ve Memiş, 2018: 40-41).

Kadınlar ve yoksulluklarının önlenmesiyle ilişkilendirilebilecek diğer sözleşmelerden 45 No' lu Yeraltı İşleri (Kadınlar) Sözleşmesi ile kadınların fiziksel anlamda çok ağır ve yorucu olması gerekçesiyle yeraltı işlerinde ve maden ocaklarında çalışmayacakları belirtilmiş, 102 No'lu Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'yle iş kazaları, meslek hastalıkları, doğum, ölüm ve annelik yardımları yasal güvence altına alınmıştır. 122 No'lu İstihdam Politikası Sözleşmesi'yle istihdamın yaygınlaştırılması ve herkese iş imkânı sağlanması hedeflenmiştir (Demircan, 2021: 39). Bu sözleşme kadın istihdam oranının artmasına dayanak oluşturması açısından önemlidir.

ILO'nun kadınların maruz kaldıkları eşitsizlikler, yoksulluk ve istihdam artışlarının önündeki engellerle mücadele etmeye yönelik bağlayıcı sözleşmelerinin yanında farklı politika uygulamaları da bulunmaktadır. ILO-Türkiye tarafından kadınlar ve istihdamları ile ilgili uygulanan başlıca iki program bulunmaktadır. Bu programlardan ilki, “Kadınlara Daha Fazla ve Daha İyi İş Sağlama Uluslararası Programı” olup bu programla; istihdam yaratma, eğitim, girişimciliği geliştirme, iş gücü piyasasına kolay erişim sağlama ve fırsat eşitliği gibi alanlarla kadınların iş imkânlarını arttırmak hedeflenmektedir. ILO-Türkiye tarafından uygulanan diğer program ise “Kadın-Erkek Eşitliği, Yoksulluk ve İstihdam Alanlarında Kapasite Geliştirme Programı” olarak adlandırılmakta olup bu programla da kadınların konforlu çalışma koşullarına sahip işlerde istihdam edilmesi ve özel sektörlerde sosyal güvence koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (Yayla Konuş, 2020: 129).

3.2.3. Avrupa Konseyi

Türkiye'nin kurucu üyelerinden olduğu Avrupa Konseyi'nin 1965 yılında yürürlüğe girmiş olan, sosyal güvenlik hakkı, örgütlenme hakkı, adil ücret hakkı, çalışma hakkı gibi ikinci dereceden hakları güvence altına alan ve bu kapsamda

alışan kadınların haklarının korunmasına ilişkin de hükümler barındıran ‘‘Avrupa Sosyal şartı’’ kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önemlidir. Türkiye tarafından 1989 yılında imzalanan sözleşme kapsamında çalışan kadınların doğum öncesi ve sonrasında en az 12 hafta izinli sayılmalarının gerektiği belirtilmiş, bu süreçte işten ıkarılamayacaklarının altı çizilmiştir. Ayrıca sanayide çalışan kadınların gece görevlerine ilişkin düzenlemelere yer verilmiş ve kadınların sağlığı ve yaşamı tehdit eden madencilik gibi ağır işlerde çalışmalarının yasaklanması güvence altına alınmıştır (Erdoğan 2008: 123- 124).

Konsey tarafından 2000 yılında kabul edilen Lizbon Stratejisi’nde ise cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik anlayış benimsenmiş ve bu amaç doğrultusunda 5 stratejik alt amaç belirlenmiştir (Akt. Kazar, 2019: 60):

- Kadınların bilime, teknolojiye, istihdama erişme imkânını kolaylaştırmak ve bu doğrultuda kaynakların adil dağılımı sağlamak
- Katılım ve temsilde cinsiyet eşitliğini sağlamak
- Cinsiyetler arasında boş zamanlardaki sorumluluklarının adil dağılımını sağlamak
- Eğitim, bilim, medya ve kültür gibi araçlarla toplumun fikir ve davranışlarında değişim yaratmak
- Cinsiyet eşitliğini sağlayıcı mekanizmaları gl hale getirmek

Avrupa Konseyi’nin cinsiyet eşitliğini sağlama ve dolayısıyla kadın yoksulluğunun azaltılmasına yönelik bir diğer önemli girişimi Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi’dir. Bu programla 2014-2017 yıllarını kapsayan süreçte; cinsiyet kalıplarını yıkmak, cinsiyet ayrımcılığını ve kadına şiddeti önlemek, kadınların karar alma süreçlerine katılımlarını ve adalete erişimlerini sağlamak, tüm politika ve uygulamalarda cinsiyet eşitliği anlayışını yaygınlaştırmak gibi beş yeni hedef belirlenmiştir (Avrupa Konseyi, 2014: 4).

3.2.4. İslam İşbirliği Teşkilatı

1959 yılında kurulan ve Türkiye'nin de kuruluşundan bu yana üyesi olduğu örgütün 2008 yılında Mısır'ın başkenti Kahire'de düzenlenen “İslam İşbirliği Teşkilatı Üyesi Devletlerin Kalkınmasında Kadınların Rolü İkinci Bakanlar Konferansı” esnasında sunulan İslam İşbirliği Teşkilatı Kadının İlerlemesi İçin Eylem Planı (OPAAW) Raporu kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önemlidir. Bu raporda kadınların yoksulluklarının önlenmesi, cinsiyete dayalı fırsat eşitliği ve kaynaklara erişimde cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması, kadına şiddetin önlenmesi, kadınların tüm sektörlerde güçlendirilmesi ve karar alma mekanizmalarına etkin katılımının sağlanması gibi hedefler yer almaktadır (OPAAW, 2008: 2-3). Dönemin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Türkiye’de 2018-2023 yıllarını kapsayan Kadının Güçlenmesine İlişkin Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nın hazırlanmasında OPAAW’da yer alan hedeflerin göz önünde bulundurulduğunu belirtmiştir.

3.2.5. Dünya Bankası

Kadın yoksulluğu ile mücadelede önemli kuruluşlardan bir diğeri olan Dünya Bankası 1944 yılında 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin kalkınmasını sağlamak amacıyla “Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası” adıyla kurulmuştur. Banka kalkınmayı gerçekleştirmek için gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere sağlık, eğitim gibi belirli alanlarda finansal destek ve kredi sağlamakta olup Türkiye 1947 yılında üyesi olmuştur (D. Ateş, 2014: 190).

1970’li yıllardan itibaren Avrupa ülkelerinin kalkınmasında yoksulluk sorunu üzerine eğilmeye başlayan Dünya Bankası 1980’li yıllardan itibaren neoliberal politika anlayışı benimsemeye başlamıştır (Arabacı, 2019).

Diğer yandan ülkelerin yoksulluklarının önlenmesinde kadınların gelişim ve istihdamının önemini göz önünde bulundurmuş ve 1978 yılında yayımlanan Dünya Gelişim Raporu’nda cinsiyet ve gelişim konuları temel alınmıştır. Bu doğrultuda 2007 yılında 2007-2010 yılları arasını kapsayan “Cinsiyet Eylem Planı” adlı 4 yıllık ilerleme raporu ortaya konmuştur. Bu plan kapsamında kadınların istihdama katılımı

ve iş gücünde cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasına vurgu yapılmıştır. Kadınların özellikle iş gücü, özel sektör, tarım, finans gibi 4 temel pazar alanına katılımını sağlamak hedeflenmiştir (World Bank, 2011).

Daha sonradan belirlenen ve 2008-2013 yıllarını kapsayan planın “Kadın ve Yoksulluk” bölümünde kadın yoksulluğu ile mücadeledeki yeni hedeflere, iş birlikçilere ve başvurulacak yollara yer verilmiş; 2016-2021 Cinsiyet Eylem Planı’nda kadın yoksulluğuna yönelik olarak, sosyal yardımlar ve diğer sosyal güvenlik müdahaleleri ile kadınların ekonomik açıdan güçlenmelerinin sağlanması amaçlanmıştır (World Bank, 2017).

Dünya Bankası’nın kadın yoksulluğunun azaltılmasındaki bir diğer önemli girişimi 1976 yılında Bangladeşli Muhammed Yunus tarafından tasarlanan ve Bangladeş’te uygulanan mikro kredi uygulamasını 1990 yılında yoksullukla mücadele aracı olarak kullanmaya başlaması ve yoksul bireylerin mikro kredilere erişimini kolaylaştırmak amacıyla 1995 yılında faaliyete başlayan Yoksullara Yardım İçin Danışma Grubu’nu oluşturmasıdır. Bu girişimle üretimde yer almayan yoksul bireylere finansal destek sağlanarak, bireylerin ekonomi bağımlılıktan kurtulmalarını sağlayıp, onları üretimin bir parçası hale dönüştürmek amaçlanmıştır (Güzel, 2011: 85). Bu gelişme Türkiye’de ilk defa 2002 yılında, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından deprem bölgesi Düzce, Kocaeli ve İstanbul’da dar gelirli kadınlara mikro kredi verilmeye başlanmasının zeminini oluşturması açısından da önem taşımaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2689).

3.3. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE AÇISINDAN ÖNEMLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER

Cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesi, kadınların istihdam oranlarının arttırılması ve yoksulluklarıyla mücadelede uluslararası kuruluşların mevzuat ve girişimlerinin yanında ulusal mevzuattaki düzenlemeler de önem arz etmektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik hukuki düzenlemelerin temelleri Cumhuriyet’in ilân edildiği ilk yıllarda atılmaya başlanmış ve bu yıllarda kadınlara yurttaşlık hakkı kazandırmaya yönelik devrimler gerçekleştirilmiştir. 1924

yılında yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile cinsiyet fark etmeksizin tüm bireylerin devletin sağlandığı eğitim imkânlarından eşit olarak yararlanması amaçlanmış ve eğitim tek bir sistem halinde birleştirilmiştir (Aslanpay, 2014: 68).

1926 yılında ise Türk Medeni Kanunu kabul edilmiş ve bu kanunla resmi nikâhın zorunlu hale getirilmesi, çocukların velâyetine dair hakların anneye de tanınması, kadınların mirastan pay almasının yasallaştırılması gibi aile yaşamında kadınlara da belirli haklar tanınmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu kanun cinsiyetler arası eşitliğin sağlanmasında oldukça yetersiz olup cinsiyetçi birçok madde barındırmakla birlikte, ilgili konuda gelecekte yapılacak olan yasal düzenlemelere basamak oluşturması açısından önemli görülmektedir (Aslanpay, 2014: 68-69).

Kanunda yer alan cinsiyetçi ifadeler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlanmasındaki eksikliklere bağlı olarak 1 Ocak 2002 tarihinde Yeni Türk Medeni Kanunu kabul edilmiş, eski kanunda yer alan birçok maddede değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yapılan değişiklikler kapsamında kanundaki “Ailenin reisi kocadır” ifadesinin yerini “Evlilik birliğini eşler birlikte yönetirler” ifadesi almış, eşlerin kariyer yolculuklarına ilişkin kararlarda birbirlerinden bağımsız hareket edebileceklerinin, evlilik sürecinde elde edilen mallarda kadın ve erkeğin eşit hak sahibi olduğunun altı çizilmiştir (Bayır, 2018: 77-78). Diğer yandan 1997 yılında kadınlara tanınan kendi soyadını da kullanabilme hakkı yeni kanunla da güvence altına alınmıştır. Bu kanun hem aile içinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması hem de kadınların aile ilişkilerindeki hiyerarşiden doğabilecek yoksulluklarının önlenmesi açısından önem taşımakta ve kadın yoksulluğu ile mücadeleyi dolaylı olarak etkilemektedir. Ne var ki kadınların eşlerinin soyadlarının yanında kendi soyadlarını da kullanabilmeleri gibi bazı hükümler, kanunun tam anlamıyla eşitlikçi bir anlayışla oluşturulmadığını açıkça ortaya koymaktadır. 2013 yılında Medeni Kanun’da yapılan düzenlemeyle İsviçre’de uygulanmaya başlandığı gibi Türkiye’de de bireylerin evlendikten sonra kendi soyadlarını kullanabilme ya da kimin soyadının ortak aile soyadı olarak kullanılacağına karar verebilme hakkına sahip olmaları aile içinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önem arz etmektedir.

1924 yılında kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve daha sonra yürürlüğe giren anayasalar da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önem taşımaktadır. 1924 yılında yürürlüğe giren anayasada eşitlik yalnızca her Türk vatandaşının kanunlar önünde eşit olduğuna dair bir ifade ile ele alınmış, cinsiyete dayalı eşitliğin sağlanmasına yönelik bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak bu anayasanın kadın yoksulluğu ile mücadele açısından en büyük önemi 1934 yılında yapılan bir düzenleme ile Türkiye’de ilk kez kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasıdır (Güngör, 2021: 151).

1961 yılında yürürlüğe giren anayasada eşitlik ilkesine “Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.” şeklinde yer verilmiştir. Ek olarak bu anayasa ile kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesini sağlamak amacıyla Anayasa Mahkemeleri’nin kurulmasına karar verilmiştir. Bu gelişme kanunların cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduracak şekilde düzenlenmelerine yönelik denetimlerin yapılması açısından önemli görülmekle birlikte, tarihsel süreçte mahkeme tarafından cinsiyet eşitliğinin aleyhine birçok karar verildiği gözlemlenmiştir (Dündar Sezer, 2009: 145).

1982 yılında yürürlüğe giren anayasada ise eşitlik ilkesi 10. maddede yer alan ifadeyle belirtilmiştir. Bu maddedeki “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle kamu önünde eşittir” ifadesine 2004 yılında “Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” ifadesi eklenmiştir. Bu ek ile kadın ve erkeklerin eşitliğine ilişkin ilk kez açık anayasal bir düzenleme yapılmış ve ilgili konuda devlete sorumluluk yüklenmiştir. 2010 yılında aynı maddeye “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” ifadesi dahil edilmiştir. Aynı yıl anayasanın 49. maddesinde yer alan çalışma hakkına ilişkin hükümler revize edilmiş ve çalışmanın bütün bireylerin hakkı ve sorumluluğu olduğu belirtilmiştir (Metin ve Arabacı, Kariman, 2013: 17-18).

Anayasanın kadınların çalışma yaşamına katılımı ve yoksulluklarının önlenmesi açısından diğer önemli maddeleri 50. ve 70. maddeleri olarak

gösterilmektedir. Anayasadaki 50. maddede “Kimsenin, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı, küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağı” açıkça ifade edilmiştir (Hekimler ve Akpınar, 2015: 5). 70. maddede yer alan “Her Türk, kamu hizmetine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.” ifadesi ise kamu kurumlarına yapılacak olan iş başvurularında cinsiyet ayrımcılığına yer olmadığının kesin olarak vurgulanması açısından önemlidir (Metin ve Arabacı, Kariman, 2013: 17-18).

Diğer yandan Türkiye’de benzer birçok hukuki düzenlemenin yanı sıra Türkiye’de ilgili konudaki en gelişmiş ve kapsamlı düzenlemeler 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4857 Sayılı İş Kanunu’nda yer almaktadır. Kanunun iş yaşamında cinsiyet ayrımcılığını önlemeye yönelik 5. maddesinde “İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplere dayanılarak ayırım yapılamayacağı” belirtilmiş, aynı veya eşdeğer bir işte çalışan kadın ve erkeklerin farklı ücretler alamayacağının altı çizilmiştir. Ayrıca “İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanmasının, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmayacağı” ve “İşverenin, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik sebebiyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamayacağı” eklenmiştir (Hekimler ve Akpınar, 2015: 65).

Kanunun 24. maddesinde işçilerin fesih hakkı konusu düzenlenmiş ve “İşverenin işçinin veya ailesi üyelerinden birinin şeref ve namusuna dokunacak şekilde sözler söylemesi, davranışlarda bulunması veya işçiye cinsel tacizde bulunması” halinde işçilerin fesih hakkı olduğu belirtilmiştir. Aynı maddede, “İşçinin diğer bir işçi ve üçüncü kişiler tarafından işyerinde cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması” durumunda da işçilere haklı nedenle fesih hakkı tanınmıştır. 25. maddede ise işverenin fesih hakkına ilişkin düzenlemelere yer verilmiş ve “İşçinin, işverenin başka bir işçisine cinsel tacizde bulunması” halinde işverene haklı nedenle fesih hakkı tanınmıştır (Hekimler ve Akpınar, 2015: 65).

72. maddede ise “Maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde, on sekiz yaşını doldurmamış erkeklerin ve her yaştaki kadınların çalıştırılmasının yasak olduğu” ifadesine yer verilmiştir. 73. maddede, “Sanayiye ait işlerde on sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılmasının yasak olduğu, on sekiz yaşını doldurmuş kadın işçilerin ise gece postalarında çalıştırılmalarına ilişkin usul ve esasların Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılmalarına İlişkin Yönetmelik ile belirlendiği” belirtilmiştir (Hekimler ve Akpınar, 2015: 65).

Kanunda kadın çalışanlar için ayrıca ele alınması gereken gebelik ve annelik gibi durumlarda güvence oluşturmaya yönelik hükümler de yer almaktadır. Bu hükümler 74. madde etrafında toplanmış ve kadın çalışanların hamilelik sürecinde periyodik kontrolleri için, doğumdan önce ve doğumdan sonraki sekiz haftalık süreçte ise bebeklerinin ve kendi bedenlerinin sağlığı için izinli sayılacakları ve bu sürenin sağlık koşullarına göre artabileceği belirtilmiş, bu ifadeye “Çoğul gebelik halinde doğumdan önce çalıştırılmayacak sekiz haftalık süreye iki hafta süre eklenir. Ancak, sağlık durumu uygun olduğu takdirde, doktorun onayı ile kadın işçi isterse doğumdan önceki üç haftaya kadar işyerinde çalışabilir. Bu durumda, kadın işçinin çalıştığı süreler doğum sonrası sürelerle eklenir” hükmü eklenmiştir. Ayrıca tanınan sürenin tamamlanmasının ardından kadının isteği dahilinde 6 aylık ücretsiz izin alabileceği ifade edilmiştir. Ek olarak gerekliliğe dair doktor raporunun düzenlemesiyle kadınların hamilelik boyunca daha konforlu işlerde hamilelik öncesindeki ücretleriyle çalışabilecekleri ve 1 yaşından küçük çocuğa sahip annelerin istedikleri sıklıkta ve saat aralıklarında günlük 90 dakika emzirme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (Metin ve Arabacı Kariman, 2013: 19).

Dünyadaki belirli başlı ülkelerin doğum izni süreleri ise; Almanya 14 hafta, Avustralya 18 hafta, Belçika 15 hafta, Fransa 16 hafta, Kanada 16 hafta, İngiltere 39 hafta, İtalya 21 hafta şeklinde olup dünya genelinde ücretli doğum izni süresi ortalaması 29 hafta olarak belirlenmiştir. Almanya nüfusu arttırmaya yönelik politika izleyen bir ülke olarak doğum izni sürecinde annelere maaşını kesintisiz olarak sunmakta ve bu anlamda dünyaya örnek oluşturmaktadır. ABD ise ailelere ücretli doğum izni hakkı tanımayan 7 ülkeden biri ve tek OECD ülkesi olarak ön plana

çıkılmaktadır. Dünya ile kıyaslandığında Türkiye izin süresi bakımından dünya ortalamasının altında olup doğum iznindeki annelere maaşlarının yalnızca %67'sini sunmaktadır. Bu doğrultuda kanun kapsamındaki uygulamada iyileştirilmelere ihtiyaç olduğu söylenebilmektedir (<https://tr.euronews.com/2021/10/30/abd-dunyada-ailelere-ucretli-dogum-izni-vermeyen-7-ulkeden-biri>, 30.04.2022).

4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında ele alınması gereken bir diğer konu çalışmanın ilk bölümünde açıklanan ve yakın geçmişte yaşanan küresel boyuttaki yoksulluğun en büyük nedeni olan Covid-19 virüs salgınına bağlı olarak kanunda yapılan düzenlemelerdir. Covid-19 virüs salgını tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sağlık önlemleri kapsamındaki bir dizi uygulamayı beraberinde getirmiş, bu süreçte izolasyonu gerçekleştirmek amacıyla alınan sıkı tedbirlere rağmen üretimde devamlılığı sağlamaya bağlı olarak esnek çalışma, evden çalışma gibi yeni çalışma biçimleri ortaya çıkmıştır.

Salgına bağlı olarak yaşanan; eğlence ve yeme-içme sektöründeki işletmelerin geçici olarak kapatılması, ekonomik dalgalanmalar, üretim faaliyetlerinin aksaması ve esnek çalışma, dönüşümlü çalışma, evden çalışma gibi yeni çalışma biçimlerinin ortaya çıkışı gibi değişimler işverenler açısından ekonomik sıkıntılarla sonuçlanmıştır. Bu süreçte ücretsiz izne çıkarma ve işten çıkarmalar artış göstermeye başlamış, Mart 2020’de işsizlik sigortası başvuruları 600.000’e yaklaşmıştır. Yaşanan değişimlere bağlı olarak salgının ekonomik yaşamdaki etkilerini hafifletici Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi’nin hayata geçirilmesi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın kısa çalışma ödeneğinden yararlanmayı kolaylaştıran açıklamalar da bulunması, kamu bankaları tarafından firmaların ve vatandaşın kredi borcu ertelenmesi gibi bir dizi gelişme yaşanmış ve işten çıkarmaları önlemek amacıyla 4857 Sayılı İş Kanunu’nda düzenlemeye gidilerek geçici süreyle işverenlere iş sözleşmelerini fesih yasağı getirilmiştir (Beken, 2020: 68).

Diğer yandan 6 Nisan 2020’ de kabul edilen 7244 Sayılı “Yeni Covid-19 Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun” ile işverenlere işçilerini kısmen ya da tamamen ücretsiz izne çıkarma yetkisi vermiş ve işçinin bu sebeple sözleşmeyi fesih edemeyeceği belirtilmiştir (U. Aydın, 2020: 187-

188). Bu yetki ise çoğunlukla, işten çıkarma yasağı nedeniyle işine son verilemeyen işçinin ücretsiz izne çıkartılması yoluyla istihdam dışı bırakılmasıyla sonuçlanmıştır.

Covid-19 virüs salgını sürecinde İş Kanunu'nda yapılan bu düzenleme ve alınan diğer tedbirler kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önem taşıyan gelişmeler olmakla birlikte kadınlar ve erkekleri birlikte kapsamakta olup salgın kapsamında kadınların istihdamı, iş hayatı ve yoksulluğu özelinde bir hukuksal düzenleme ya da sosyal politika uygulaması gerçekleştirilmemiştir. Birleşmiş Milletler tarafından 206 ülkede alınan 2500'ün üzerindeki tedbir kapsamında yapılan araştırmayla, dünya genelinde de benzer şekilde salgının kadınlar özelindeki sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik tedbirlerin alınmadığı saptanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre dünyada her 8 ülkeden yalnızca 1'i bu tedbirleri almış olup toplamda yalnızca 177 tedbirde doğrudan kadınların ekonomik güvenliğinin artırılması hedeflenmiş ve bu tedbirlerinin büyük çoğunluğu Amerika Kıtası'nda alınmıştır (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-dunyada-her-8-ulkeden-sadece-1-i-pandemi-sirasinda-kadinlari-koruyacak-tedbirler-aldi/1989842#>, 30.04.2022).

Oysaki kadınlar salgının yarattığı olumsuz etkilerden en çok etkilenen grupta yer almakta olup bu süreçte sokağa çıkma kısıtlamalarının yaşanması ve evde geçirilen zaman diliminin artması, okul, kreş ve gündüz bakımevlerinin kapatılması gibi faktörler bakım vermeye dayalı sorumluluklarını arttırmıştır. İş gücü piyasasının ilk gözden çıkarılanları olan çalışan kadınlardan bazıları bu süreçte çocuklarının bakımı için aile veya sosyal çevre desteğini kullanmış, bazıları ise yıllık izin veya ücretsiz izin haklarını kullanmak ya da işten ayrılmak zorunda kalmışlardır. Kayıt dışı çalışan kadınlar için ise salgın süreci daha da zorlayıcı olmuş ve var olan yoksulluklarının daha da derinleşmesini beraberinde getirmiştir (Can, 2020: 55).

3.4. TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE KAPSAMINDA SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

Türkiye Cumhuriyeti 1982 yılında yürürlüğe giren anayasayla “sosyal hukuk devleti” olarak tanımlanmış olup anayasanın ilgili maddesinde sosyal refahın ve toplumdaki bireylerin maddi ve manevi gelişiminin sağlanmasının devletin öncelikli görevi olduğunun altı çizilmiştir (Aslantürk, 2012: 108). Sosyal devlet olmanın temel

ilke, hedef ve gerektirdiği sorumluluklarla bağlantılı olarak Türkiye’de yoksulluğun kadınlaşmasıyla mücadelede en büyük rol devlete düşmekte olup devletin ilgili konudaki girişimleri ile uygulayacağı sosyal politikalar sorunun çözümü açısından belirleyici olmaktadır. Diğer yandan devletin sosyal politikalarının uygulanması ve kadın yoksulluğu ile mücadeleye kadın kooperatifleri, yerel yönetimler, bankalar ve Kadın Dayanışma Vakfı, Kadın Merkezi, Kadın ve Demokrasi Derneği, KEDV gibi birçok sivil toplum kuruluşu katkı sağlamaktadır.

Türkiye’de devletin kadın yoksulluğu ile mücadele kapsamındaki sosyal politikalarının uygulama araçları genel olarak; sosyal güvenlik kapsamındaki sosyal sigorta, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar, istihdama yönelik iş gücü politikaları ile yoksullukla mücadeleye yönelik doğrudan politika uygulamaları olarak nitelendirilen mikro kredi uygulamaları şeklinde sıralanmaktadır.

Sosyal güvenlik genel olarak sosyal koruma sisteminin alt unsuru olarak kabul edilmekte, bireylerin ve bakımından sorumlu oldukları aile bireylerinin karşılaşabilecekleri sosyal riskler sonucunda oluşabilecek maddi zararlarının giderilmesini ve yaşamsal faaliyetlerini asgari düzeyde devam ettirebilmelerini sağlayan güvence olarak tanımlanmaktadır (Sığın, 2016: 89). Karacan (2008) ise sosyal güvenliğe ilişkin daha kapsamlı bir tanımlama yapmış ve sosyal güvenliği “Sosyal devlet anlayışını güden devletlerin, vatandaşlarını olabildiğince geniş ölçüde koruma şemsiyesi altına almak istediği bir sosyal politika aracıdır” şeklinde tanımlamıştır (Karacan, 2008: 1).

Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğu tarafından sosyal güvenliğin prim esasına dayalı olarak çalışanlar ile ailelerine yönelik maddi güvence oluşturan sosyal sigortalar başta olmak üzere sosyal hizmet ve sosyal yardım gibi araçlarla sağlanmaya çalışıldığı kabul edilmektedir. Buna karşılık ABD’de sosyal güvenlik kavramı yalnızca sosyal sigorta programları ile sınırlandırarak açıklanmaktadır (Zeybek, 2012: 21). Türkiye’de ise sosyal güvenliğin sağlanması temel olarak çalışan ve çalışmayan bireylerin sigortalılığı şeklinde ayırım göstermekte olup çalışan bireylerin sosyal güvenliği zorunlu sigortalılık şeklinde, çalışmayanların sigortalılığı

ise isteğe bağı sigortalılık ve sosyal yardımlar şeklinde oluşturulmuştur (Karacan, 2008: 1).

Kadın yoksulluğu ile mücadelede diğr bir politika aracı olan sosyal hizmet, Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu tarafından “uygulamaya dayalı bir meslek ve toplumsal değışimi ve gelişmeyi, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini destekleyen akademik bir disiplin” şeklinde tanımlanmıştır (International Federation of Social Workers, 2022). Sosyal yardımlar ise yapılan birçok farklı tanımının yanında yoksullukla mücadele ve sosyal politika disiplini içinde "Zorunlu katılma ilkesine dayanmayan ya da katılma ile karşılıksız yapılan yardım arasında bir ilişki bulunmayan, genel devlet bütçesi ya da belirli bir amaca ayrılmış özel vergilerle finanse edilen kamu yardımları" olarak açıklanmaktadır (Güzel ve Okur, 1998: 527). Sosyal yardımlar dünya genelinde sosyal koruma sisteminin en önemli basamaklarından olup Türkiye’de devlet tarafından sağlanan sosyal yardımların büyük çoğunluğu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yürütölmektedir.

İstihdama yönelik iş gücü politikaları ise 1900’lü yıllarda ortaya çıkmış olup istihdama katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilen müdahalelerin tümü şeklinde tanımlanmaktadır. İş gücü politikaları kendi içerisinde pasif iş gücü politikaları ve aktif iş gücü politikaları şeklinde ayırım göstermektedir. Aktif iş gücü politikaları bireylere mesleki bilgi ve beceri kazandırma, iş gücü piyasasında yer almalarını sağlama, işsizliğı önleme gibi hedeflerle oluşturulurken, pasif iş gücü politikaları işsizliğin yarattığı olumsuzlukları gidermeye yönelik hedefler barındırmaktadır. Aktif iş gücü politikaları emeğin kaliteli hale getirilmesi, işsizlik oranının yüksek olduğı bölgelerdeki işverenlere finansal destek sağlanması, girişimcilik faaliyetlerinin ön plana çıkarılması, mesleki eğitim ve beceri kurslarının verilmesi, esnek çalışma gibi farklı çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması gibi istihdamın sağlanmasına ve iş gücü piyasasında verimliliğin artmasına yönelik uygulamaları kapsamaktadır.

Diğer yandan İş Kanunu'yla hukuki dayanak kazanan kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, işsizlik sigortası gibi uygulamalar ise pasif iş gücü politikalarının temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Türkiye'deki kadın yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik iş gücü politikalarının büyük çoğunluğu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve MEB bünyesindeki köklü kurum ve kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Kadın yoksulluğu ile mücadele özelinde ele alınacak olan ve yakın geçmişte önem kazanan son politika aracı mikro kredi uygulamaları olup bu uygulamalar mikro finans hizmetleri kapsamında yer almaktadır. Mikro finans Yavuz ve Koyuncu tarafından "Resmi finans kurumlarına erişim imkânı olmayan ya da bu kurumların hizmet kapsamı dışında ya da eksik imkânlarla hizmet sundukları yoksul bireylerin üretime katılımlarını sağlayacak girişimlerin, çok küçük olan kuruluşlarını büyük işletmeler haline, tüketimlerini ise stabil hale getirmelerini amacıyla, küçük bütçelerde kredi sağlanması ve tasarruf hesabı açmak gibi küçük ölçekli olarak finans hizmetleri sunulması" şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz ve Koyuncu, 2006: 22). Bu finans hizmetlerinin en önemlilerinden olan mikro kredi ise gelir getirecek bir iş kurmak için ve girişimcilik faaliyetinde bulunabilmek için sermayeye ihtiyaç duyan düşük gelirli bireylere sağlanan kredi sağlama uygulaması olarak tanımlanmakta ve kadın yoksulluğu ile mücadelede doğrudan ve belirleyici politika uygulaması olarak kabul edilmektedir. (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007: 99).

Aşağıda Türkiye'de kadın yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik sosyal politika uygulamaları kalkınma planları ve bu politikaların uygulanmasında rol üstlenen kurum kuruluşlar çerçevesinde detaylı olarak ele alınmıştır.

3.4.1. Kalkınma Planlarında Kadın Yoksulluğu

Planlı kalkınma, önceden belirlenen bir sürede ulusal ve uluslararası düzlemde ekonomik, siyasi ya da toplumsal amaçlar oluşturma ve mevcut kaynakları bu amaçları gerçekleştirme doğrultusunda harekete geçirme olarak tanımlanmaktadır. (Sezen, 1999: 20).

Türkiye’de planlı kalkınmanın gerçekleştirilmesi ile ilgili ilk düşünceler 1920’li yılların sonunda belirmeye başlamış olup ekonomik kalkınmayı sağlamaya yönelik olarak hazırlanan ilk plan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’dır. Ancak kapsamlı ve bütüncül bir anlayışla oluşturulan kalkınma planlarının hazırlanması, 1961 Anayasası ile kabul edilen “Planlı Kalkınma” ilkesinin gereği olarak 30 Eylül 1960 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluşu ile gerçekleşmiştir. Bu gelişmenin ardından 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963- 1967 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. (M. Ateş, 2000: 86).

1. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın yoksullukla mücadele açısından en büyük önemi bu planda yer alan İşsizlik Sigortası’dır. Dünyada ilk defa İsviçre’de uygulanmaya başlanan ve Türkiye’de 25 Ağustos 1999 tarihli 4447 sayılı yasa ile uygulamaya konulan İşsizlik Sigortası işini kaybeden bireylerin gelir kayıplarının bir kısmını belirli bir süreyle karşılaması ve işsiz kalan birey ve ailesini işsizliğin yol açacağı yoksulluktan koruması açısından önem taşımaktadır (Çeki, 2018: 42-43). Ancak bu sigortadan yararlanabilmek için belirli kriterler bulunmaktadır.

OECD tarafından 2012 yılında yayımlanan raporda “işsizlik ödeneği uygunluk kriterlerinin” en ağır olduğu ve işsizlik ödeneğine erişim açısından en katı ülkelerin İtalya, Portekiz ve Türkiye olduğu belirtilmiştir (Ayas, 2015: 143). Rapora göre bu ülkelerde işsizlik sigortasından faydalanabilmek için birçok istihdam edilme kriteri bulunmakta ve diğer ülkelerden farklı olarak “kendi isteğiyle işten ayrılma” halinde işsizlik sigortasından faydalanma imkânı tanınmamaktadır. Raporda yer alan İşsizlik Sigortası kapsamındaki ödenek miktarlarına bakıldığında ise ülkelerin ödenek miktarları ile refah seviyeleri arasında paralel bir ilişki olduğu ve bu ilişkiye bağlı olarak Türkiye’nin orta düzeyde ödenek sağladığı görülmektedir (Erol, 2016: 159).

Plan kadın yoksulluğu ile mücadele açısından ise kız çocuklarının eğitim hayatına katılımına yönelik düzenlemeler içermesi nedeniyle önem taşımaktadır. Planda özellikle yoksul ailelerde yaşayan kız çocuklarının teknik eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Ancak dönemseller koşullara bağlı olarak planda belirtilen teknik eğitim yalnızca ev işlerini ve kadınlara uygun görülen sınırlı sayıdaki meslekleri öğrenmeyi kapsamıştır (Akt. Demircan, 2021: 48).

2. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) genel olarak sosyal refahın sağlanması üzerinde durulmuş, sosyal refahın sağlanmasında kadınların ve kız çocuklarının eğitici faaliyetler aracılığıyla sosyal uyum ve istihdamlarının artırılmasının gerekliliği belirtilmiştir (SBB, 2018). Bu gelişme devletin sosyal refah ile kadınların eğitim, istihdam ve toplumsal yaşama katılımı arasındaki ilişkiye yönelik farkındalığını açıkça ortaya koymaktadır.

3. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) ile ise kız çocuklarının çalışma yaşamına dahil olabilecek beceriler de kazanmaları amacıyla dönemin Kız Enstitüleri'nin Kız Meslek Lisesi'ne dönüştürülmesi planlanmıştır. 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın kadın yoksulluğu ile mücadele açısından diğer önemi sosyal yardımların sağlanmasında kadın, çocuk ve yaşlılara öncelik tanınmasının planlanmasıdır (Demircan, 2021: 48).

4. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1978-1983) kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik yeni planlar yer almamaktadır. Ancak kadınlara yönelik; gece çalıştırma yasağı, ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırma yasağı, yer ve su altında çalıştırma yasağı gibi yasakların denetimlerinin artırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Demircan, 2021:48).

5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) kadın istihdamında yaşanan artış sonucunda gündüz bakımevleri ve kreşlerin artırılmasına ve iyileştirilmesine yönelik planlamalar yer almaktadır (SBB, 2018). Bu planlamalar kadınların ev ve iş yaşamı dengelerinin ve kadınların istihdamda sürekliliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) kalkınmanın sağlanmasında kadınların eğitim seviyelerini ve farklı sektörlerdeki istihdam oranlarını arttırmanın önemi üzerinde durulmuş, kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları her türlü sorunun çözümüne yönelik girişimlerde bulunulacağı belirtilmiştir (SBB, 2018).

7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000), 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda olduğu gibi kadınların eğitim ve istihdam oranlarının, sosyal yaşama

katılımlarının artırılması gerektiği belirtilmiş, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması ve çalışan kadınların ev-iş dengesini kurabilmelerini sağlamaya yönelik hukuki düzenlemelerin gerekliliği üzerinde durulmuştur (SBB, 2018).

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) yoksullukla mücadelede sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin ihtiyaç sahiplerine aktarılmasının önemi vurgulanmıştır. Bu doğrultuda sosyal hizmet ve sosyal yardım sağlayan kamu kuruluşları ile yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği sağlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca kalkınma planları içerisinde ilk kez “sosyal koruma” ifadesine yer verilmiş ve sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanacak kişilerin belirleneceği Sosyal Koruma Bilgi Sistemi'nin oluşturulacağı belirtilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 84).

9. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013) Avrupa Birliği'ne uyum süreci doğrultusunda Türkiye'deki mevcut durum Avrupa Birliği ortalamasına göre değerlendirilmiştir. Türkiye'de kadınların karar alma mekanizmalarına katılım ve istihdam oranlarının Avrupa Birliği ülkelerinin oldukça gerisinde olduğundan meslek edindirme kurslarının açılmasının ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Ek olarak 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirlenen hedeflere henüz ulaşamadığı belirtilmiş ve sosyal yardımlarla hizmetlere duyulan ihtiyacın hızla arttığı vurgulanmıştır (Demircan, 2021: 49-50).

10. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2014-2018) yoksulluğun önlenmesinde bütüncül bir mücadele gösterebilmek amacıyla sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren kuruluşların tek çatı altında toplanacağı, Aile Sosyal Destek Modeli'nin (ASDEP) uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca yoksul bireylerin yoksulluklarının giderilmesiyle birlikte üretken duruma getirilmelerine yönelik politikaların geliştirileceği ifade edilmiştir (Yeşilkaya, 2018: 71).

Diğer yandan planda yer alan “Aile ve Kadın” başlığı altında kadınların sosyal, ekonomik, kültürel yaşamdaki rolünün ve aile kurumunun güçlendirileceği

belirtilmiş, kadın istihdamına yönelik yeni politika hedefleri belirlenmiştir. Bu hedefler şöyle sıralanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40-41):

- Kadınların karar alma süreçlerine etkin katılımı sağlanacaktır.
- Kadınların eğitim ve istihdam oranları arttırılacaktır.
- Tek ebeveynli ailelerin sorunlarının çözümüne yönelik hizmetler geliştirilecektir.
- Kadınların aile ve iş yaşamlarında denge sağlamalarına destek olmak amacıyla; çocuk bakım hizmetleri yaygınlaştırılacak, esnek çalışma, ebeveynlik izni gibi alternatifler yaygınlaştırılacaktır.
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesine yönelik okullarda yapılan bilinçlendirme çalışmaları arttırılacaktır.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin önemi vurgulanacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir.

11. Kalkınma Planı (2019-2023) diğer kalkınma planlarında yer alan konularla birlikte; eğitim, sağlık, kadın, çocuk, gençlik, kültür-sanat, göç ve sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve yoksullukla mücadele gibi pek çok konuyu içeren çok yönlü bir plandır (SBB, 2018).

Bu planda “Kadın” başlığı altında cinsiyete dayalı eşitsizlikleri önlemek ve kadınların yaşamın farklı alanlarındaki fırsat ve kaynaklardan erkeklerle eşit oranda yararlanabilmelerini sağlamak temel hedef olarak belirtilmiştir. Bu hedef doğrultusunda yapılacak projelere ve araştırma çalışmalarına ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önemli olan ve planda yer alan bir diğer hedef; kız çocuklarının mühendislik, matematik, bilim, teknoloji gibi alanlara olan ilgisinin desteklenmesine yönelik çalışmaların yapılmasıdır (SBB, 2018). Bu çalışmalar sayesinde kadın bilim insanı ve mühendis istihdamında Norveç, Litvanya, Letonya, Danimarka, Bulgaristan gibi dünyaya örnek olan Avrupa Birliği ülkelerinin seviyesine ulaşmak amaçlanmıştır.

EUROSTAT tarafından yapılan araştırmayla Türkiye’de bu plan kapsamındaki ilk çalışmaların yapıldığı 2019 yılının sonunda toplam 1 milyon 27 bin mühendis ve bilim insanının bulunduğu ve bunlardan 454 bininin kadın olduğu saptanmıştır. Ek olarak Avrupa Birliği ülkelerinde 18 milyon bilim insanının %41’inin kadın olduğu, Türkiye’de ise bu oranın %44 olduğu belirlenmiştir. Bu veriler plan kapsamında yapılan bilim ve mühendislik alanında kadın istihdamını arttırmaya yönelik çalışmaların olumlu sonuçlar verdiğini ortaya koymaktadır (<http://www.skdturkiye.org/esit-adimlar/yakin-plan/turkiyedeki-bilim-kadini-orani-avrupadan-fazla>, 01.05.2022).

3.4.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

SYGM ilk olarak sosyal yardımların sağlanmasına ilişkin yeni programlara duyulan gereksinim nedeniyle 2004 yılında 5263 Sayılı Kanun ile “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü” adıyla kurulmuştur (Türkoğlu, 2013: 286). 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla birlikte “Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü” olarak isim değişikliğine uğramıştır. 2018 yılında ise 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilmiş, SYGM de “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” adlı bakanlık çatısı altında hizmet vermeye başlamıştır (M. Yalçın, 2020: 92). 21 Nisan 2021 tarihinde yayınlanan kararname sonucunda ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmuş olup SYGM günümüzde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yer almaktadır.

SYGM Türkiye’de yoksullukla mücadeleye yönelik olarak sosyal yardımların sağlanmasındaki en kapsamlı işleyişe sahip kuruluş olarak kabul edilmektedir ve hedeflerini: “Adil bir gelir dağılımının sağlanmasına katkıda bulunmak, yoksullukla mücadele kapsamında kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak, temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun nüfusun en yoksul diliminde yer alan vatandaşlarımızı sosyal yardımlarla desteklemek; üretim ve istihdama yönelik projeleri sürekli kılarak vatandaşların toplumsal hayata entegre olmalarını sağlamak, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar ve diğer paydaşlar ile

eşgüdüm içerisinde çalışarak sosyal yardımların etkin bir biçimde dağıtılmasını sağlamak ve bu doğrultuda sosyal yardım politikaları geliştirmek” şeklinde tanımlanmaktadır (SYGM, 2022).

SYGM faaliyetlerini toplumdaki yoksul bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yardım sağlamak amacıyla 1986 yılında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile çıkarılan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) ile gerçekleştirmektedir. SYDTF’nin gelirleri ise kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlardan, gelir ve kurumlar vergisi tahsilât toplamının %2,8’inden, trafik para cezalarının %50'sinden, Radyo, Televizyon Üst Kurulu gelirlerinin %15'inden, bütçeye konulacak ödeneklerden, her nevi bağış ve yardımlardan, diğer gelirlerden, oluşmaktadır. Fonun belirlenen amaçlar doğrultusunda ihtiyaç sahibi kişilere aktarılması ise SYGM bünyesinde tüm il ve ilçelerde kurulan ve toplam sayısı 973 olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) aracılığı ile gerçekleştirilmektedir (Erol Işık, 2014: 149-154). Vakıfların karar organı il ve ilçe mütevelli heyetleri olup bu heyete illerde valiler ilçelerde kaymakamlar başkanlık yapmaktadır (SYGM, 2011: 32).

SYDV aracılığı ile sağlanan sosyal yardımlardan yararlanabilmek için 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun 2. maddesinde belirtilen yoksul ve muhtaç durumda olma, sosyal güvenceden yoksun olma ve sosyal güvenlik kuruluşlarından biriyle herhangi bir ilişki içinde olmama, Türkiye’de yaşama, geçici bir yardım ya da eğitim imkânı ile topluma fayda sağlayabilecek, üretimde yer alabilecek durumda olma gibi kriterlere sahip olmak gerekmektedir (Akt. Yeşilkaya, 2018: 72-73).

SYGM’nin SYDV aracılığı ile yapmış olduğu sosyal yardımlar temel olarak; aile yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, yaşlı ve engelli yardımları, özel amaçlı yardımlar şeklinde sınıflandırılmakta olup SYGM tarafından çalışabilir durumda olan bireylerin üretkenliklerinin artırılması amacıyla proje destekleri de sağlanmaktadır (Erol Işık, 2014: 156).

Öte yandan Türkiye’de sosyal yardım hakkı tanınan bireylerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır ve 2022 yılı itibariyle sosyal yardımlardan yararlananların %61’inden fazlasının kadın olduğu belirlenmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye’de mevcut sosyal yardımların planlanmasında öncelikli olarak kadınların ve yoksulluktan en çok etkilenen diğer grup olan çocukların gereksinimleri göz önünde bulundurulmakta ve bu gereksinimleri gidermeye yönelik sosyal yardım programları uygulanmaktadır. SYGM tarafından sağlanan barınma yardımı, gıda yardımı, tedavi yardımı, yakacak yardımı gibi yardımların yanı sıra yalnızca kadınlara sağlanan sosyal yardımlar da bulunmaktadır. Bu yardımlar; eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakit yardım programı, doğum yardımı, çoklu doğum yardımı, şartlı sağlık yardımı, şartlı eğitim yardımı, şartlı gebelik yardımı şeklinde sıralanmaktadır (Demircan, 2021: 56).

Eşi vefat eden kadınlara yönelik sağlanan düzenli nakit yardımlarının proje fikri İstanbul Boğaziçi Üniversitesi’ne ait olup bu projeyle kadınların eşlerinin vefatının ardından yaşayacakları yoksulluğu azaltmak amaçlanmıştır. 2011 yılında SYDTF Kurulu’nun aldığı kararla yürürlüğe giren ve 2012 yılında uygulamaya konulan yardım programıyla; resmi nikahlı eşi vefat eden, herhangi bir sosyal güvencesi olmayan, muhtaç olduğu tespit edilen, medeni durumu dul olan kadınlara nakit desteği sağlanmaktadır (Demircan, 2021: 56-57). Bu destek 2022 yılı itibariyle aylık 500 TL olarak belirlenmiş olup ödemeler iki ayda bir defa yapılmaktadır (SYGM, 2022).

Türkiye’de yapılan bu yardımlara benzer şekilde ABD, Avusturalya, Fransa, Almanya gibi ülkelerde de eşi vefat eden ve özellikle küçük çocuğu bulunan kadınlara yönelik olarak düzenli nakit yardımı sağlanmaktadır. Ancak bu ülkeler 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’den farklı olarak eşi vefat etmiş kadınlara nakdi yardım sağlarken bu yardıma bağımlı hale gelmelerini engellemek ve istihdamda yer almalarını teşvik amacıyla çocukları belirli bir yaşa geldikten sonra çalışma koşulu getirmeye başlamışlardır. Ne var ki bu tür bir politikanın uygulanabilmesi için kadın istihdam oranının yüksek ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygın olması gerekmektedir.

SYGM tarafından sağlanan doğum yardımı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve mavi kart sahibi olmak şartıyla 15.05.2015 tarihinde ve sonrasında gerçekleşen canlı doğumlar için bir kereye mahsus verilen bir yardımdır. Başvuru önceliği anneye ait olup annenin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ya da mavi kart sahibi olmaması veya vefat etmesi halinde başvuruyu aynı şartları sağlayan babalar da yapabilmektedir. Doğumun yurtdışında yapılması yardımdan yararlanma açısından bir engel oluşturmamaktadır. Yardım tutarı son üç yıldır sabit olup birinci çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için ise 600 TL olarak belirlenmiştir (SYGM, 2022).

Çoklu doğum ile dünyaya gelen 0-2 yaş aralığında çocukların bulunduğu ihtiyaç sahibi ailelere sağlanan yardım ise çoklu doğum yardımı olarak adlandırılmaktadır. Bu yardımla çocukların beslenme ve öz bakım ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmekte olup yardıma anne, anne adına baba ya da kanuni temsilci başvurabilmektedir. Bu yardımdan faydalanabilmek için ailedeki bireylerin kişi başına düşen aylık gelirlerinin asgari ücretin 1/3'ünden az olması koşulu bulunmaktadır. Yardım tutarı her ay için 215 TL olarak belirlenmiş olup ödemeler iki ayda bir yapılmaktadır.

Yapılan bu yardımlar doğum nedeniyle oluşabilecek ekonomik kayıpların yaratacağı maddi sıkıntıların önlenmesi açısından önem taşımakla birlikte, Türkiye’de yardım kapsamında sunulan nakit tutarı dünyadaki birçok ülkenin doğum yardımı tutarının altındadır. Özellikle Almanya, Avusturya, Fransa, Belçika, Hollanda gibi ülkelerde devlet tarafından sağlanan doğum yardımları dünyaya örnek oluşturmaktadır. Nüfusu arttırmaya yönelik politika izleyen Almanya hükümeti 2021 yılı itibarıyla ailelere; ilk iki çocuk için aylık 219 Euro, üçüncü çocuk için 225 Euro, dördüncü ve her ilave çocuk için 250 Euro doğum yardımı yapmaktadır. Bunun yanı sıra Almanya’da birden fazla çocuğu olanlar için “aile kasası” açılarak devlet tarafından çocuklar için doğumundan itibaren yapılan tüm yardımlar bu hesaba aktarılmaktadır. Avusturya’da devletin sunduğu doğum yardımı ilk çocuk için 114-165 Euro arasında olup artan çocuk sayısına bağlı olarak yardım miktarı da artmaktadır. Fransa’da ise hem tekli hem de çoklu doğum için 950 Euro doğum

yardımları yapılmaktadır (<https://tr.euronews.com/2021/06/28/avrupa-ve-turkiye-de-cocuk-tesviki-icin-ne-kadar-yard-m-yap-l-yor-hangi-destekler-veriliyo>, 01.05.2022).

Diğer yandan Türkiye'deki sosyal yardımların en önemlilerinden olan şartlı yardımlar, 2000-2001 yılları arasında yaşanan ekonomik krizin etkilerini azaltmak amacıyla Dünya Bankası ile Türkiye arasında imzalanan Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin bir sonucu olan ve başta Latin Amerika olmak üzere Afrika ve Asya gibi ülkelerde yaygın olarak kullanılan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programı kapsamında verilen yardımlardır. Dünyadaki şartlı yardım uygulamaları incelendiğinde özellikle gelişmiş ülkelerdeki şartlı yardımların istihdamı arttırmak ve refahı yaymak amacıyla kullanıldığı ve Arjantin, Brezilya ve Kolombiya gibi Latin ülkelerinin şartlı yardımlar için yüksek bütçeler ayırdığı görülmektedir.

Türkiye'de ise program kapsamında anneler adına açılan banka hesaplarına aktarılan belirli miktardaki nakdi yardımlarla, ailelerin sağlık ve eğitim konusunda bilinçli eylemler gerçekleştirmelerini sağlamak ve yoksulluğun sonraki nesillere aktarılmasını önlemek amaçlanmakta ve ŞNT programları; şartlı eğitim yardımı, şartlı sağlık yardımı, şartlı gebelik yardımı olmak üzere üç temel sosyal yardımdan oluşmaktadır. Şartlı eğitim yardımları annelere çocuklarının eğitim masraflarına destek sağlamak amacıyla verilmekte olup yardım çocukların okulda en az %80 oranında devamlılık göstermesi, bir ay içerisinde 4 günden fazla devamlılık yapmamaları koşuluyla verilmektedir (Yeşilkaya, 2018: 75). Kız çocuklarının okullaşma oranında artış sağlamak amacıyla, kız çocukları için sağlanan şartlı eğitim yardımı erkek çocukları için sağlanan şartlı eğitim yardımından daha yüksek tutardadır. 2022 yılı itibarıyla ilköğretime devam eden kız çocukları için aylık 60 TL, erkek çocukları için aylık 55 TL tutarında eğitim yardımı sağlanmaktadır. Ortaöğretime devam eden kız çocukları için bu tutar 90 TL, erkek çocukları için ise 70 TL olarak belirlenmiştir. Ödemeler her ay için hesaplanmakta olup iki ayda bir yapılmakta ve anneler adına açılan hesaplara yatırılmaktadır (SYGM, 2022).

Dünyada farklı ülkelerin şartlı eğitim yardımı koşulları incelendiğinde programı en başarılı şekilde uygulayan ülkelerden kabul edilen Brezilya'da ailelere beşinci çocuğa kadar eğitim yardımı sağlandığı, kız ve erkek çocukları için sağlanan

eğitim yardımı arasında fark olmadığı görülmektedir. Meksika’da ise eğitimde lise düzeyine geçişten itibaren yardımlar öğrencilerin kendilerine verilmekte olup sağlanan yardım miktarı Türkiye’dekine benzer şekilde çocukların cinsiyetine ve öğrenim gördüğü sınıf derecesine göre değişim göstermektedir (Işık, 2019: 71-86).

Şartlı sağlık yardımları ise 0-6 yaş aralığında çocuğu olan anneler için, çocuklarının düzenli olarak sağlık kontrollerinin ve aşılarının yapılması amacıyla 2022 yılı itibariyle her ay 55 TL tutarında hesaplanan ve iki ayda bir yapılan nakdi yardımlardır. Şartlı sağlık yardımı içerisinde değerlendirilen şartlı gebelik yardımları da gebelik süresince annelerin düzenli sağlık kontrolüne gitmeleri ve hastanede doğum yapmaları şartıyla yapılan yardımlardır. Bu kapsamda gebelikleri boyunca annelere verilecek tutar 2022 yılı itibariyle her ay için 100 TL olarak belirlenmiş olup doğum sonrasındaki ilk 2 ay için aylık 150 TL’dir. Ödemeler annelerin adına açılan hesaba yatırılmakta olup iki ayda bir gerçekleştirilmektedir. Ayrıca annelere hastanede doğum yapmalarını teşvik amacıyla bir defaya mahsus doğum yardımı da verilmektedir. Bu yardım kapsamındaki tutar ise 2022 yılı için 150 TL olarak belirlenmiştir (SYGM, 2022). Öte yandan Türkiye’deki mevcut yaşam koşulları ve sağlığa yönelik harcamalar değerlendirildiğinde yardım kapsamında sunulan nakdi destekte iyileştirmeler yapılmasına ve bu yardımların Meksika’da olduğu gibi tüm aile bireylerini kapsayacak şekilde düzenlenmesine ihtiyaç olduğu söylenebilmektedir.

SYGM’nin sosyal yardımların yanı sıra kadın yoksulluğunu azaltılmasına yönelik bir diğer önemli girişimi çalışabilir durumdaki yoksul bireylerin düzenli bir gelire sahip olup sosyal yardıma ihtiyaçlarının kalmaması ve sosyal yaşama aktif olarak katılımlarının sağlanması amacıyla uygulanan Proje Destek Programları’dır. Bu programlar 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’de işsizlikle mücadele önemli bir araç olan aktif iş gücü politikalarına yönelik uygulamaların önemli bir örneğidir (Uçar, 2011: 96).

Bu programlardan Gelir Getirici Proje Desteği ile maddi imkânsızlıklar nedeniyle kendi işini kuramayan bireylere iş yeri açmaları amacıyla fon sağlamak ve istihdamda yer almalarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda kentsel alanda

iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, sürdürülebilir faaliyetlere yönelik girişim önerileri değerlendirmeye alınmakta ve uygun görülmesi halinde bireylere en fazla 25 bin TL olmak koşuluyla fon sağlanmaktadır. Destekten yararlanan bireyler kendilerine sağlanan fonu kendi işlerini kurduktan iki yıl sonra taksitle geri ödemeye başlamaktadırlar (Ortakaya ve Torun, 2011: 79).

Sosyal Hizmet Destek Projeleri ile ise yoksullukla karşı karşıya kalan ve sosyal dışlanmaya maruz kalan yaşlı, engelli, kadın ve çocuklar gibi dezavantajlı grupların ihtiyaç duydukları eksikliklerin giderilmesi ve yaşama aktif katılımlarını sağlamaya yönelik toplum merkezlerinin kurulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda kadınlara ve çocuklara yönelik olarak Aile Destek Merkezi Projesi ve Sosyal Danışma Merkezi Projesi faaliyete geçirilmiştir (Kazar, 2019: 67).

Aile Destek Merkezi Projesi kapsamında Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde devlet ve milletin kaynaşmasını sağlamak amacıyla kadınların ve çocukların psiko-sosyal, sosyokültürel, mesleki ve kişisel yönden gelişimleri ile toplumsal entegrasyonlarını geliştirmeye çalışan merkezler kurulmuştur. Sosyal Danışma Merkezi Projesi ile ise özellikle Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdeki kadın ve çocukların psiko-sosyal, sosyokültürel, mesleki, sanatsal ve kişisel gelişimlerini sağlamayı amaçlayan merkezler kurulmuştur. Bu kapsamda SYDV aracılığıyla sağlanan nakdi destekler bir takvim yılı içerisinde azami dörder dilim halinde sunulmakta olup yeni açılan merkezler için sağlanan nakit desteği azami olarak 500.000 TL, devam eden merkezler için 400.000 TL olarak belirlenmiştir (SYGM, 2022).

3.4.3. Çok Amaçlı Toplum Merkezleri

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından bölgede yaşayan ve 14 yaşından büyük olan kadınların; sorunlarının tanımlanması, istihdam oranlarının artırılması, hizmetlere ve kaynaklara erişimlerinin kolaylaştırılması ile kadın girişimciliğinin desteklenmesi gibi amaçlarla 1995 yılında kurulmaya başlanmıştır. GAP Bölge

İdaresi Başkanlığı ÇATOM Projesi'ne yönelik amaçlarını 3 maddeyle açıklamıştır (GAP ÇATOM, 2022):

- Kadınları güçlendirme yolu ile fırsat eşitliğinin sağlanması amacına katkıda bulunmak
- Kadınların kamusal alana katılım ve kamusal hizmetlerden yararlanma düzeyini arttırmak
- Cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmak ve bu yolla yerel koşullara uygun, katılımcı toplum kalkınması temelli tekrarlanabilir model/modeller geliştirmektir.

Merkezler; eğitim ve öğretim, sağlık, evden ya da ev dışında çalışarak gelir yaratma, sosyal destek ve kültürel-sosyal etkinlikler olmak üzere 5 temel alanda faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda (GAP ÇATOM, 2022):

- Okuma-yazma, 4-6 ve 7-14 yaş arası çocuklar için okul öncesi eğitimi, anne eğitimi, bilgisayar beslenme, ev ekonomisi alanlarında eğitim programları
- Sağlık eğitimi, kısmi ve gezici poliklinik hizmetleri gibi sağlık programları
- El sanatları, trikotaj, tekstil, kuaför, keçe işlemeciliği, hamur işleri, yöresel bebek, gümüş işlemeciliği gibi konularda beceri geliştirici programlar, gelir getirici atölyeler ve kadın girişimciliğini destekleyici programlar ile mikro kredi desteği için aracılık ve danışmanlık hizmeti
- Sosyal yaşama katılımı destekleyen ve kadın bilincini oluşturmayı hedefleyen sosyal ve kültürel programlar
- Hedef grupların sosyal destek hizmetlerine (burs, yeşil kart, ayni yardım, resmi nikah vb.) ulaşmasını kolaylaştırıcı sosyal destek programları düzenlenmektedir.

Kadın yoksulluğunun önlenmesine yönelik mücadelede önemli bir araç olan merkezler Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan 9 ildeki (Şanlıurfa, Batman, Kilis, Gaziantep, Adıyaman, Şırnak, Diyarbakır, Mardin, Siirt) kırdan göç etmiş yoksul hanelerin yaşadığı mahallelerde, ilçe merkezlerinde ve merkezi köy yerleşimlerinde yer almaktadır. Türkiye'de 2022 yılı itibariyle 48 merkez

bulunmakta olup bugüne kadar merkezler aracılığıyla bir milyondan fazla kadına ulaşıldığı ve destek sağlandığı tespit edilmiştir (ÇATOM, 2020).

3.4.4. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü

Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda ulusal kurumsal mekanizması olarak kabul edilen KSGM Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak; kadınlara karşı eşitlikçi olmayan tutum ve davranışların ortadan kaldırılması, kadınların haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadınların fırsat ve imkânlardan eşit şekilde faydalanmasına yönelik faaliyetler düzenlemektedir. KSGM, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürüterek bu alanda kurulan ilgili kamu ve gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamaktadır (KSGM, 2022).

3.4.4.1. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Tarafından Yürütülen Projeler

KSGM'nin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların yaşamın her alanında güçlendirilerek fırsatlardan eşit olarak yararlanmasını ve yoksulluklarının azaltılmasını sağlamak amacıyla düzenlediği faaliyetlerden en önemlileri yürütücülüğünü üstlendiği ulusal ve uluslararası projelerdir.

3.4.4.1.1. Genç Fikirler Güçlü Kadınlar Projesi

KSGM tarafından 2012-2015 yılları arasında Intel Teknoloji Hizmetleri Limited Şirketi ve Türkiye Kadın Girişimciler Derneği'nin iş birliğiyle yürütülen “Genç Fikirler, Güçlü Kadınlar Projesi” ile 18-30 yaş arasındaki genç kadınların teknoloji alanındaki fikirleri değerlendirmeye alınmış ve proje kapsamındaki illerde kadınlara girişimcilik eğitimleri verilmiştir (KSGM, 2018).

3.4.4.1.2. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Projesi

2012-2015 yılları arasında KSGM tarafından yürütülen bir diğer proje olan Birleşmiş Milletler Kadınların İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak

Programı'nın “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Projesi” kapsamında yerel yönetimlerin, kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusundaki kapasitelerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, Mor Sertifika Programı ve Sabancı Vakfı Hibe Programı kapsamında proje illerinde 332 kişiye eğitim verilmiştir (KSGM, 2018).

3.4.4.1.3. Mahkûm Kadınlar İçin Kariyer Planlama Merkezleri Projesi

Avrupa Birliği Hayat Boyu Öğrenme Programı'nın “Leonardo da Vinci Yenilik Transferi Projeleri” kapsamında 2012-2015 yılları arasında yürütülen “Mahkûm Kadınlar İçin Kariyer Planlama Merkezleri Projesi” ile ceza infaz kurumlarındaki kadınların cezaları sona erdikten sonra istihdamda yer almalarını sağlayarak karşılaşılabilecekleri yoksulluk riskini ortadan kaldırmak ve kariyer yolculuklarını planlamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda “Ön Öğrenmelerin Değerlendirilmesi” adlı bir yaklaşım kullanılarak model oluşturulmuş ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi'ne entegre bir yazılım geliştirilmiştir (KSGM, 2018).

3.4.4.1.4. Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi

KSGM VE Dünya Bankası tarafından İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı'nın mali desteği ile 2012-2017 yılları arasında yürütülen bu projeye kadınların ekonomik fırsatlara erişimlerindeki engellerin ortadan kaldırılması, bu sayede ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması amaçlanmaktadır (KSGM, 2018).

3.4.4.1.5. Türkiye'de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısıyla Gözden Geçirilmesi Projesi

2014-2015 yılları arasında yürütülen “Türkiye'de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısıyla Gözden Geçirilmesi Projesi” ile TÜİK “Hane Halkı İşgücü Anketi”, “Zaman Kullanımı Anketi” ve “Kazanç Yapısı Anketi” sonuçlarının incelemesi yapılmıştır (KSGM, 2018).

3.4.4.1.6. Kadın Boyacı Ustalar Projesi

2016-2017 yılları arasındaki ‘‘Kadın Boyacı Ustalar Projesi’’ ile bakanlığın Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve özel sektör ile koordinasyon halinde kadınlara boyacılık konusunda eğitim hizmeti sağlanmıştır. Proje kapsamında, 2016 yılında 15 ilde 250 kadın olmak üzere toplamda 500 kadına mesleki beceri ve mesleki yeterlilik belgesi kazandırılması hedeflenmiştir (KSGM, 2018).

3.4.4.1.7. Kadın İstihdamının Desteklenmesi İçin Büyükanne Projesi

Kadının bakım verme emeğinin ücretlendirilmesi anlayışıyla yola çıkılan ve 2017-2018 yılları arasında yürütülen ‘‘Kadın İstihdamının Desteklenmesi İçin Büyükanne Projesi’’ ile torunlarının bakımını üstlenen büyükannelere ekonomik destek sağlanmıştır. 10 pilot ilde uygulanan söz konusu proje ile 6.000 büyükanneye ulaşılmıştır (KSGM, 2018).

3.4.4.1.8. Annemin İşi Benim Geleceğim Projesi

2013- 2019 yılları arasında Borusan Holding’in katkılarıyla yürütülen ‘‘Annemin İşi Benim Geleceğim Projesi’’ ile 10 ildeki 10 Organize Sanayi Bölgesi’nde kadınların bakım vermeye dayalı sorumluluklarını hafifletmek amacıyla 0-6 yaş grubundaki çocuklara yönelik kreşler ve gündüz bakım evleri ‘‘Borusan Neşe Fabrikası’’ adıyla açılmıştır (KSGM, 2022).

3.4.4.1.9. Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi

2016-2020 yılları arasında KSGM, MEB, UNDP, Limak Vakfı iş birliği ile yürütülen bir proje olan ‘‘Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi’’ ile üniversite öğrencilerine burs, staj ve istihdam imkânı, İngilizce dil eğitimi, sertifika programı eğitimleri ve koçluk desteği sağlanmıştır (KSGM, 2022).

3.4.4.2. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Tarafından Hazırlanan Politika Belgeleri

KSGM'nin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve kadınların yaşamın her alanında güçlendirilmesi aracılığıyla yoksulluğun kadınlaşmasının önlenmesini sağlama doğrultusundaki bir diğer faaliyeti hazırlamış olduğu politika belgeleridir.

3.4.4.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı

KSGM tarafından 2008-2013 döneminde hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'nda yaşamın farklı alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların sosyal yaşama katılımlarının sağlanması ve yoksulluklarının azaltılması amacıyla hedef ve stratejiler belirlenmiş, planda yer alan ekonomi başlığı altında kadınların ekonomik şartlarının iyileştirilebilmesi için cinsiyete dayalı ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasının ön koşul olduğu vurgulanmıştır (KSGM, 2022).

Eylem Planı'nda yer alan kadın yoksulluğu ile mücadele stratejileri; çalışabilir durumda olmayan ve sosyal güvenceden yoksun kadınlar için sosyal hizmet ve yardımların eşit ve sürdürülebilir bir şekilde sağlanması, mikro kredi uygulamalarının yaygınlaştırılması, düzenli gelir sağlayıcı kaynaklara yönelik çalışmalar yapılması olarak belirlenmiştir. Belirlenen stratejilerin uygulanmasında ise il özel idareleri, yerel yönetimler, sendikalar, konfederasyonlar ve finans kurumlarına sorumluluk yüklenmiştir (KSGM, 2022).

3.4.4.2.2. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı

KSGM tarafından hazırlanan politika belgelerinin bir diğeri olan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018 yılında yürürlüğe girmiş olup 2018-2023 yıllarını kapsamaktadır (KSGM, 2022).

Eylem planı, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, meslek kuruluşları, özel sektör ve diğer ilgili kuruluşların; kadınların hayatın her alanında güçlendirilmesi amacıyla yapılacak olan çalışmalarda yol gösterici bir belge özelliği taşıması için hazırlanmıştır. Plan eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya alanlarında kadınların mevcut durumu ve bu alanlarda kadınların güçlendirilmesine yönelik stratejileri içermektedir (KSGM, 2022).

3.4.4.3. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Diğer Çalışmaları

KSGM'nin cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve yoksulluğun kadınlaşmasının önlenmesine yönelik faaliyetleri kapsamında yürüttüğü projeler ve hazırladığı politika belgelerinin yanı sıra farklı çalışmaları da bulunmaktadır.

3.4.4.3.1. İş'te Eşitlik Platformu

Bu platform ile Türkiye'deki cinsiyet eşitsizliklerinin ekonomik alandaki görünümünü 2012-2015 yılları arasında %10'a indirmek amaçlanmış ve üç yıllık sürecin sonunda amaca ulaşılmıştır. Platform kapsamında bugüne kadar; İş Liderleri Toplantısı, İcra Kurulu toplantıları, İnsan Kaynakları Çalışma Grubu toplantıları, İletişim Grubu toplantıları ile sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlere yönelik bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, İş'te Eşitlik Platformu'nu tanıtıcı el kitabı, broşür ve video, İyi Uygulamalar Kitapçığı hazırlanmıştır. Platform kapsamında, "Rol Model Kadın Çalışan Videoları" çekilmiş olup, İş'te Eşitlik Platformuna üye şirketler tarafından doldurulan "İşyerinde Kadının Durumu Anketi" analizi gerçekleştirilerek raporlaştırılmıştır (KSGM, 2018).

3.4.4.3.2. Finansal Okuryazarlık ve Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Seminerleri

Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda yer alan kadınların finansal okuryazarlık konusundaki farkındalık düzeylerini artırmaya

yönelik hedef doğrultusunda 65 ilde gerçekleştirilen seminerlerdir (M. Yalçın, 2020: 104).

3.4.4.3.3. Kadın Kooperatifçiliğinin Güçlendirilmesine Yönelik Çalışmalar

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı “2012-2016 yılı Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı” kapsamında kadınların girişimciliklerinin desteklenmesi ve iş gücü piyasasına dahil olmaları için kooperatifler aracılığıyla bir araya gelmelerine yönelik çalışmalarda bulunmaya başlamıştır. Bu kapsamda Bakanlık, 2012 yılında “Kadın Kooperatifleri Tanıtım ve Kapasite Geliştirme Projesi” adı altında süresiz bir çalışma başlatmış ve kooperatifler sayesinde kadınların istihdamının ve sosyo-ekonomik yaşama katılımlarının artırılması ile yoksulluklarının azaltılması hedeflenmiştir (Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu [KEİG], 2015: 13).

KSGM tarafından Orman Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığının katkılarıyla kadınlar için önemli bir üretim, istihdam ve örgütlenme alanı olan kooperatiflerin güçlendirilmesine yönelik olarak 2018 yılında imzalanan “Kadın Kooperatiflerinin Güçlendirilmesi İşbirliği Protokolü” kapsamında çalıştaylar düzenlenmiş, illerde uygulanabilirliğini sağlama doğrultusunda "Kadın Kooperatiflerinin Güçlendirilmesi İşbirliği Protokolü Uygulama Esasları" oluşturulmuş ve 76 ilde senelik iş planları hazırlanmıştır (M. Yalçın, 2020: 104). Protokol kapsamında Türkiye’de yalnızca 2021 yılında 530 yeni kadın kooperatifi kurulmuş, 2022 yılı itibarıyla 81 ilde toplamda 831 çalıştay, eğitim ve bilgilendirme toplantıları ile toplam 39 bin 364 kişiye ulaşılmıştır (<https://www.aydinlik.com.tr/haber/kadinlar-kooperatifle-guclenecek-9-bin-kisiye-egitim-311871>, 01.05.2022).

3.4.5. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) ilk olarak 1983 yılında “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” adı altında kurulmuş ve bugünkü adıyla 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile tüzel kişiliğe kavuşmuştur. 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla birlikte kurumun görev ve

yetkileri bakanlığa devredilerek bakanlık bünyesinde ÇHGM adı altında toplanmıştır. ÇHGM, 2018 yılında Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çatısı altında yer almaya başlamış olup 2021 yılından bu yana Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hizmet vermektedir (ÇHGM, 2022).

ÇHGM çocukların temel haklarının korunması ve yüksek yararlarının gözetilmesi amacıyla çocuk koruma hizmetleri sağlayan kurum olarak görev yapmaktadır. Korunmaya ihtiyacı olduğu tespit edilen çocuğun kuruma bildirilmesinin gerekliliği ise 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile yasallaştırılmış olup kanun kapsamında adli ve idari makamlar, kolluk kuvvetleri, sağlık ve eğitim kuruluşları ilgili konuda sorumlu tutulmuştur. Diğer yandan çocuğun kendisi ya da bakım sorumluluğunu üstlenen aile bireyleri de korunma veya destek hizmeti talebinde bulunabilmektedirler (Paşlı, 2009: 22).

ÇHGM kadın yoksulluğu ile mücadele açısından çocuklarının bakımını sağlayamayacak durumda bulunan ve destek talep eden ailelere yönelik hizmet sağlaması nedeniyle önem taşımaktadır. ÇHGM'nin ailelere sağladığı bu destekler; temel olarak Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti, Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Çocuk Kulüpleri Hizmeti şeklinde sıralanmaktadır.

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti ile sosyo-ekonomik açıdan yoksun olduğu belirlenen ailelerin aile bütünlüklerini koruyarak çocuklarının bakımlarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda ailelere Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik çerçevesinde ve en yüksek devlet memuru maaşının belli oranı değerinde ekonomik destek yapılmakta ve yoksulluğun aile bireylerinde yaratabileceği psikolojik ve sosyal sorunların çözümü için psiko-sosyal destek hizmeti sağlanmaktadır (ÇHGM, 2022).

Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Çocuk Kulüpleri Hizmeti kapsamında ise dezavantajlı gruplarda yer alan ailelerin çocuklarına yönelik ücretsiz bakım hizmeti desteği sağlanmakta ve ücretsiz bakım desteği sağlanan ailelerin meslek edindirme kursları ile çalışma yaşamına katılımına katkı sağlanmaktadır (M. Yalçın, 2020: 105). Bu hizmet çocuğuna yönelik bakım veren ve bu nedenle iş gücü piyasasında

yer alamayan yoksul kadınların istihdama kazandırılması açısından önem taşımakta olup hizmetten yoksul ailelerin çocukları, tek ebeveynli ailelerin çocukları, anne ya da babası vefat etmiş olup ekonomik zorluk yaşayan çocuklar, engelli ebeveyne sahip çocuklar, şehit ve gazi çocukları, devlete bağlı kuruluşlarda koruma altında olan çocuklar, ceza infaz kurumlarında tutuklu olan anneleri ile birlikte kalan çocuklar, kadın konukevlerinde yaşayan ya da geçmişte bir süre konaklamış olan kadınların çocukları yararlanabilmektedir (ÇHGM, 2022). Bu hizmet yalnızca kadınların istihdamlarında artış sağlanması açısından değil çocukların içinde bulundukları dezavantajlı durumun değiştirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması açısından da önemli taşımakta ve sosyal devletin bir gereği olarak kabul edilmektedir.

Diğer yandan dünyada Danimarka, Almanya, Estonya, Letonya, Slovenya, Finlandiya, Danimarka ve İsveç gibi ülkelerde ulaşılabilir ve yaygın çocuk bakım hizmetlerinin sunulması gelir desteğinden daha önemli görülmekte ve çok erken yaşlardan itibaren (6-18 ay) devletin finanse ettiği kreşlere erişimi bir hak olarak tanımaktadır. Özellikle Danimarka, çocuk bakım hizmetlerinin gelişmiş ve tam zamanlı çalışan anne sayısının da en yüksek olduğu ülkelerden biri olup bu ülkede çocuk gelişimi açısından çocukların profesyonel kişiler tarafından bakılmasının evde bakılmasından daha doğru olduğu yönünde bir anlayış bulunmaktadır (Kremer, 2007: 247). Türkiye’de de böylesi profesyonel bir anlayışın ve devlet tarafından sağlanan çocuk bakım hizmetlerinin yoksul olmayan ailelerin çocuklarını da kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmasının kadın yoksulluğunun azaltılmasında belirleyici rol oynayacağı düşünülmektedir.

İlgili konudaki en güncel istatistikler 2020 yılına ait olup Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2020 yılı yıl sonu verilerine göre bir yılda sosyal ve ekonomik destek hizmeti sağlanan çocuk sayısı 129.422, Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Çocuk Kulüpleri’nde bakılan çocuk sayısı 2.263 olarak belirlenmiştir (KSGM, 2022).

3.4.6. Türkiye İş Kurumu

İŞKUR hem işveren hem de iş arayanlara yönelik hizmet sunmak ve iş gücü politikalarını uygulayabilmek amacıyla 4 Ekim 2000 tarihinde kurulmuştur (İŞKUR, 2022).

İŞKUR, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ön plana çıkmaya başlayan ve işsizliği azaltmayı, istihdamı ve gelir oranlarını artırmayı amaçlayan politikalardan oluşan aktif iş gücü politikalarının uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda İŞKUR bünyesinde Aktif İşgücü Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından; meslek edindirmeye yönelik hizmetler sağlanmaktadır. Özellikle aktif işgücü politikalarının hedef kitlesini oluşturan ve “özel politika gerektiren gruplar” olarak adlandırılan; kadınlar, gençler, eski yükümlüler, uzun süreli işsizler, göçmenler gibi gruplara yönelik mesleki eğitim ve mesleki iyileştirme hizmetleri verilmekte ve bu hizmetler; işyerinde eğitim programları, iş yaratma programları, iş-eğitim programları, iş kurmaya yardım programları şeklinde ayrılmaktadır (Germir, 2013: 9-10).

Mesleki eğitim ve iyileştirme hizmetlerinin yanında diğer gruplara kıyasla istihdam edilme aşamasında zorluk yaşama ihtimali daha yüksek olan ve özel politika gerektiren gruplara yönelik; iş gücü yetiştirmeye, toplum yararına çalışmaya ve kendi işini kurmaya yönelik programlar da uygulanmaktadır. Bu programlardan iş gücü yetiştirmeye yönelik programlar; bireylerin iş gücü piyasası içerisinde ihtiyaç duyulan mesleklerde yetiştirilmesi ve istihdam edilebilirliğinin artırılması amacıyla uygulanmakta ve kendi içerisinde istihdam garantisi bulunan iş gücü programları ve istihdam garantisi bulunmayan iş gücü programları olarak ayırım göstermektedir. Toplum yararına çalışmaya yönelik programlarla kuruma kayıtlı olan ve hali hazırda işsiz olan bireylerin çalışma yaşamından uzun süre ayrı kalmalarını ve çalışma alışkanlıklarını yitirmelerini önleyerek geçici süreyle istihdam edilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Kendi işini kurmaya yönelik programlar ile ise bireylerin kendi işlerini kurmalarına ya da gelir getirici faaliyet ve girişimlerine yönelik destek sağlanmaktadır (Uçar, 2011: 96).

İŞKUR tarafından sağlanan bu hizmetlerin istihdamın artışında etkin rol oynamasıyla birlikte, kadınların Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği'nde belirtilen özel politika gerektiren gruplar içerisinde yer alması ve istihdam oranlarının erkeklerin istihdam oranlarına kıyasla oldukça düşük olması kadın istihdamı özelindeki uygulamalarında hayata geçirilmesini gerekli kılmıştır.

Bu kapsamda İŞKUR tarafından UNICEF iş birliği ile yürütülen en eski projelerden biri “Genç Kız ve Kadınların Mesleki Eğitimi ve İstihdamı Projesi”dir. Proje kapsamında kırsal bölgelerden İstanbul, Kocaeli ve Şanlıurfa’ya göç eden kadınlara şehir hayatının gerektirdiği modern mesleki beceriler kazandırmak ve kentte yaşadıkları yoksulluk oranını azaltarak, sosyal yaşama uyum süreçlerini kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Projenin uygulandığı 5 yıllık sürede; bilgisayar kullanan büro elemanı, kuaförlük, turizm sektörü ve elektrik-elektronik montajı alanlarında açılan 195 kursa 3717 kadın katılım sağlamıştır (Yeşilkaya, 2018: 88).

Diğer yandan 2009 – 2013 yılları arasında “Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu” gerçekleştirilmiş olup önceden tarımda çalışanlar dâhil olmak üzere, kadınların iş gücüne katılımlarının teşvik edilmesi ve kadın istihdamının arttırılması amaçlanarak bu kapsamda 131 hibe projesi desteklenmiş; kadınlara yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ve mesleki eğitim kursları düzenlenmiştir (İŞKUR, 2022). 2013-2018 yılları arasında İŞKUR tarafından ILO iş birliğiyle hayata geçirilen “Kadınlar İçin Daha Çok ve Daha İyi İşler: Türkiye’de İnsana Yakışır İş için Kadınların Güçlendirilmesi Projesi” kadın istihdamını arttırmaya yönelik diğer bir girişimdir. Kadın istihdamının artırılması için politikalar geliştirilmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratılmasını amaçlayan projenin hedef grubunu İŞKUR’a kayıtlı işsiz kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar için insana yakışır iş imkânları, uygun istihdam fırsatının sağlanmasını ve sosyal koruma yetersizliğinin ortadan kaldırılmasını, çalışanların temel haklardan yoksunluğunun ve sosyal diyalogun ihmalinin önlenmesini ifade etmektedir. Bu imkânları arttırmak amacıyla 2016-2018 yıllarını kapsayan “Kadın İstihdamı Eylem Planı” hazırlanmış; bu planla hali hazırda tarım sektöründe çalışanlar da dahil olmak üzere tüm kadınların iş gücüne katılımlarının arttırılması hedeflenmiştir. Plan kapsamında İŞKUR personeline yönelik kadın istihdamının önemi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin

önlenmesine yönelik eğitim verilmiş, 81 ilde toplumsal cinsiyet eşitliği temsilcileri belirlenmiş ve “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme ve Değerlendirme Komisyonu” oluşturulmuştur. Kadın istihdamı alanında çalışan akademisyenlerle iş gücü piyasasının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ele alınmasına yönelik raporlar hazırlanmış, işsiz kadınlara mesleki eğitimler, girişimcilik eğitimleri ile kendi işini kuran kadınlara hibe desteği verilmiştir. Proje kapsamında iş arama becerileri ve danışmanlık hizmeti verilen kadın sayısı 830, girişimcilik eğitimi alan sayısı 400, girişimcilik eğitimi aldıktan sonra kendi işini kuran kadın sayısı 43, hibe ve danışmanlık desteği alan kadın sayısı ise 28 olarak belirlenmiştir (İŞKUR, 2022).

2014 – 2017 yıllarını kapsayan ve 81 ilde yürütülen “Kadın İşletmelerine Finansman ve Danışmanlık Desteği Programı” ile ise kadınlara ait veya kadınlar tarafından yönetilen küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sürdürülebilir büyümelerinin desteklenerek yeni istihdam alanları oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçla Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası iş birliği ve fon desteğiyle kredi desteği sağlanmış, ayrıca danışmanlık ve mentorluk hizmeti, işletme becerileri eğitimleri yoluyla işletmelerin teknik iş geliştirme araçlarına erişimleri desteklenmiştir (İŞKUR, 2022).

İŞKUR’un ilgili konuda tamamlamış olduğu projelerin yanı sıra günümüzde ILO iş birliğiyle aktif olarak yürütmeye devam ettiği “Kadınların Daha Çok ve İyi İş Fırsatlarına Erişimlerinin Desteklenmesi Projesi” de kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önem taşımaktadır. Ankara, Konya, Bursa, İstanbul, Kocaeli, İzmir ve Ordu illerinde yürütülen ve 2019-2022 yıllarını kapsayan bu projeye Türkiye’de kadın istihdamının önündeki engellerin bütüncül bir bakış açısı ile tespit edilmesine ve azaltılmasına destek olmak amaçlanmaktadır. Proje kapsamında kadın istihdamının artırılmasını destekleyici nitelikte kurumsal kapasite geliştirme faaliyetleri ile araştırma çalışmaları gerçekleştirilmekte olup başarı hikâyelerinin yaygınlaştırılmasına yönelik girişimler de bulunmaktadır (İŞKUR, 2022).

3.4.7. Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Kurumlar

MEB, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olarak çalışan, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kalkınma plan ve programları doğrultusunda millî eğitime yönelik hizmetlerin sağlanmasından sorumlu olan bakanlıktır. Teşkilat yapısı ise çeşitli yasal düzenlemelerle değişikliklere uğramış olup günümüzdeki yapısı 14.09.2011 tarihinde yürürlüğe giren 652 sayılı “Milli Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile belirlenmiştir (MEB, 2015).

MEB’in Türkiye’de kadın yoksulluğunun azaltılmasına yönelik mücadeleye, öncelikle kız çocuklarının eğitim hayatına katılımlarının sağlanması ve eğitim düzeylerinin arttırılmasına yönelik faaliyetleri kapsamında dolaylı olarak katkı sağladığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra bakanlık bünyesinde hizmet veren birimler aracılığıyla sağlanan mesleki eğitim programları, Türkiye’de yoksulluğun kadınlaşmasıyla mücadeleye yönelik aktif iş gücü politikaları kapsamındaki uygulamaların önemli örneklerindendir.

Bu programlar bakanlığın kuruluşundan bu yana bünyesindeki birçok kurum tarafından sağlanmaya çalışılmaktadır. Ortaokul eğitimini tamamlamış olan bireylere yönelik mesleki ve uygulamaya dönük olarak eğitim sağlanan Çıraklık Eğitim Merkezleri (Mesleki Eğitim Merkezleri), 1964 yılında örgün eğitime tamamlamış ya da tamamlamış kadınlar için mesleki eğitim vermek amacıyla açılan Pratik Kız Sanat Okulları, iki yıl süreyle giyim ve el sanatları alanında eğitim veren Olgunlaşma Enstitüleri, kız teknik öğretim kurumlarının yerel kapsama yönelik olarak düzenledikleri Meslek Kursları ve Halk Eğitim Merkezleri (HEM) bu kurumların başlıcalarıdır (Kavak, 1999).

MEB tarafından sağlanan mesleki eğitim programlarının büyük bir kısmı 1932 yılında açılan HEM’ler tarafından sunulmaktadır. Bu merkezler Türkiye’de en geniş ağa sahip olan ve en yaygın eğitim merkezleridir. HEM ilk olarak bakanlık bünyesinde kurulan Halk Eğitim Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak açılmış, bu

müdürlük 1977 yılında “Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” olarak yeniden yapılandırılmış ve 1983 yılında “Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” adını almıştır. Söz konusu Müdürlüğe bağlı olarak il ve ilçe teşkilatları aracılığıyla halk eğitimi faaliyetleri yürütülürken, 2011 yılından itibaren ise Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü kapsamında HEM’lerin çalışmaları devam etmektedir (MEB, 2022).

HEM bireylerin işlevselliklerinin, bilgi ve birikimlerinin artırılması ve farklı alanlarda yeni mesleki beceriler kazanılması amacıyla hizmet vermekte olup bu amaç doğrultusunda sağlanan kurs hizmetleri; okuma yazma kursları, mesleki teknik kurslar, sosyal ve kültürel kurslar şeklinde sıralanmaktadır. Okuma yazma kursları okuma yazma bilmeyen bireylere bu beceriyi kazandırmaya yönelik olarak düzenlenmektedir. Mesleki teknik kurslar kendi içerisinde beceri geliştirme ve meslek kazandırma kursları şeklinde ayrılmaktadır. Beceri geliştirme kurslarıyla daha önceden mesleki ve teknik eğitimini tamamlamış bireylere bu eğitimin aktarılması ve bu bireylerin iş gücü piyasasında üretken konuma gelmeleri amaçlanmaktadır. Meslek kazandırma kursları ise belirli bir meslek dalında çalışanları ya da meslek sahibi olmayı amaçlayanları iş gücü piyasasının beklentilerine uygun olarak yetiştirmek amacıyla düzenlenmektedir. HEM tarafından sunulan diğer kurs seçeneği olan sosyal ve kültürel kurslar toplumun kültürel seviyesini arttırmak, bireylerin sosyal ve kültürel gelişimini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Kurs hizmetleri kapsamında dil eğitimi, arıcılık, bitki yetiştiriciliği, el sanatları, tekstil, teknoloji, sanat gibi birçok farklı alanda eğitim verilmektedir (<https://nurhakhem.meb.k12.tr/tema/index.php>, 21.04.2022).

2022 yılı itibarıyla Türkiye’de 997 HEM bulunmakta olup HEM tarafından sağlanan kurs hizmetlerinden 2022 Ocak ayında 602 bin 282, şubat ayında ise 725 bin 270 kişinin yararlandığı tespit edilmiştir. MEB tarafından yapılan açıklamada önceki yıllarda olduğu gibi 2022 yılında da istihdam da yer almaya yönelik beklentilerle kurs hizmetlerine kadınların erkeklerden daha fazla katılım gösterdiği ifade edilmiştir. Diğer yandan mart ayında katılım oranının %81’lik bir artış gösterdiği ve ay boyunca kurslara 760 bin 691 kadın, 550 bin 610 erkeğin katılım gösterdiği belirlenmiştir. (MEB, 2022).

Diğer yandan Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye Bilişim Vakfı ve Türkiye Vodafone Vakfı iş birliği ile 2015 yılında yürütölmeye başlanan ‘‘Girişimcilikte Önce Kadın Projesi’’ Türkiye’de kadınlara istihdam imkânı yaratmaya yönelik önemli projeler arasında yer almaktadır. Proje kapsamında kadınların MEB tarafından sağlanan mesleki eğitim programlarında ürettikleri ürünleri dijital teknolojiler yoluyla pazarlayabilmeleri ve bu sayede kazanç elde edebilmelerini sağlamaya yönelik eğitimlerin sunulması hedeflenmiştir. Proje aracılığıyla toplamda 54 bin kadına eğitim verildiğı ve 60 milyon TL değerinde potansiyel ekonomik değeri yaratıldığı tespit edilmiştir (MEB, 2015).

3.4.8. Sosyal Güvenlik Kurumu

Sosyal güvenlik sistemi ilk kez 19. Yüzyılın sonlarında Alman devlet insanı Bismarck tarafından finansmanının işçi ve işveren primleri yanında devlet katkılarıyla sağlandığı bir sosyal sigorta sisteminin kurulmasıyla oluşturulmuştur (Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK], 2016).

Türkiye’de sosyal güvenlik uygulamalarının tarihi Orta Asya dönemine dek uzanmakta olup Cumhuriyetin ilk yıllarında, sosyal sigortalara benzer şekilde kurulan fakat kişiler ve riskler bakımından dar kapsamlı olarak değerlendirilebilecek çok sayıdaki emeklilik ve yardımlaşma sandığının kuruluşunu öngören kanunlar çıkarılmıştır.

‘‘Sosyal sigorta kolları ile ilgili ilk kanun, 27.06.1945 tarihli ve 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu’dur. Bu Kanunun yürürlüğe girmesi ile İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası uygulanmaya başlamıştır. Kanunla eş zamanlı olarak 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle İşçi Sigortaları Kurumu kurularak 1945 yılına kadar kurulan birçok sandığın da birleştirilmesi sağlanmıştır. İşçi Sigortaları Kurumu kurulduğu yıl, ilk önce 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu kapsama alınmıştır. Sonrasında ise, 1950 yılında 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu, 1951’de 5502 sayılı

Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu ve 1957’de de 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu kabul edilmiştir.” (SGK, 2016).

Diğer yandan işçi sınıfına ilişkin sigorta kollarına ait kanunlarda yer alan farklı düzenlemeler, sosyal güvenlikle ilgili özel hükümler barındıran 1961 Anayasası’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte 1964 yılında ve 506 sayılı “Sosyal Sigortalar Kanunu” adlı kanunda birleştirilmiştir. Bu kanunla birlikte, İşçi Sigortaları Kurumu, “Sosyal Sigortalar Kurumu” ismini almış, bu değişimle birlikte işçi statüsünde çalışan bireylerin sosyal güvenliklerini sağlamaya yönelik olarak birtakım yeni haklar tanınmıştır. Ayrıca 1961 Anayasası ile sosyal güvenlik kavramı olarak ilk kez çalışma hayatı ve sosyal politikalara ilişkin ana yasal terminolojiye girmiştir (SGK, 2016).

Tarihsel gelişim süreci içerisinde Türkiye’deki sosyal güvenlik sisteminin gelişimi; memurları kapsayan emekli sandığı, işçileri kapsamına alan Sosyal Sigortalar Kurumu, esnaf ve küçük sanatkârı kapsayan Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu şeklinde üçlü bir yapı haline gelmiştir. Ancak bu sistem farklı sosyal güvenlik kanunlarına tabi olarak çalışanların hak ve sorumlulukları bakımından belirgin farklılıklara neden olduğundan 2001 yılında gerçekleştirilen bir reformla bu kurumlar SGK adı altında birleştirilmiştir. Ayrıca reform ile toplumdaki bütün bireylere adil, erişilebilir ve kapsamlı sağlık hizmetlerinin sunulmasını sağlamak amacıyla “Genel Sağlık Sigortası” adlı sistemin kurulmasına karar verilmiş ve bu doğrultuda Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kabul edilmiştir. Bu sistemle daha önceki sistemlerde çalışan bireyler ve bu bireylerin sigortasından yararlanabilen bazı aile bireylerinin yanı sıra çalışmayanlar prim ödeme yoluyla, elde ettikleri gelir belirlenmiş bir sınırın altında olanlar primlerini devletin ödemesi ile sağlık sigortası kapsamına alınmıştır (Şener, 2010: 9).

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile kadınlara tanınan doğum borçlanması hakkı kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik önemli uygulamalardandır. Bu uygulamayla hamilelik sürecinde sigortalı çalışan olan kadının doğum nedeniyle çalışmadığı iki yıllık süreyi borçlanabilmesine imkân tanınarak doğumdan sonra karşılaşabileceği yoksulluk riskini azaltmak amaçlanmıştır. Doğum yapan sigortalı kadınların bu uygulamadan yararlanabilmesi

ise çocuğunun söz konusu 2 yıllık sürede hayatta olması ve bu sürede anne adına prim ödenmemesi başta olmak üzere birtakım koşullarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca doğum borçlanmasından yararlanma hakkı en fazla 3 defa olarak belirlenmiştir. (SGK, 2022). Ne var ki kadınların çalıştıkları işler karşılığında elde ettikleri ücretler, emekliliklerine verine değer ve ailelerin gelir düzeyi göz önünde bulundurulduğunda doğum borçlanmalarının geri ödenmesine ilişkin zorlukların ihmal edildiği gözlemlenmektedir (Atatanır ve Şenden, 2015: 29).

Kanun kapsamında ve benzer amaçlarla sağlanan emzirme ödeneği ise doğum yapması halinde sigortalı kadınlara veya sigortalı olmayan eşinin doğum yapması halinde sigortalı erkeğe, ayrıca hizmet akdine tabi ya da kendi adına ve hesabına yaptıkları çalışmalarından dolayı gelir elde eden kadınlara ya da gelir elde eden erkeğin sigortalı olmayan eşine ödenmektedir. Hizmet akdine tabi çalışan sigortalıların ödenekten yararlanabilmeleri için, doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olması koşulu bulunmaktadır. Kendi adına ve hesabına çalışan sigortalıların ise doğumdan önceki bir yıllık sürede en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi yatırılmış ve genel sağlık sigortası primi dahil prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması gerekmektedir. Ek olarak emzirme ödeneğine hak kazanan sigortalılardan sigortalılığı sona erenlerin, bu tarihten başlamak üzere 300 gün içinde çocukları doğarsa, sigortalı kadın veya eşi analık sigortasından yararlanacak erkek, doğum tarihinden önceki 15 ay içinde en az 120 gün prim ödenmiş olması koşuluyla emzirme ödeneğinden yararlanabilmektedir. Emzirme ödeneği kapsamında sağlanan tutar 2022 yılı için 316 TL olarak belirlenmiştir. (SGK, 2022).

Kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önem taşıyan bir diğer ödenek geçici iş göremezlik ödeneği olup kısaca iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kollarından istirahatli bulunan sigortalıya SGK tarafından ödenen ücret olarak tanımlanmaktadır. Bu ödenek kurum tarafından görevlendirilen doktor ya da sağlık kuruluşlarından rapor alınmış olması, istirahatın başladığı tarihte sigortalılığın sona ermemesi, iş göremezliğin başladığı tarihten önceki 1 yıl içinde kişinin en az 90 gün kısa vadeli sigorta priminin bildirilmiş olması gibi koşullarla sağlanmaktadır. Uygun

şartlar sağlandığı takdirde iş görememe durumunun üçüncü gününden itibaren yatarak tedavi gören sigortalının günlük kazancının yarısı, ayakta tedavi gören sigortalının ise günlük kazancının 3/2'si şeklinde ödenek sağlanmaktadır (SGK, 2022). Ne var ki yatarak ve ayakta tedavi gören sigortalıların her iki durumda da iş göremeyecek durumda olmasına karşılık, sağlanan ödenekte belirgin bir farklılık olması ilgili konuda olumsuz eleştirilere neden olmuştur.

Sigorta kapsamında sağlanan bu ödeneklerin yanı sıra memurlar için sağlanan doğum yardımı, başkasının bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğa sahip kadınların sigorta prim ödeme gün sayılarına ilave ve emeklilik yaş hadlerinden indirim yapılması, doğumdan sonraki 8 haftalık süreyi kapsayan annelik izni gibi kadınların gebelik ve annelik halinde karşılaşılabilecekleri yoksulluğu önlemeye yönelik farklı uygulamalar da bulunmaktadır.

Kadınlara doğumdan sonra sağlanan annelik izni gebeliğin çoklu olması halinde 2 hafta daha uzatılmakta ve memur kadınlar için doğum öncesindeki 8 hafta da izin kapsamında kabul edilmektedir. Ayrıca bu sürenin tamamlanmasının ardından sigortalı kadınlar için 6 aylık ücretsiz izin alabilme ve işverenlere en az bir ay önceden yazılı olarak bildirmek koşuluyla çocuklarının ilköğretim sürecinin başlamış olduğu tarihi takip eden aybaşına kadar herhangi bir zamanda yarı zamanlı olarak çalışabilme hakkı tanınmıştır. Ancak teoride kadınların annelik halinde yaşayacakları rol çatışmalarının ve bakım sorumluluğu nedeniyle işten ayrılmasının önlenmesi amacıyla fayda sağlayıcı olan bu uygulama, pratikte kadınların mağduriyetiyle sonuçlanabilmektedir. Çünkü annelik izni her ne kadar anayasayla güvence altına alınmış olsa da işverenler bu izin hakkını tanımak yerine çalışan kadınların iş akdine son verebilmektedir. Dolayısıyla oluşabilecek mağduriyetin önlenmesi açısından işverenlerin bu gibi eylemlerini sınırlandırıcı yasal düzenlemelerin varlığı son derece önemli görülmektedir (S. Yılmaz, 2018: 74-75).

Gebelik ve annelik durumu kapsamındaki uygulamaların yanında kadınlara; yaşlı, muhtaç ve kimsesizlik hallerinde aylık bağlanması, eşlerinin vefat etmesi durumunda düzenli nakdi destek sağlanması, şiddete maruz kalmaları halinde ücretsiz sağlık hizmeti sunulması, evlenmeleri halinde kıdem tazminatı hakkı

tanınması ve evde el sanatları ile uğraşan kadınlar için sigortalı olma aşamasında ayrıcalıklar sağlanması gibi farklı uygulamalar da kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önemli uygulamalardandır (S. Aydın, 2016: 252-254).

Bu uygulamalardan mülgâ 1475 sayılı iş kanunun yürürlükte olan 14. Maddesinde yer alan kıdem tazminatı kapsamında, kadınlar resmi nikah tarihinden itibaren bir yıl içerisinde kendi isteği ile iş akdini sona erdirebilme hakkı tanınmış ve işverenler çalışanlarına işe başladığı tarihten itibaren iş sözleşmesinin devamı süresince her geçen tam yıl için 30 günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı ödemekle sorumlu tutulmuştur. İşverenin kıdem tazminatı ödememek amacıyla evlenen çalışanını işten çıkarması ile doğabilecek mağduriyet ise ayrımcılık tazminatı hakkı ile engellenmeye çalışılmıştır. Bu uygulama çoğunlukla kadınlar açısından yoksulluktan koruyucu bir uygulama olarak değerlendirilmesine karşın, Centel (2009)'in uygulamayla birlikte evlilik sonrasında kadınların iş yaşamından koparılmasının önünün açıldığını belirtmesi ve kıdem tazminatını kadınların ev yaşamıyla sınırlı kalmasına hizmet eden teşviklerin bir parçası olduğunu öne sürerek eleştirmesi uygulamanın uzun vadede yol açabileceği sonuçların ön görülmesi açısından değerli görülmektedir (Centel, 2009: 6).

Sigorta kapsamında yer alan ve kadınların yoksulluklarıyla mücadele açısından oldukça önemli olan bir diğer uygulama ölüm aylığı olup bu aylık sigortalı çalışanın vefatının ardından belirli koşullara bağlı olarak eşi, çocuklarına ve anne ile babasına bağlanabilmektedir. Ölüm aylığıyla temel olarak sigortalı çalışanın vefatı sonucunda ailesinin yaşayacağı gelir düşüşüne bağlı maddi sıkıntıların önlenmesi amaçlanmaktadır. Vefat eden sigortalı çalışanın eşine bağlanan aylık yeniden evlilik yapmadığı süreyle sınırlandırılmaktadır. Diğer yandan bu uygulama kapsamında, kız ve erkek çocuklarına bağlanan aylık konusunda cinsiyete dayalı belirgin bir farklılık söz konusudur. Erkek çocuklarına aylık bağlanabilmesi için; öğrenim görmemeleri halinde 18, ortaöğrenim görmeleri halinde 20, yükseköğrenim görmeleri halinde 25 yaşını doldurmuş olma ve sigortalı bir işte çalışmıyor olma koşulu bulunmaktadır. Kız çocuklarına aylık bağlanabilmesi için ise yaş veya öğrenim görmeye bağlı bir koşul bulunmamakla birlikte, yalnızca evli olmamak ve sigortalı bir işte çalışmıyor olmak yeterli olmaktadır. Ayrıca kız çocuklarına resmi nikah yaptıktan sonraki 5

yıllık süre içerisinde SGK'ya evlilik cüzdanlarıyla başvurmaları halinde geri ödemesiz çeyiz ödeneği sağlanmaktadır. Bu ödenek vefat eden sigortalının bağlı olduğu sigorta koluna göre değişmekte ve kız çocuğunun evlenmeden önce aldığı aylığın 1 ya da 2 yıllık toplamı tutarında olmaktadır (SGK, 2022). Genel olarak değerlendirildiğinde uygulamanın kadınların eşlerinin ya da kız çocuklarının babalarının kaybıyla birlikte karşılaşılabilecekleri yoksulluk riskini azaltmak açısından oldukça önemli olduğunu ancak cinsiyete dayalı ayrımcılığa yönelik koşullar barındırdığını ve kadınları bir erkeğin sağladığı güvenceden başka bir erkeğin sağlayacağı güvenceye kadar korumayı hedeflediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

SGK kadınların sosyal güvenliğinin sağlanması kapsamındaki bu uygulamaların dışında kadın istihdamını arttırmaya yönelik projelerin yürütücülüğünü üstlenmesi nedeniyle de kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önemli bir kuruluş olarak kabul edilmektedir. Örneğin yürütücülüğünü yaptığı devlet ve Avrupa Birliği ile ortak finanse edilen ve 2015 yılında hayata geçirilen ve 2017 yılında sonlandırılan “Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi” ile çocuklarının bakım sorumluluğunu üstlenen kadınların istihdamı ve kayıt dışı çalıştırılan bakıcıların kayıtlı istihdamı arttırılmıştır (Bektaş, 2019: 71). Proje kapsamında, her ay 5 bin anneye 300 Euro ödenek verilmiş, böylece projeye 5 bin çocuk bakıcısı kadın sosyal güvenlik sistemine dahil edilerek ve 5 bin annenin de istihdama katılımı sağlanarak, toplamda 10 bin kadının kayıtlı istihdamda yer alması sağlanmıştır (Şen, 2016: 73).

3.4.9. Mikro Kredi Kuruluşları

Mikro kredinin temelleri 1970'li yılların ortasında Bangladeşli ekonomi profesörü Muhammed Yunus tarafından atılmıştır. Yunus 1971 yılında gerçekleşen savaş sonrasında yaptığı incelemelerde bağımsızlığını ilan eden Bangladeş'teki halkın özellikle kadınların yoksulluk ve kıtlık içerisinde olduğunu gözlemlemiş ve buradaki bireylerin gelir elde etmek amacıyla devam ettirdikleri işleri için çok yüksek faiz oranlarıyla tefecilerden borç almak zorunda kaldıklarını ve bu borçlanma nedeniyle elde ettikleri gelire rağmen yoksulluklarının giderek derinleştiğini tespit etmiştir. Yoksul bireylere umut verildiği takdirde insanlığa yakışır biçimde yaşam

sürdürebileceklerine inandığını savunan Yunus buna bağlı olarak inceleme yaptığı Jobra kırsal yerleşkesinde ilk kez 42 kadına bambu sandalyesi üretimlerine sermaye sağlamak amacıyla toplamda 27 dolar tutarında kredi vermiş ve elde ettiği yüksek geri ödeme oranları sonucunda kredi sistemini genişletmek ve uygun maliyetle sürdürülebilir bir finansal sistem oluşturmak amacıyla 1983 yılında %95 üyesi kadınlardan oluşan Grameen Bank mikro kredi bankasını kurmuştur (Alpaslan, 2015: 52). Banka aracılığıyla 2008 yılının sonuna 7,6 milyon üyeye 5 kişilik gruplar halinde borçlandırmak koşuluyla teminatsız 7,4 milyar dolarlık kredi desteği sağlanmış ve gerçekleşen geri ödeme oranı %98,2 olmuştur (Yunus, 1999: 155).

Bu banka ulusal çapta merkez ve şubelerden oluşmakta olup borçlu ile arasında güvene dayalı yakın ilişkiler kurmakta, teminat ve kefil olmaksızın kapıda bankacılık hizmeti sunmaktadır. Ayrıca Sahibi %95 oranında yoksullar olan bankanın tüm kârı, kâr payı olarak yoksul insanlara gitmekte ve kredilerin tamamı 1995'ten bu yana üyelerce yapılmakta olan geri ödemelerle sağlanmakta olup bankanın dışa bağımlılığı bulunmamaktadır. (Morshed, 2010: 98).

“Bankanın sağladığı mikro kredi programları kullanım amaçlarına göre; gelir oluşturan krediler, konut kredileri, küçük ölçekli işletme kredileri, taşınabilir telefonlar için krediler, dilenciler için krediler, burs ve öğrenim kredileri, özendirici tasarruf programları şeklinde ayırım göstermektedir” (Kabakçı, 2012: 105). Ayrıca Grameen sistemi içerisinde görece yoksulluk anlayışıyla bağdaştırılabilecek şekilde yoksulluğun yalnızca maddi değil sosyal etkilerinin de hafifletilebilmesi için yoksulların yaşam standartlarını arttırmaya ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermeye yönelik şirketler de kurulmuştur (Morshed, 2010: 98). Bu kapsamlı sistem Muhammed Yunus’a 2006 yılında Nobel Barış ödülünü kazandırmıştır.

Diğer yandan Grameen Bank’ın yoksulluğun azaltılmasındaki etkisiyle ve 1990’lı yıllardan itibaren devletlerin yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmalarının artmasına bağlı olarak mikro kredilerin önemi artmış, 1997 yılında kadın yoksulluğu konusundaki küresel boyuttaki ilk toplantı olan “Mikro Kredi Zirvesi” gerçekleştirilmiş, 2005 yılı ise Birleşmiş Milletler tarafından “Mikro Kredi Yılı” olarak ilan edilmiştir (Gökyay, 2008: 112).

Dünyada birden fazla modeli bulunan mikro kredi sistemleri çeşitli bankalar, kredi kooperatifleri, sivil toplum kuruluşları ve benzeri resmi mali sistem kuruluşları aracılığıyla sağlanmakta olup bu kredilerin finansal kaynakları kamu ve vakıf kuruluşları tarafından karşılanmaktadır. Sistemde devamlılığın sağlanmasında sorumluluk bilincinin varlığı büyük önem taşımaktadır. Çünkü mikro krediler klasik bankacılıktan farklı olarak bireylere maddi teminat değil sosyal teminat karşılığında ve bir grup borçluya katılmak şartıyla sağlanmakta ve bireylerin yoksulluğu arttıkça mikro kredi imkânlarından yararlanma ihtimali artmaktadır. Bu sosyal teminatın en önemli bileşenleri ise fikir, beceri ve çalışma azminden oluşmaktadır. Diğer yandan sunulan kredilerin geri ödenememesi halinde klasik bankacılık anlayışından farklı olarak adli sürecin başlatılması yerine ödeme planları yeni ve kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmaktadır ve ödenecek faiz miktarı önceden belirlenmektedir (Akt. Yeşilkaya, 2018: 93).

Mikro kredilerin başlıca hedef kitlesi ticari bankalar tarafından sunulan finansal hizmetlere erişim imkânı bulamayan ve yoksullar içindeki en dezavantajlı gruplardan olan ve “yoksulların en yoksulu olarak nitelendirilen” kadınlar olup kırsal alanda yaşayan kadınlar genellikle kadınlar ev eksenli üretim faaliyetleri, çiftçilik, küçük çapta işletmecilik ve esnaflık, kentlerde yaşayan kadınlar ise; işletmecilik, esnaf ve zanaatkarlık, seyyar satıcılık için mikro kredilere başvurumaktadırlar. Buna bağlı olarak mikro kredi sistemleri bu nedenle kadın yoksulluğu ile mücadele açısından ayrıca önem taşımaktadır. Kadınların yaşadıkları dezavantajlı durumların yanı sıra başlıca hedef kitle olarak seçilmelerinin birçok nedeni bulunmaktadır. Kadınların sorumluluk bilinçlerinin erkeklere oranla daha gelişmiş olması ve kredi ödemelerini geciktirmemeleri, aldıkları krediyle daha risksiz ve akılcı girişimlerde bulunmaları, elde ettikleri geliri diğer aile üyelerine ve özellikle çocuklarının eğitim ve sağlık harcamalarına aktarma eğiliminde olmaları ve bu sayede ailenin tamamının mevcut yoksulluğunun ve gelecekte oluşacak yoksulluğun azaltılmasına da katkı sağlamaları bu nedenler arasındadır (Yılmaz ve Koyuncu, 2006: 73).

Mikro kredi sisteminin kadınlar üzerindeki etkileri incelendiğinde sosyo-ekonomik anlamda birden fazla katkının varlığından söz etmek mümkündür. Sistemin kadınların istihdamda yer almalarını sağlayacak fona ulaşmaları ve bu

sayede hayatın her alanında güçlenmelerini sağladığı yapılan birçok araştırmayla ortaya konmuştur. Yağcı ve Bener tarafından 2015 yılında mikro krediden yararlanan kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada kadınların %28,8'i mikro kredinin en büyük etkisinin ekonomik anlamda olduğunu ve bu krediler sayesinde ev ekonomisine katkıda bulunmaya başladıklarını belirtmişlerdir (Yağcı ve Bener, 2015).

Mikro krediden yararlanan kadınlar için sözü edilen “güçlenme” yalnızca ekonomik anlamda iyileşmeyi değil sosyal alanda ve özellikle aile içi kararlara katılımda söz hakkı elde edebilmeyi ve başka bireylere bağımlılığın azalmasını da ifade etmektedir. Ayrıca bu sayede dünyanın bazı ülkelerinde kadınlar ilk kez aile ortamları dışında farklı bir sosyal ortama dahil olma ve ev dışında sorumluluk alma şansına sahip olmuşlardır. Örneğin Bangladeş'te mikro kredilerin yararlanan kadınlar üzerindeki sosyal etkileri üzerine yapılan bir araştırmada kadınlar sosyal iletişim becerilerini geliştirdiklerini, ilk kez aile dışında insanlarla iletişim kurup karşılıklı güven ilişkisi oluşturduklarını, geleneksel rollerinin dışındaki yeni rolleriyle kendilerini değerli hissettiklerini ve öz saygılarının geliştiğini ifade etmişlerdir (Basher, 2007: 179).

Diğer yandan yapılan başka bir araştırma kadınlar mikro kredi sistemine dahil olmalarıyla birlikte eşlerinin öğrenilmesi halinde kredinin kesilmesi endişesiyle maruz bıraktıkları fiziksel şiddete son verdiklerini ve eşlerine karşı söz haklarının arttığını belirtmişlerdir. Bu anlamda ataerkil sistemin kadınlar üzerinde yarattığı baskı rejiminin kırılmasına katkı sağladığı söylenebilmektedir (Demirkol, 2018: 45-46).

Benzer şekilde Hindistan'da yapılan bir çalışmada, mikro kredilerin kadınların güçlenmesi üzerindeki etkisi araştırılmış ve Hindistan'da mikro krediye ulaşımın en fazla olduğu bölgelerin aynı zamanda kadınların sosyal ve ekonomik güçlenmesinin de yüksek seviyede olduğu bölgeler olduğu tespit edilmiştir (Laha ve Kuri, 2014: 39) Aynı amaçla Çin'in kırsal bölgelerinde yapılan çalışmada da mikro kredinin kadının güçlenmesindeki; kontrol, hareketlilik, harcama yapabilme becerisi, karar verme

iradesi, bağımsızlık olmak üzere beş faktöre etki ettiği sonucu elde edilmiştir (Li vd 2011: 250).

Yapılan araştırmalar doğrultusunda üzerinde tartışılması gereken bir diğer konu yalnızca kredi sunmanın kadınların güçlenmesi için tek başına yeterli olup olmadığıdır. Balkız ve Öztür'ün (2013) ilgili konudaki görüşleri mikro kredi ve kadınların güçlenmesi arasındaki ilişkiyi daha geniş bir çerçeveden ele almak açısından değerli görülmektedir. Balkız ve Öztür'e göre kadınların mikro kredi sistemi öncesinde yaşadıkları yoksulluk eğitim, sağlık vb. birçok hizmete ve kaynaklara erişimden yoksun olmayı da beraberinde getirdiği için yalnızca kredi sağlamak yoksulluklarının azaltılması için yeterli olmayacaktır. Çünkü kadınların öncelikli olarak kendilerine sunulan krediyi doğru yatırımlara aktarmayı ve elverişli şekilde değerlendirebilmeyi sağlayacak bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla mikro kredilerin girişimciliğe ve kişisel bilgi ve becerilerin arttırılmasına yönelik eğitici faaliyetlerle desteklenmesi kadınların sosyo-ekonomik anlamda güçlenmesi açısından önem arz etmektedir (Balkız ve Öztür, 2013: 18-21).

Mikro kredi uygulamalarına ilişkin verilen temel bilgilerin ardından mikro kredinin Türkiye'deki gelişim süreci incelendiğinde aynı düşünce ve hedefle gerçekleştirilen ilk uygulamaların Osmanlı Devleti döneminde görülmeye başlandığı tespit edilmiştir. Bu dönemde nakit desteğine ihtiyaç duyan küçük esnaflar, yoksul insanlara maddi destek sağlamayı amaçlayan para vakıflarına başvurarak kendi evlerini teminat göstermek ve borcunu geri ödeyene dek kendi evinde kiracı olmak şartıyla faizsiz maddi destek imkânından yararlanabilmişlerdir (Ozan Dündar, 2007: 24).

Cumhuriyet döneminde ise kredi birlikleri, kooperatifler, emanet sandıkları, küçük esnafın nakit desteği için başvurabildikleri fon sağlayıcı başlıca kuruluşlar olmuşlardır (Ozan Dündar, 2007: 24). Ayrıca Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası gibi kamu bankaları tarafından çiftçilere ve küçük işletme sahiplerine kredi desteği sağlanmıştır. Ancak sağlanan bu krediler hedef kitlesinin neredeyse tamamının erkeklerden oluşması, kredilendirme sisteminin farklı şekilde işlemesi ve

geri ödemelerin mikro kredilere göre oldukça düşük oranda yapılması gibi nedenlerle mikro kredi olarak değerlendirilmemektedir (Ayrıçay vd 2010: 197).

Türkiye’de bugünkü anlamıyla ilk mikro kredi uygulaması 1986 yılında kadınların sosyo-ekonomik durumlarını ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kurulan KDEV tarafından 2002 yılında yardım ve koşullu kredilerle başlangıç fonu oluşturularak Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi’nin kurulmasıyla hayata geçirilmiştir (Burritt, 2003: 27).

Mikro kredi destekleriyle ilk etapta bankaların kredi desteği için talep ettiği koşulları sağlayamayan ve küçük çapta işler yapmakta olan kadınların ekonomik yaşama aktif katılımlarında devamlılığın sağlanması amaçlanmış daha sonra ise küçük çapta iş kurmak ve geliştirmek isteyen dar gelirli kadınlara da kredi desteği sağlanarak kadın girişimciliği arttırmaya çalışılmıştır.

Maya 1999 yılında Marmara bölgesinde yaşanan depremde sonra Kocaeli’de faaliyete başlamış olup ilk kez 2002 yılında Kocaeli’de yaşayan 200 kadın müşteriye toplamda 55 bin TL tutarında kredi desteği sağlanmış daha sonra İstanbul’da Haziran 2003’te, Düzce’de Ağustos 2004’te, Sakarya’da da Kasım 2005’te bu desteklere devam edilmiştir. Verilen ilk mikro kredilerin tutarı 30 Dolar ile 300 Dolar aralığında olmuş ve %100’lük bir geri dönüş oranı sağlanmıştır (Kabakçı, 2012: 140-141).

Sağlanan mikro krediler; dayanışma grubu kredileri, bireysel krediler ve ihtiyaç kredileri olmak üzere 3 çeşide ayrılmaktadır. Bu kredilerden en yaygın olanı dayanışma grubu kredileri olup krediye 3-10 kadından oluşan gruplar şeklinde başvuru yapılabilmektedir. 1000 TL’ye varan krediler aylık geri ödemelerle 6-12 ay vadeli olarak sağlanmakta olup her grup üyesi için teminat koşulu aranmaksızın ayrı bir ödeme planı oluşturulmaktadır (Zeynalova, 2020: 82).

Bireysel krediler ise başvuran kadınlara bordrolu iki kefil göstermek koşuluyla sağlamakta olup ödemelerin vadesi 3-12 ay olarak belirlenmiştir. Kredi tutarı 2500 TL’ye kadar olup geri ödemeler dayanışma grubu kredileriyle benzer şekilde aylık olarak yapılmaktadır. (Alpaslan, 2015: 86).

Maya tarafından sağlanan son kredi çeşidi ise daha önce kredi imkânından yararlanmış olan ve hali hazırda yararlanan kadınlardan ödemelerini aksatmayanlara eğitim, sağlık, fatura ödemeleri gibi acil giderler için sağlanan ihtiyaç kredileridir (Tömen, 2013: 83).

Maya tarafından bugüne kadar kişi başına ortalama 1000 TL civarında 6-12 ay vade ile 14.000'in üzerinde kredi sağlanmıştır. Krediden yararlanan kadınların ortalama olarak %66'sının ticaret, %29'unun satış ve %8'inin ise hizmet alanında faaliyet gösterdiği, faaliyetlerin %74 oranında evde %26 oranında ise küçük dükkân, pazar ve tezgâhlarda gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (KEDV, 2019).

Mikro kredi alanında Türkiye'deki ikinci girişim ise Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bank iş birliğiyle, Diyarbakır'da, 11 Haziran 2003 tarihinde Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı'nın başlatılmasıdır (Çak, 2009: 106). Program belediyeler ve il özel idareleri gibi kamu kurum ve kuruluşları, bankalar ve diğer bağışçılarla desteklenmekte olup ihtiyaç sahiplerine yönelik; temel kredi, girişimci kredisi, sözleşmeli kredi, mücadeleci vatandaş kredisi, mikro sera kredisi, vatandaş kredisi gibi farklı çeşitte krediler sağlanmaktadır (Mudarej, 2017: 32-33).

Maya'ya benzer şekilde özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınların ekonomik faaliyetlere katılımını arttırmayı amaçlayan bu programda Maya'dan farklı olarak bireysel kredi başvuruları kabul edilmemekte olup krediler bir haftalık zorunlu eğitime tabii tutulan beşer kişilik kadın gruplara sağlanmaktadır. Kredilerin geri ödenmesine yönelik başarı oranı %100 olarak tespit edilmiş olup bu başarının sağlanmasında kredi sağlanmadan önce verilen zorunlu eğitimler ile geri ödemelerin haftalık olarak yapılmasının ve 46 haftalık periyotta tamamlanmasının etkili olduğu düşünülmektedir (Tömen, 2013: 79).

Diyarbakır'da başlatılan program günümüzde 64 ilde uygulanmakta ve program kapsamında hizmet veren 93 şube aracılığıyla 40 binin üzerinde bireye hizmet sağlanmaktadır. Programın yıllık olarak yayımlanan faaliyet raporuna göre 2021

yılında ihtiyaç sahiplerine 174.509.378 TL kredi sunulmuş, 40.651 kadın mikro krediden yararlanmıştır (Türkiye İsrâfi Önleme Vakfı, 2022).

Ayrıca program aracılığıyla mikro kredi hizmeti dışında mikro konut sigortası, mikro sigorta hizmeti, gönüllü tasarrufu, mikro emeklilik gibi farklı hizmetlerde sunulmakta ve sağlanan hizmetlerle kadın yoksulluğu ile mücadelede katkı sağlanmaktadır (Alpaslan, 2015: 89-90).

Türkiye’de mikro kredi alanındaki en büyük iki girişim Maya ve Greeman Mikro Kredi Programı olmakla birlikte daha küçük çaplı mikro kredi uygulamaları da bulunmaktadır. Bu uygulamalardan biri Mersin İl Özel İdaresi’nin mali desteği ve İçel El Sanatları ve Eğitim Vakfı’nın ortak yürüttüğü Yoksullar İçin Mikro Kredi Projesi kapsamında gerçekleşmiştir. Bu proje 2005 yılında yapılan kanun düzenlemesiyle İl Özel İdareleri’nin görev tanımı içerisinde “yoksullara mikro kredi desteği sağlanmasının” eklenmesi çerçevesinde hayata geçirilmiştir. Mikro kredi desteğinden yararlanabilmek için; hali hazırda bir iş ve sosyal güvence sahibi olmamak, kendisine ait 5 dönümden fazla gayrimenkulü olmamak, 5 kişilik gruplar halinde başvurmak ve kredi desteğinden yararlanmadan önce 5 günlük eğitime tabii tutulmak gibi birtakım koşullar belirlenmiştir. Proje ile 2007-2009 yılları arasında bölgede yaşayan 624 kadına mikro kredi desteği sağlanmıştır (Akt. Tömen, 2013: 79-80).

Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından HSBC Bankası’nın iş birliği ile hayata geçirilen “Mikro Kredi ile Topluma Destek Projesi” ile ise öncelikle kadınlar olmak üzere toplumdaki 2.5 milyon kişiye ulaşmak ve mikro kredi sağlamak hedeflenmiş, HSBC Bankası bu projeyi gerçekleştirmek için 5 yılda 5 milyon dolarlık kredi desteği sağlayacağını açıklamıştır. Proje ilk kez Samsun’da hayata geçirilmiş olup bu projeyi dünyadaki diğer mikro kredi projelerinden ayrıcalıklı kılan özelliği proje kapsamında sağlanan kredilerin dağıtılması, takibi ve geri ödemelerin toplanmasının gönüllü gençler tarafından yapılmış olmasıdır (Gökyay, 2008: 96).

Türkiye’de vakıflar, devlet bankaları ve özel bankalar, valilik ve il özel idareleri tarafından sağlanan mikro kredilerin yanı sıra devlet desteğiyle kredi desteği

sağlayan farklı kuruluşlarda bulunmaktadır. 20 Nisan 1990 tarihinde kurulan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet düzeylerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi ve Başkanlığı (KOSGEB) devletin üstlenmiş olduğu istihdamı arttırıcı politikaların hayata geçirilmesinde ve özel politika gerektiren grupların desteklenmesinde önemli rolü bulunan kamu kurumlarından birisidir. KOSGEB tarafından girişimciliği arttırmaya yönelik olarak eğitim ve sertifika programları, hibe destekleri, kredi destekleri gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir ve uygulamalar kadınlara yönelik birtakım ayrıcalıklar içermektedir. 2022 yılı itibarıyla KOSGEB tarafından gerekli koşulları sağlayan kadın girişimcilere 225 bin TL'ye kadar faizsiz kredi sağlanabilmektedir (KOSGEB, 2022). Öte yandan devlet ile Dünya Bankası arasında imzalanan antlaşmanın bir sonucu olarak hayata geçirilen Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında da yoksul bireylerin gelir elde etme, istihdam fırsatlarını arttırma ve girişimciliklerini desteklemek amacıyla belirli faaliyetler yürütülmektedir. Ne var ki girişimciliği teşvik amacıyla sağlanan bu destekler ile diğer faaliyetler mikro kredi kapsamında değerlendirilmemekte olup mikro kredi sisteminin taahhütsüz kredi sunma, kadın hedefli olma gibi temel ilkelerinden farklı koşullara sahiptirler.

Genel olarak değerlendirildiğinde dünyadaki gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de mikro kredinin gelişimi ve yaygınlaştırılması kadın yoksulluğunun önlenmesinde önemli bir araç olarak ön plana çıkmaktadır. Ne var ki 2020 yılında yapılan bir araştırmada dünyada mikro kredilerin aktif kullanımına ilişkin yapılan bir sıralamada ilk on ülke; Hindistan, Bangladeş, Vietnam, Meksika, Filipinler, Pakistan, Peru, Kolombiya, Kamboçya ve Brezilya olarak belirlenmiştir. Bölgesel olarak ise Sahra-altı Afrika ile Asya ve Pasifik gibi bölgelerin mikro kredinin en etkili kullanıldığı bölgeler olduğu tespit edilmiştir. Türkiye gelişmekte olan ülke statüsünde olmasına ve kadın istihdam oranlarında ihtiyaç duyulan değişime rağmen sıralamada daha gerilerde yer almakta ve bu durum mikro kredi sağlayan kuruluşların zaman içerisinde uygulama alanlarını genişletmelerine rağmen sayıca sınırlı olmalarıyla açıklanmaktadır. (Akt. Zeynalova, 2020: 65).

Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde mikro kredi kuruluşlarının 2000’li yıllardan sonra hizmet vermeye başladığı, küçük çapta yerel veya bölgesel düzeyde faaliyet gösterdiği ve zayıf etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu tablonun ortaya çıkmasında gelişmekte olan ülkelere oranla yoksulluk oranları ve kadın istihdam oranlarının düşük olmasının etkili olduğu söylenebilmektedir. Öte yandan Norveç’te uygulanan mikro kredi programının yoksulluğun azaltılması değil istihdam olanağı bulamadığı için adaları terk etmek üzere olan kadınların sosyal dayanışma ve bütünleşmesini sağlamak amacıyla kullanılması açısından dünyaya örnek teşkil ettiği düşünülmektedir (Tömen, 2013: 76). Türkiye’de de kadın yoksulluğunu azaltmak amacıyla sağlanan mikro kredilerin büyük çoğunluğu gruplara sunulmakta ve bu durum grup üyeleri arasında doğal bir dayanışma kültürü ortaya çıkarmaktadır. Ancak Türkiye’de bu yöntemle sosyal dayanışmayı gerçekleştirmekten çok, üyelerin birbirine karşı olan sorumlulukları nedeniyle geri ödemelerini düzenli olarak gerçekleştirmeleri amaçlanmaktadır.

Öte yandan Türkiye’de mikro kredinin kadın istihdamını arttırma ve kadın yoksulluğu ile mücadele etmeye yönelik etkilerinin araştırıldığı çalışmaların mikro kredilerin Türkiye’deki başarı durumunun anlaşılması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İlgili konuda Artukoğlu tarafından yapılan bir araştırmada gelişmemiş kırsal bölgeler model alınarak Türkiye’nin de içlerinde bulunduğu 112 ülkedeki mikro kredi uygulamaları incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında Türkiye’nin de içlerinde bulunduğu birçok ülkede mikro kredilerin kırsal alanlardaki gizli kadın işsizliğinin azaltılmasına katkı sağladığı sonucu çıkarılmıştır (Artukoğlu, 2008: 229-230).

2012 yılında yapılan, “Kentsel Yoksulluk ve Mikrofinansman: Kocaeli Örneği” isimli farklı bir araştırmada anket yoluyla Kocaeli ilindeki kentsel yoksulluğun azaltılmasında mikro kredilerin rolü incelenmiştir. Anket verileri doğrultusunda araştırmadan “Kocaeli ilinde mikro krediden yararlanan kadınların gelirlerinde ciddi artışlar ve sosyal yaşamlarında iyileşmeler olduğu” sonucu elde edilmiştir (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 2-33).

Fidan ve Yeşil tarafından 2014 yılında mikro kredi desteğinden faydalanan kadınların faydalanma nedenleri ve memnuniyetlerini ölçmeye yönelik gerçekleştirilen araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen 30 kadının büyük çoğunluğu mikro krediye yeni bir iş kurmak veya hali hazırdaki işlerini büyütmek için başvurduklarını ve uygulamanın sağlanan kredi desteğinin yeterli tutarda olmasına bağlı olarak kendileri için faydalı olduğunu belirtmişlerdir (Fidan ve Yeşil, 2014: 268-270).

Bu çalışmalardan elde edilen sonuçların aksine ilgili konuda Tokat ilinde Aşkın ve Barış tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğu mikro kredi almadan önceki ev eksenli işlerine devam etmek zorunda kaldıklarını ve ortalama 1700 TL tutarındaki mikro kredilerin yaşamlarında geçici bir maddi rahatlama yaratmakla birlikte büyük değişimlere yol açmadığını ifade etmişlerdir. Ek olarak kadınların büyük çoğunluğu kredilerinin büyük bir kısmını mutfak ihtiyaçları gibi farklı amaçlar için kullandıklarını belirtmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bu bulguların başlıca nedenleri sağlanan mikro kredi tutarının düşük olması ve bu destekten yararlanan kadınların krediyi ne şekilde değerlendirdiklerine dair hiçbir denetimin yapılmaması olarak açıklanmıştır (Aşkın ve Barış, 2015: 62-92).

Çalışmalardan elde edilen sonuçlar doğrultusunda Türkiye’de genel olarak mikro kredi uygulamalarının kadınların girişimciliklerinin arttırılması ve bu sayede yoksulluklarının azaltılmasına katkı sağladığı ve buna bağlı olarak aktif istihdam politikası olarak nitelendirilebileceği söylenebilmektedir. Ancak Aşkın ve Barış tarafından yapılan çalışmada ortaya konulduğu gibi mikro kredilerin miktarı ve kullanım amaçları kadınların girişimciliklerinin arttırılmasına sağlanacak katkı açısından belirleyicidir.

Diğer yandan Türkiye’de mikro kredi desteklerinin sonuçlarına yönelik olumlu görüşlerin yanında farklı eleştiriler de bulunmaktadır. Bu eleştiriler genel olarak Türkiye’de mikro kredi koşullarının yüksek maliyetli olması nedeniyle kadınlar üzerinde baskı ve sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından tehlike oluşturduğu görüşü etrafında birleşmektedir. Ayrıca mikro kredi sisteminin

kadınların kayıt dışı istihdamında artışa neden olabileceği ve yoksullukla mücadele etme görevini daha çok kadınların omuzlarına yüklediği de dile getirilmektedir. Diğer yandan Türkiye’de mevcut ataerkil sistem nedeniyle kadınların elde ettikleri krediler üzerindeki kontrol güçlerinin sınırlı olduğu bilinmektedir. Kredi başvurusu her ne kadar kadınlar tarafından yapılsa da kredilerin kullanım ve yönetimindeki yetki genel olarak kadının ailesindeki erkeğe aittir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk insanlığın en eski tarihlerinden beri var olan bir kavram olarak karşımıza çıkmakla birlikte, geçmişte temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak gelirden mahrum olmayı ifade ederken zaman içerisinde çok daha geniş kapsamlı bir durumu betimlemek için kullanılmaya başlamıştır. Geniş anlamıyla yoksulluk yalnızca gelirden mahrum olmayı değil sosyal, ekonomik ve siyasal katılımdan yoksun olmayı da ifade etmek için kullanılmakta, bu durum yoksulluğun karmaşık ve çok yönlü bir sosyal sorun oluşunu beraberinde getirmektedir.

Yoksulluk bu karmaşa ve çok yönlülüğe bağlı olarak toplumdan topluma farklı nedenlerle ve düzeylerde meydana gelmektedir. Genel olarak yoksulluk her ne kadar gelişimini tamamlamamış ülkelerin ortak sorunu olarak görülse de gelişmiş ülkelerde de yoksulluğun çözüm gerektiren bir sorun olduğu bilinmelidir. Buna rağmen yoksulluk küresel çaplı bir sorun olmakla birlikte yaşanış biçimi açısından toplumdan topluma ve aynı toplum içerisindeki farklı alt gruplar arasında belirgin farklılıklar göstermektedir.

Yoksulluk ve yoksulluğun ortaya çıkış nedenleri değerlendirildiğinde toplumdaki bazı grupların yoksulluğu çok daha şiddetli ve derin yaşadığı söylenebilmektedir. Kadınlar bu grupların başında yer almakta olup buna bağlı olarak kadın yoksulluğu ayrıca ele alınması gereken ve literatürde “yoksulluğun kadınlaşması” kavramıyla ifade edilen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu soruna yönelik çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi için öncelikle kadınların yoksulluğu erkeklerden farklı şekilde deneyimlemelerine neden olan faktörlerin anlaşılabilmesi gerekmektedir. Yapılan incelemeler neticesinde kadınların yoksulluğuna neden olan faktörlerin toplumda ikincil konumda yer almalarına neden olan birçok faktörle benzerlik gösterdiği ve bu faktörlerin birbirleriyle ilişkisi içerisinde olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada kadın yoksulluğuna neden olan faktörlerin en önemlileri; kamusal hizmetlere ve ekonomik kaynaklara erişimde yaşanan yetersizlikler, sosyal korumadan yoksunluk, kadının aile içi konumu, ayrımcılık ve sosyal dışlanma, toplumsal cinsiyet, eğitim ve istihdama katılımında yaşanan sorunlar şeklinde sıralanmıştır. Sıralanan faktörlerin birbirleriyle olan neden-sonuç ilişkileri ve yol açtıkları farklı sonuçlarla birlikte var olan yoksulluğu daha da derinleştirdiği, kadın yoksulluğunu bir döngü haline getirdiği tespit edilmiştir.

Çalışma içerisinde istatistiksel verilerle desteklenerek ortaya konulan tüm bu faktörler temelde ataerkil sistemin varlığı ve toplumsal cinsiyet rolleri etrafında birleştiği bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet kültürel yapıdan kaynaklanan, toplumun kişiler için oluşturduğu roller, beklentiler ve öğrenilmiş davranışlar bütünü olarak ifade edilmektedir (Ecevit, 2003: 83). Cinsiyete dayalı rol, beklenti ve davranışlar toplumdan topluma hatta aynı toplum içerisinde zaman dilimine göre farklılık göstermekle birlikte kadınlara yönelik beklenti daima hane içi üretim ve biyolojik olarak yeniden üretim şeklindedir. Başka bir ifadeyle kadınların temel rolleri ev ekseninde gerçekleştirilen ücretsiz ev işçiliği ve annelik olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla kadınlar direkt olarak sosyal ve ekonomik yaşamın dışına itilmiştir.

Günümüzde sanayileşme ve küreselleşmeyle birlikte değişen yaşam koşullarına bağlı olarak her ne kadar bu rollerde değişimler meydana gelmiş ve kadınlar yaşamın farklı alanlarda yer edinmeye başlamış olsalar da toplumsal cinsiyet olgusunun dünya genelinde henüz varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Ne var ki gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde bu olgunun varlığı ile beraberindeki cinsiyet ayrımcılıkları yaşamın her alanında daha büyük boyutlarda gözlemlenmektedir. Çalışmada gelişmekte olan ülkeler kategorisindeki Türkiye’de de durumun benzer şekilde seyrettiği görülmektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadınların ikinci sınıf birey olarak görülmesi öncelikle yoksulluklarındaki en önemli faktörlerden olan aile içi konumlarını etkilemektedir. Kadınlardan genel olarak aile içerisinde bakım vermeye dayalı işleri ve ücretsiz ev işlerini gerçekleştirmeleri, erkeklerden ise ailenin ihtiyaç duyduğu ekonomik geliri elde etmek için iş gücü piyasalarında yer almaları

beklenmektedir. Bu beklentiler ise (eğitim hakkı uluslararası alanda kabul görmüş temel bir insan hakkı olmasına rağmen) başta kadınların okullaşma oranlarındaki ve eğitim düzeylerindeki düşüklüğü beraberinde getirmiştir. Eğitim düzeyindeki düşüklük ise istihdama katılımı doğrudan ve olumsuz olarak etkilemekle birlikte Türkiye’de kadın yoksulluğuna neden olan en önemli faktörler arasında değerlendirilmektedir.

İlgili alanda yapılan ve çalışmada yer verilen ulusal-uluslararası alandaki araştırmalar Türkiye’de zaman içerisinde kadınların eğitim ve istihdam durumlarına ilişkin gelişmeler yaşandığını ortaya koymaktadır. Ancak devletin ilgili bakanlık ve bağlı kuruluşları ile uluslararası kuruluşların bu gelişmelere ilişkin araştırmalarında yer alan verilerinde belirgin farklılıklar olduğu saptanmıştır. Buna rağmen yapılan tüm araştırmalarda Türkiye’de kadınların eğitim ve istihdam oranlarının dünyadaki birçok ülkenin gerisinde olduğu gözlemlenmektedir.

Diğer yandan Türkiye’de kadınların eğitim ve istihdam oranlarında artışlar yaşansa da öncelikli rollerinin ev içi emek ve bakım verme rolü olduğu anlayışı devam etmektedir. Bu anlayış kadınların özellikle anne olma ya da ailedeki yaşlıya bakım hizmeti sunma gibi nedenlerle istihdamda süreklilik sağlayamamaları sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu hizmetlerin kamusal hizmetler yoluyla sağlanmasında ve kadınların kamusal hizmetlere erişimlerinde yaşanan sınırlılıklar da mevcut durumu pekiştirmektedir.

Kaldı ki kadınlar istihdamda sürekli olarak yer alsalar da ayrımcılığa maruz kalmaya devam etmekte ve çoğunlukla yoksulluk döngüsünden kurtulamamaktadırlar. Çünkü aile yaşamı ve sosyal yaşamda ikinci sınıf vatandaş olarak görülen kadınlar iş yaşamında da ikinci sınıf ve ucuz iş gücü statüsündedirler. Bu durum ise ulusal ve uluslararası kuruluşların eşit değerde işe eşit ücret ilkelerine rağmen kadınların aynı işler için erkeklerden daha az miktarda ücretlendirilmeleriyle sonuçlanmaktadır. Ayrıca mobbinge ve tacize maruz kalma, kariyer yükselişi içerisinde eril bir hiyerarşiyle savaşmak zorunda olma, kayıt dışı çalıştırılma kadınların iş yaşamında karşılaştıkları diğer sorunlar olarak sıralanmaktadır.

Kayıt dışı çalışma Türkiye’de çalışan kadınların kronikleşen yoksulluklarındaki en büyük neden olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın ilgili bölümünde aktarıldığı üzere DİSK/Genel-İş Araştırma Dairesi’nin her yıl düzenli olarak yayımladığı Kadın Emeği Raporu’nun güncel sayısında yer alan 2021 yılı 4. dönem verilerine göre; çalışan kadınların %35,6’sının kayıt dışı çalıştırıldığı, son 5 yıllık zaman diliminde kadınların kayıt dışı çalıştırılma oranlarının %30’un üzerinde seyrettiği tespit edilmiştir ve bu veriler ilgili konudaki düzenlemelerin arttırılmasına ilişkin gerekliliği gözler önüne sermektedir (DİSK/GENEL-İş Araştırma Dairesi, 2022: 9).

Kadınların çalışma yaşamında yer almalarına rağmen devam eden yoksullukları aile içi, toplumsal, ekonomik, siyasi alanlardaki karar alma süreçlerine katılımlarında var olan sınırlılıkların ve maruz kaldıkları sosyal dışlanmaların da devamlılığını beraberinde getirmektedir. Bu durumun Türkiye’de nüfusun yarısını oluşturan kadınların toplumdaki kimliklerini zayıflattığı ve var olan yoksulluklarının derinleşmesine neden olacak yeni faktörlerin varlığına zemin hazırladığı söylenebilmektedir.

Tüm bu faktörlere ve bu faktörlerin birbirleriyle etkileşimine bağlı olarak ortaya çıkan kadın yoksulluğu, kadınlar arasında da farklı boyutlarda deneyimlenmektedir. Dünya genelinde tek başına yaşayan ve çocuk sahibi olan annelerin yoksulluğu diğer kadınlardan daha şiddetli yaşadığı ve kadınların sahip oldukları yoksulluğun çoğunlukla benzer şiddette gelecek nesillere aktarıldığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla dünyadaki yoksulların %70’ini oluşturan kadınların mevcut yoksulluğu ile mücadele hem yoksulluğun genel olarak azaltılması hem de gelecek nesillere aktarılmasının engellenmesi açısından önem taşımaktadır.

Yoksulluğun zaman içerisinde genişleyen kapsamı ve beraberindeki birçok etken kadınların yoksulluğu ile mücadelede devlet eliyle gerçekleştirilecek müdahaleleri de gerekli hâle getirmiştir. Devletlerin kadın yoksulluğu ile mücadeledeki en büyük müdahale aracının ise geliştirdikleri sosyal politikalar olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politika uygulamaları bu çalışmanın temel konusunu oluşturmuştur.

Yapılan çalışmada devletin kadın yoksulluğu ile sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet, iş gücü politikaları, mikro krediler gibi belirli sosyal politika araçları yardımıyla mücadele etmeye çalıştığı ve bu araçlar kapsamındaki uygulamalarını bünyesindeki bakanlıklar ile bakanlığa bağlı belirli kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirdiği saptanmıştır.

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede bilinen en eski araç olarak ortaya çıkmakta ve SYGM tarafından uygulanan ŞNT’ler kadın yoksulluğu ile mücadele açısından önem taşımaktadır. Ne var ki yapılan incelemeler kapsamında bu uygulamaya ilişkin bazı ihmallerin varlığına rastlanmıştır. Öncelikle ŞNT kapsamında sağlanan eğitim, sağlık, gebelik yardımları kadınların ilgili konuda bilinçli eylemler gerçekleştirmelerini teşvik amacıyla sağlanmasına rağmen kadınlara yardımların ne amaçla sağlandığı hakkında bilgi verilmemektedir. Bu durum ise büyük ihtimalle sağlanan yardımların farklı amaçlarla kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca dünyadaki örnekleri ile kıyaslandığında Türkiye’de ŞNT kapsamında sağlanan yardım tutarlarının oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin 2022 yılı itibariyle şartlı eğitim yardımı kapsamında sağlanan yardımlar, çocukların en temel okul araç-gereci ücretlerinin de dahi karşılanmasına yetmeyecek düzeydedir. Öte yandan dünyadaki bazı ülkelerde olduğu Türkiye’de de kız çocukları için sağlanan şartlı eğitim yardımının erkek çocukları için sağlanandan daha fazla olması kız çocukların okullaşma oranının artırılmasına yönelik bir teşviğin göstergesidir.

ŞNT’lerin yanı sıra devlet tarafından kadınlar özelindeki yoksullukla mücadeleye yönelik olarak sağlanan doğum yardımı, eşi vefat eden kadınlara yönelik düzenli nakit yardımı gibi farklı sosyal yardımlar da bulunmaktadır. Yoksul kadınlar içerisinde yoksulluğu en şiddetli yaşayan kadınların tek başına ebeveynlik yapan anneler olduğu düşünüldüğünde eşi vefat eden kadınlara sağlanan nakit yardımı başarılı bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu yardımların dünyadaki örnekleri incelendiğinde kadınların sağlanan yardıma bağımlı hale gelebileceklerinin ön görüldüğü ve bu durumu önleyecek bir dizi tedbirlerin alındığı tespit edilmiştir. Dünyadaki birçok ülkede bu yardımın kadınlara çocukları belirli bir yaşa geldikten sonra istihdama katılmaları koşuluyla sağlandığı belirlenmiştir.

2022 yılı itibariyle Türkiye’de kadınlar özelindeki bu yardımlarla birlikte sağlanan diğer sosyal yardımlardan yararlanan bireylerin %61’inden fazlasının kadınlardan oluştuğu bilinmektedir. Bu durum oluşmasında Türkiye’de sosyal yardıma ihtiyaç duyan kadın sayısının daha fazla olmasının yanı sıra sağlanan yardımlarda kadınlara öncelik verilmesinin de etkili olduğu söylenebilmektedir. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde sosyal yardımların uygulanmasına ilişkin ihmâllerin varlığı tespit edilmiştir.

Sosyal yardımların sağlanmasında önem taşıyan ve göz ardı edilen ilk faktör yoksul bireylerin ve özellikle yoksul kadınların toplumdaki kaynaklara ve hizmetlere erişimde yaşadıkları engeller nedeniyle sosyal yardıma başvuramamaları hatta çoğunlukla bu yardımlardan haberdar olmamalarıdır.

Dikkate alınması gereken bir diğer faktör yardımlardan yararlanan bireylerin genel olarak eğitim düzeylerinin de düşük olduğu gerçeğidir. Bu durum yoksul bireylerin kendilerine sağlanan yardımları belirlenen amaçların dışında kullanmalarını beraberinde getirebilmektedir. Durum kadınlar açısından değerlendirildiğinde ise bu ihtimal daha da güçlenmektedir. Çünkü yardımların sağlanma amaçlarına ilişkin farkındalık geliştirseler bile kadınların öncelikli olarak ailenin diğer üyelerinin ihtiyaçlarını karşılama eğiliminde oldukları bilinmektedir. Ayrıca özellikle ataerkil yapılanmanın olduğu ailelerde, yardım yalnızca kadına yönelik olarak belirli bir amaç için sağlanmış olsa bile yardımın ne şekilde kullanılacağına kararı ailedeki erkeğe ait olabilmektedir. ŞNT’ler kapsamında sağlanan yardımların devamlılığına ilişkin şartlar bu açıdan oldukça değerli ve gerekli görülmektedir.

Öte yandan çoğunlukla belirli ihtiyaçların karşılanmasına destek sağlamak amacıyla gerçekleştirilen sosyal yardımların, bu ihtiyaçların karşılanmasının sağlanmasında oldukça yetersiz kaldığı ve sosyal yardımlara ilişkin etkinlik analizlerinin yeterli ölçüde yapılmadığı söylenebilmektedir.

Çalışmada sosyal yardımların yanı sıra kadın yoksulluğunun azaltılmasında devletin en güçlü politikalarından olan iş gücü politikaları da incelenmiştir. Bu

kapsamda Türkiye’de devlet tarafından gerçekleştirilen meslek edindirme programlarının en köklü ve en önemli uygulamalar olduğu gözlemlenmiştir. Bakanlıklara bağlı birden çok kuruluş bünyesinde gerçekleştirilen bu programlarla kadınların mesleki bilgi ve becerilerini arttırmaları ve bu sayede istihdamda yer almalarının sağlanması hedeflenmiştir. Söz konusu programlar kadınların yoksulluklarının azaltılması kadar sosyal katılımlarına sağlayacağı katkı açısından da değerli görülmektedir. Üstelik geçmişte ev eksenli ve sınırlı sayıdaki meslek alanlarında gerçekleştirilen programlar günümüzde farklı meslek alanlarına yönelik olarak da gerçekleştirilmektedir. İş gücü politikaları kapsamındaki diğer uygulamalar kız çocuklarının eğitimleri ile kadınların girişimciliklerini arttırmak amacıyla gerçekleştirilen ve sayıları son yıllarda artış gösteren proje çalışmalarıdır. Çalışmalar kapsamında eğitici faaliyetlerin yanı sıra ekonomik destekler de sağlanmaktadır. Bu çalışmaların artması devletin kadınların iş gücü piyasasındaki etkinliklerinin arttırılmasına yönelik bir anlayışla hareket ettiğinin önemli bir göstergesidir.

Diğer yandan kadınların sahip oldukları ‘annelik rolü’ iş gücü piyasasındaki sürekliliklerini olumsuz etkileyebildiğinden devletlerin sosyal hizmetler kapsamındaki ücretsiz bakım hizmetleri son derece önemlidir. Ancak çalışma kapsamında incelenen araştırmalara ait bulgularda Türkiye’de devlet tarafından sağlanan ücretsiz bakım hizmetlerinin henüz yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Ek olarak söz konusu soruna ilişkin sosyal sigortalar kapsamında doğum izni, doğum borçlanması, emzirme ödeneği gibi bir dizi uygulama geliştirilmiştir. Ancak bu uygulamaların farklı ülkelerdeki örnekleri incelendiğinde sağlanan ödeneklerin miktarına ilişkin düzenlemelere ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir. Üstelik sosyal sigortalar kapsamındaki doğum izni, ölüm aylığı, kıdem tazminatı gibi uygulamaların büyük çoğunluğunun toplumsal cinsiyet temelli anlayışla oluşturulduğu ve cinsiyetçi izler barındırdığı saptanmıştır.

Kadın yoksulluğu ile mücadelede bir diğer önemli bir araç olan ve son yıllarda önem kazanan mikro kredi uygulamalarının Türkiye’deki başarı durumuna ilişkin araştırmalar incelendiğinde ise uygulamaların kadınların girişimciliklerinin arttırılması ve yoksulluklarının azaltılmasına katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Ancak bu uygulamaların işleyişine ilişkin bazı eksikliklerin olduğu söylenebilmektedir.

Sunulan mikro kredilerin kullanımına ilişkin denetimlerin yapılmamasının ve geri ödeme koşulları kapsamındaki yüksek faiz oranlarının sistemin verimliliğini azaltan en önemli faktörler oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca bu sistemin kadınların kayıt dışı istihdamında artışa neden olma ve yoksullukla mücadeleyi yalnızca kadınların omuzlarına yükleme gibi riskler barındığı görülmektedir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar neticesinde Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadelede başarı sağlanabilmesi için öncelikle kadınların yoksulluğuna neden olan faktörlerin tespit edilmesinin ve uygulanacak olan politikaların bu faktörler etrafında şekillendirilmesinin gerekli olduğu söylenebilmektedir. Buna bağlı olarak öncelikle toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve kadınların yaşamın farklı alanlarında maruz kaldıkları şiddet, taciz, mobbing, ayrımcılık ve sosyal dışlanma ile mücadeleye yönelik sosyal politikalar geliştirilmelidir. Kadın yoksulluğu ile mücadelede uygulanacak politikalar ise başta cinsiyet eşitliğine dayalı bir anlayışla üretilmeli ve mevcut hukuk sistemi bu anlayış çerçevesinde yeniden düzenlenmelidir.

Öte yandan savaş, doğal afet, virüs salgını gibi olağanüstü durumlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve kadınların yoksulluklarının derinleştiği bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda içinde bulunduğumuz Covid-19 küresel virüs salgını sürecinde Türkiye’de bu konulara ilişkin mücadele politikalarının geliştirilmediği tespit edilmiştir. Oysaki devletin olağanüstü durumlarda kooperatifler, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler gibi kuruluşlar ile iş birliği içerisinde kadınların derinleşen yoksulluklarıyla mücadele etmeye yönelik politikalar geliştirmesi sosyal devlet olmanın bir gerekliliğidir.

Ayrıca kadınların yoksulluklarının azaltılması için ekonomik, sosyal ve siyasal statülerini güçlendirmeye yönelik sosyal politika uygulamalarının artırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda öncelikle eğitim ve istihdam alanlarında politikalar geliştirilmelidir. Kadınların okullaşma oranlarını ve eğitim seviyelerini arttırmaya yönelik politikalara ağırlık verilmeli, ilgili konudaki projeler, bilinçlendirme çalışmaları ve sağlanan eğitim yardımları arttırılmalıdır. Bununla birlikte kadın istihdamını arttırmaya yönelik farklı proje ve programlar geliştirilmeli, eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulandığı yeni istihdam alanları yaratılmalıdır. Ek olarak kadınların

istihdamda süreklilik sağlayabilmeleri amacıyla ücretsiz bakım hizmetleri arttırılmalı ve sosyal sigorta kapsamındaki uygulamalarda kolaylaştırıcı ve destekleyici düzenlemeler yapılmalıdır.

Diğer yandan çalışma kapsamında incelenen araştırmalara ilişkin bulgular doğrultusunda mikro kredi uygulamalarının belirli eksiklikler ve olası riskler barındırmalarına rağmen kadınların yoksulluklarının azaltılması ile sosyal yaşama katılımlarının sağlanmasında başarılı uygulamalar oldukları gözlemlenmiştir. Ancak bu uygulamalarda; mevcut faiz oranlarının düşürülmesi, kredilerin kullanımına ilişkin denetimlerin arttırılması, mesleki eğitim programlarının uygulama kapsamına dahil edilmesi gibi birtakım düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Hem mikro kredi uygulamaları hem de gerçekleştirilen diğer sosyal politika uygulamalarına ilişkin etkinlik ve verimlilik analizlerinin yeterli ölçüde yapılması ihtiyaç duyulan düzenlemelerin tespiti açısından önemlidir.

Çalışma kapsamında sunulan önerilerin gerçekleştirilmesi ve ilgili konuda yapılacak olan farklı araştırmaların katkılarıyla, Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadelede daha başarılı sonuçların elde edilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Acar, Feride, Onur Arıner (2009). Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. Ankara: Pozitif Matbacılık.
- Aksu, Bora (2016). Kadınların Sınıfı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktan, Coşkun Can (2002). “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri” Şu kitapta: Ed. Coşkun Can Aktan. Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu, 1-13.
- Aktan, Coşkun Can, İstiklal Y. Vural (2002). “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”. Şu kitapta: Ed. Coşkun Can Aktan. Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu, 39-69.
- Alptekin, Duygu (2014). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları”. Şu kitapta: Ed. Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan vd. Yoksulluk ve Kadın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 15-33.
- Altan, Ömer Zühtü (2009). Sosyal Politika. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ateş, Davut (2014). Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantığı. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Ayrıçay, Yücel, İsmail Bakan, Ahmet Melih Eyitmiş (2010). “Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları Araştırmasının Sonuçları”. Şu kitapta: Ed. İzzet Lofça, Ahmet Hamdi Aydın vd. Mikrokredi ve Yoksulluk. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği, 192-209.
- Aysu, Serdar (2014). “Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Sosyal Politika”. Şu kitapta: Ed. Ayşen Tokol, Yusuf Alper. Sosyal Politika. Bursa: Dora Yayıncılık, 1-36.
- Bedir, Eyüp, Yusuf Alper, Ayşen Tokol vd (2014). Sosyal Politika. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Connely, Patricia, Tania Murray Li, Martha McDonald vd (2000). “Feminism and Development: Theoretical Perspectives”. That book: Ed. Jane Parpart, Patricia Connely, Eudine Barribeau. Theoretical Perspectives on Gender and Development. Ottawa: IDRC Books, 51-160.

- Cömertler, Necmiye (2003). “Yoksulluk ve Kadın.” Şu kitapta: Ed. Ahmet Emre Bilgili, İbrahim Altan. Yoksulluk. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, s. 182-197.
- Çak, Demet (2009). Kalkınmanın Sağlanmasında Mikro kredi Yöntemi. İstanbul: Derin Yayınları.
- Doğan, Elif Tuğba (2012). “İşgücü Piyasasında Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığının Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi”. Şu kitapta: Ed. Yıldız Tar. Çalışma Hayatında Ayrımcılık ve Ayrımcılığa Karşı Mücadele. Ankara: Kaos GL, 57-76.
- Dündar Sezer, Tijen (2019). İnsan Hakları Hukuku Açısından Kadınlara Yönelik Şiddet. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Erdem, Tefik (2006). “Yoksulluk.” Şu kitapta: Ed. Tefik Erdem. Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler. Ankara: Lotus Yayınevi, 321-365.
- Erdut, Zeki (2004). “Günümüzde Sosyal Politikanın Açılımları”. Şu kitapta: 1. Ulusal Sosyal Politika Kongresi. Ankara: Devrimci İşçi Sendikası Konfederasyonu Yayınları, 31-33.
- Ersöz, Halis Yunus (2011). Sosyal Politikada Yerelleşme. İstanbul: Ticaret Odası Yayını.
- Ertürk, Şükran (2008). Uluslararası Belgeler ve Avrupa Birliği Direktifleri Işığında Çalışma Hayatımızda Kadın Erkek Eşitliği. Ankara: Belediye-İş Yayınları.
- Güzel, Ali, Ali R. Okur (1998). Sosyal Güvenlik Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.
- Hasgüler, Mehmet, Mehmet Uludağ (2010). Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Haughton, Jonathan, Shahidur R. Khandker (2009). Handbook on Poverty and Inequality. Washington D.C.: World Bank.
- Hekimler, Alpay, Teoman Akpınar (2015). Son Değişiklikler ile İş Kanunları. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kaya, Zeynep (2012). Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Koray, Meryem (2008). Sosyal Politika. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Körükmez, Lülüfer (2008). “Kent Yoksulluğu ile Mücadelede Kadınların Geliştirdiği Stratejiler”. Şu kitapta: Ed. Nurgün Oktik. Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları. İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları, 207-244.
- Kremer Monique (2007). How Welfare States Care: Culture, Gender and Parenting in Europe. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Kümbetoğlu, Fatma Belkıs (2002). “Afet Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk” Şu kitapta: Ed. Yasemin Özdek. Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları. Ankara: Todaie Yayınları, 129-142.
- Morshed, Lamia (2010). “Yoksullukla Küresel Mücadele Çalışmalarına Mikro Kredinin Katkısı”. Şu kitapta: Ed. İzzet Lofça, Ahmet Hamdi Aydın vd. Mikrokredi ve Yoksulluk. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği, ss.96-108.
- Moser, Caroline (1993). Gender Planning and Development: Theory, Practice and Training. London: Routledge.
- Nallari, Raj, Breda Griffith (2011). Understanding Growth and Povert. Washington D.C.: World Bank.
- Özgüler, Verda (2014). Gelir, Servet ve Yoksulluk. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Rahnema, Macit (2009). Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya (Çev: Ş. Ünsaldı). Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Sallan Gül, Songül (2014). “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Yoksulluk Arasındaki İlişkiyi Sorgulamak”. Şu kitapta: Ed. Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan vd. Yoksulluk ve Kadın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 179-210.
- Seyyar, Ali (2011). Sosyal Politika Bilimine Giriş Ders Notları. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Sezen, Seriya (1999). Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama. Ankara: Todaie Yayınları.
- Şener, Ülker (2010). Kadın Çalışmalarında Sosyal Etki Analizi: Amasya Örneği. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Yayınları.
- Şenses, Fikret (2006). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Talas, Cahit (1992). Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- United Nations Devolopment Programme (2000). Poverty Report. New York: Oxford University Press.
- World Health Organization (2002). World Report on Violence and Health. Genava: World Health Organization.
- Yılmaz, Rasim, Cüneyt Koyuncu (2006). Mikrofinansman ve Yoksullukla Mücadele. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Yılmaz, Tuncay (2008). “Psikolojik ve Fizyolojik Yıkım Nedeni Olarak Mobbing ve Çalışan Kadın”. Şu kitapta: Ed. Fatma Fidan, Tuncay Yılmaz. Kadın, Çalışma ve Toplum. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 175-189.

Yunus, Muhammed (1999). Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru (Çev. G. Şen). İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Açıkgöz, Reşat (2010). “Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”. Yardım ve Dayanışma Dergisi, 1(2), 45-60.

Akyıldız, Fulya (2019). “UNICEFF Tarafından Az Gelişmiş Ülkelere Önerilen Kız Çocuklarının Okullaşmasına Destek Kampanyası Türkiye Örneği: Haydi Kızlar Okula Kampanyası”. (Ed.) Ali Akdemir. 5. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi/Bildiriler Kitabı/ Küresel Yoksulluk. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını: 491-502.

Alpaslan, Cemile (2015). Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunun Azaltılmasındaki Rolü: Niğde Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Altay, Asuman (2005). “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”. Sosyo Ekonomi Dergisi, 2(2), 155-177.

Altan, Ömer Zühtü (2006). Sosyal Politika Dersleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Arpacioğlu, Ö., Metin Yıldırım (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2): 60-76.

Artukoğlu, Mehmet Metin (2009). “Micro Credit Applications for Decreasing of Poverty in the World and Turkey”. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 46(3), 225-230.

Aslanpay, Esin (2014). Küresel Kadın Yoksulluğunun Önlenmesinde Kamu Mali Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi. Yüksek Lisans Tezi. 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aslantürk, Hüsnünur (2012). Türkiye’de Biyo-İktidar Açısından Sağlık Hizmetleri ve Kadın. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Aşkın, E. Ö., Serap Barış (2015). “Kadın İstihdamının Artırılmasında Mikro Kredi Uygulamasının Etkisi: Tokat İli Örneği”. Çalışma ve Toplum Dergisi, (3): 62-92.

Atatanır, H., Fatma Şenden (2015). Sosyal Güvenlik Sistemi ve Kadınlar. Ankara: KEİG Platformu.

Ateş, Mustafa (2000). “Türkiye’de Kalkınma Planları ve Yıllık Programların Hazırlanması”. Sayıştay Dergisi, (33), 86-103.

- Atmaca, Zehra (2019). Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Eğitim Politikaları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avşar Kurnaz, Şebnem (2007). “Çocuk Yoksulluğu”. Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 3(12): 47-55.
- Ayas, Gonca (2015). İşsizlik Sigortası ve Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Aksamalar. Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Aydın, Süleyman (2016). Türkiye’de Kadının İstihdamı ve Kadına Dair Sosyal Güvenlik Uygulamaları. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 243-258.
- Aydın, Ufuk (2020). “Covid-19 Pandemisinin İş ve Sosyal Güvenlik Alanında Yarattığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 181-214.
- Aytış, Zeynep (2021). Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Yeni Arayış: Karınca Ticareti (Habur Sınır Kapısı Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şırnak.
- Balkan, Nesrin (2017). Kadın Yoksulluğu ve Yoksulluğun Kadınlaşması: Kırklareli İlinde Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Balkız, Ö. I., Esra Öztür (2013). “Neo-Liberal Gelişme Anlayışı ve Kadın: Mikro Finans Uygulamaları Kadınları Güçlendiriyor mu?”. Mediterranean Journal of Humanities, 3(2): 18-21.
- Basher, Abul (2007). “Empowerment of Micro Credit Partici Pantsandits Spillover Effects: Evidence from the Grameen Bank of Bangladesh”. Journal of Developing Areas, 3(20), 2007, 173-183.
- Batur, Esra Buket (2011). Nevşehir’de Kadın Yoksulluğu. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Bayar, Ayşe Aylin (2021). İşgücü Piyasasında Kadınların Yeri ve Politika Önerileri. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü.
- Bayır, Meltem (2018). Kadın Yoksulluğunun Sosyo-Ekonomik Önemi Türkiye-Avrupa Birliği Karşılaştırması. Yüksek Lisans Tezi. Şeyh Edabali Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Bayraktutan Y., Merve Akatay (2012). “Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (24): 1-34.
- Beken, Nalan (2020). “Covid-19 Pandemi Sürecinde Kadın İstihdamı: Türkiye Örneği”. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (Ek Sayı), 47-74.
- Bektaş, Sümeyye (2019). Türkiye’de Kadın İstihdamının Tarihçesi ve Kadın İstihdamını Artırmak İçin Yürütülen Politikalar. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Bildirici, Zeki (2011). Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Buğra, A., Çağlar Keyder (2003). New Poverty and The Changing Welfare Regime of Turkey. Ankara: United Nations Development Programme.
- Buğra, Ayşe (2005). Yoksulluk ve Sosyal Haklar Raporu. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Burritt, Kiendel (2003). Mikrofinance in Turkey. New York: United Nations Development Programme.
- Can, Hatice Büşra (2020). “Olağanüstü Durumlarda Geliştirilen Sosyal Politikaların Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi: Covid-19 Pandemisi Türkiye Örneği”. Sosyal Hizmet Dergisi, Temmuz-Aralık Sayısı, 47-63.
- Centel, Tankut (2009). “Kıdem Tazminatında Pozitif Ayrımcılık”. Sicil İş Hukuku Dergisi, (15), 5-10.
- Chant, Sylvia (2003). “Female Household Headship and the Feminisation of Poverty: Facts fictions and fowards strategies.” Working Paper Series, 9, 3-65.
- Çakır, Özlem (2008). “Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (31), 25-47.
- Çebi, Çiğdem (2019). Türkiye’de Kadın Yoksulluğu: Mücadele Politikaları, Uygulama ve Öneriler. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Çeki, Emine (2018). Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Mikro Kredi Uygulamaları: Bartın İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Dedeoğlu, Saniye (2003). “Ev-Eksenli Yoksulluk: Türkiye’de Kadın Yoksulluğu”. Evrensel Kültür Dergisi, (143), 72-75.
- Demircan, Elif İzel (2021). Kadın Yoksulluğunu Önlemede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Faaliyetleri: Adapazarı Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yalova.
- Demirkol, Duygu (2018). Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Mikro Kredi Uygulaması: Iğdır Üzerine Bir Saha Araştırması. Yüksek Lisans Tezi. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Iğdır.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Raporu. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2011). 8 Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

- Dinççay, İsmail Hakkı (2020). “Farklı Ülke Uygulamaları Işığında Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Uygulama Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme”. Emek ve Toplum Dergisi, 9(25), 440-469.
- Dinçkol, Bihterin (2005). “Kadın- Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık”. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(8), 101-117.
- Dinçoflaz, Janset (2009). Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları. Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Doğan, Eda (2014). Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi. Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Durgun, Ö., Demet Çak (2010). “Yoksul Kent Nüfusunun İstihdam Yapısı ve Geçinme Biçimleri: İstanbul Örneği”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (20): 32-55.
- Ecevit, Yıldız (2003). “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?”. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 83-88.
- Ekinci Hamamcı, E. D., Kübra Anık (2020). “Kadınların Yoksullukla Mücadelesinde Sosyal Yardımların Rolü: Erzurum’da Bir Uygulama”. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (10): 105-131.
- Erdoğan, Gülnür (2008). “Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 21(78), 123-165.
- Erdut, Tijen (2005). “İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü”. Çalışma ve Toplum Dergisi, 3(6), 12-48.
- Erol, Eser (2016). “İşverenlere Maliyet Avantajı ve Nitelikli İşgücü Desteğinde Önemli Bir Araç ‘İşbaşı Eğitim Programı’”. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu İşveren Dergisi, 54(2), 148-169.
- Erol Işık, Sevgi (2014). “Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nün Yoksullara Yönelik Sosyal Politikaları: Van Örneği”. Journal of Life Economics, 1(2), 149-154.
- Ersöz, Halis Yunus (2014). Sosyal Politika. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Ertürk, Şeniz Pınar (2010). Yoksulluk Olgusu: Elazığ Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Fidan, F., Yeliz Yeşil (2014). “Türkiye’de Kadınların Ekonomiye Kazandırılması Açısından Mikro Kredi: Bilecik Örneği”. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 9(2): 268- 270.
- Gedikoğlu, Gülbahar (2015). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga örneği. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Gerşil, Gülşen (2015). “Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu”. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 22(1), 15-181.
- Göktaş, Seda (2019). Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir Alan Araştırması: Kars İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Gökyay, Çağatay (2008). Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları. Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Mdürlüğü, Ankara.
- Gündoğan, Naci. (2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”. Ankara Sanayi Odası Dergisi, Ocak-Şubat, 42-56.
- Güngör, Arzu Hazer (2021). “Cinsiyet Eşitliğinin Anayasal Terimi ve Yorumu”. İzmir Barosu Dergisi, 1(1), 133-180.
- Güzel, Simla (2011). “Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Dünya Bankası ve Mikro Kredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”. Azerbaycan Vergi Haberleri, (8), 79-96.
- Hacımahmutoğlu, Hande (2009). Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi. Uzmanlık Tezi. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Heyzer, Noeleen (2006). Poverty and Women’s Work in the Informal Economy. Washington: World Bank.
- Hilary, Silver (1994). “Social Exclusion And Social Solidarity: Three Paradigms”. International Labour Review, 133(5-6), 531-578.
- International Labour Organization (2018). Women and Men in the Informal Economy: A Statistical Picture. Geneva: International Labour Organization.
- Işık, Nigâr (2019). Şartlı Nakit Transferlerinin Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü: Brezilya, Meksika ve Türkiye’de Şartlı Eğitim Yardımı Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İbrişim, Nur (2008). Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- İleri, Ülkü (2016). “Sosyal Politikalarda Kadın ve Cinsiyet Ayrımcılığı ile İlgili Başlıca Uluslararası ve Ulusal Hukuki Düzenlemeler”. Emek ve Toplum Dergisi, 5(12), 129-153.
- İncedal, Sümer (2013). Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları. Uzmanlık Tezi. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kabakçı, Eylül (2012). Mikrokredinin Kadın Yoksulluğunun Azaltılmasındaki Rolü ve Eskişehir Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Kabaş, Tolga (2009). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu (2015), Türkiye’de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler. İstanbul: KEİG Yayınları.
- Kaymak, Özgür (2011). Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kazar, Esra Nur (2019). Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: İstanbul ve Bursa. Doktora Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Konuş Yayla, Elif Sena (2020). Kadın Yoksulluğu: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Korkmaz, T., Mehmet Fatih Bayramoğlu (2007). Yoksullukla Mücadelede Mikrofinans Modeli ve Mikrofinans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (34): 98-113.
- Kömürcü, Merve (2014). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu, Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Gelir Dağılımı. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Köse, A., Ayşe Beşer (2007). “Kadının Değiştirilebilir Yazgısı Şiddet”. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10 (4): 114-121.
- Kuyu, Ezgi (2017). Kadın Yoksulluğunun Önlenmesinde Mikrokredi Projesinin Etkisi- Muğla İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Laha, A., Pravat Kumar Kuri (2014). “Measuring the impact of microfinance on women empowerment: A cross country analysis with special reference to India”. International Journal of Public Administration, 37(7), 37–41.
- Li, X., Christopher Gan, Baiding Hu (2015). “The Impact of Microcredit on Women’s Empowerment: Evidence From China”. Journal of Chinese Economic and Business Studies, 9: 239-261.
- Medyan, M.C., Volkan İdris Sarı (2018). “İnsani Gelişme Endeksi ve Alt Endekslerin Türkiye’de İller İçin Ölçülmesi”. Kent Araştırmaları Dergisi, 9(24): 387-429.
- Metin, Ş., Rabia Arabacı Karıman (2013). Her Alandaki Kadın İstihdamının Artırılması ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu. Ankara: TBMM Basımevi.
- Mudarej, Abdulhamed (2017). Mikro Finansman ve Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunun Azaltılmasındaki Rolü ve Afganistan Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Ortakaya, A. F., Gamze Torun (2011). “Devlet Tarafından Verilen Sosyal Yardımlarda Mükerrerliğin Hesaplanması”. Yardım ve Dayanışma Dergisi, 2(3): 75-92.
- Ökten, Z., Tancan Kale (2009). “Türkiye’de Yoksulluğun Yapısı ve Yoksulluğa Karşı Politikalar”. Amme İdaresi Dergisi, 42(3): 59-91.
- Özkan, H., Evren Koç Kırdas, Taylan Koç (2012). “Yoksulluk Sorununu Görmeyen Bir Kalkınma Modeli Olarak Yönetişimci Kalkınma: Adana Örneği”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 67 (4): 89- 124.
- Özkan, Gizem (2021). “Covid-19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü: Çalışan Yoksullar”. Toros Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(14), 93-108.
- Öztornacı, B., Alper Demirdöğen (2015). “Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Temel Yoksulluk Göstergelerinin Değişimi: Türkiye Örneği.” Tarım Ekonomi Dergisi: 21(1): 7-15.
- Öztürk, M., Başak Işıl Çetin (2009). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”. Journal of Yasar University, 3 (11): 2661-2698.
- Padır, Ayşenur Bengisu (2020). Yoksulluk Sorunu ve İstanbul’da Yaşayan Bireylerin Yoksulluk Algısı Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Paslı, Figen (2009). Örselenme Kuşkusuyla Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi Tarafından Bildirimleri Yapılan Çocukların Adli ve Sosyal Süreçlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pierce, Dieana (1978). “The feminization of poverty: Women, work, welfare”. The Urban & Social Change Review, 11(1– 2), 28–38.
- Sallanan Gül, Songül (2005). “Türkiye’de Yoksulluğun Kadınsılaşması”. Amme İdaresi Dergisi, 38(1), 25-45.
- Sancak Baktır, Nejla (2014). Yoksulluk Sorununun Çözümünde Mikro Finans Sistemi ve Mikro Kredi Uygulamaları: Türkiye’de Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sen, Amartya (1976), “Poverty: An Ordinal Approach to Measurement”. Econometrica, 44 (2), 219-231.
- Sığın, Aykut (2016). “Çalışma Hayatı ve Emeklilik Bağlamında Türkiye’de Yaşlılık”. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (1), 87-101.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (2011). Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü 2011 Faaliyet Raporu. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü Yayını.

- Şahin, Tijen (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Uzmanlık Tezi. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şen, Mustafa (2016). “Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Kapsamında Türkiye’de Mesleki Eğitim Kurslarının Analizi”. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 2(1), 67-89.
- Şener, Ülker (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Şener, Ülker (2012). “Kadın Yoksulluğu.” Mülkiye Dergisi, 36(4), 51-67.
- Taşkın, Lale (2004). “Uluslararası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu”. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8(2), 16-22.
- Toksöz G., Emel Memiş (2018). İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği.
- Topalhan T., Fatma Yeşilkaya (2017). “Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile Belirlenmesi”. Karatahta İş Yazıları Dergisi, 9(3): 55-82.
- Topgül, Seda (2013), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması”. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1), 277-296.
- Tömen, Gülfem (2013). Türkiye Grameen Mikrofinans Programının Kadın Yoksulluğu ve Girişimciliği Üzerine Etkilerinin Antalya İli Bağlamında Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tümtaş, M.S., Cem Ergun (2014). “Göç ve Yoksulluk Kıskaçında Yıkılan Bir Kent: Van”. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 5(2): 1-23.
- Türkoğlu, İrfan (2013). “Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik”. Akademik İncelemeler Dergisi. 8 (3), 275-305.
- Tüzüncan, Demet (2016). “Kadın İşgücüne Yönelik ILO Sözleşmeleri ve Uygulanırlığı: Mevzuatlar Açısından Türkiye-İtalya Karşılaştırması”. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (12), 313-324.
- Uçar, Ceren (2011). Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri. Uzmanlık Tezi. Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Uzun, Ayşe Meral (2003). “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası.” Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4 (2), 155-173.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla (2009). “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”. Çalışma ve Toplum Dergisi, 2(21), 25-40.
- Yağcı, F., Özgün Bener (2015). Girişimci Kadınların Demografik ve Genel Karakteristikleri ile Kadınları Girişimciliğe Motive Eden Faktörler. Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, (33): 85-100.

- Yalçın, Nermin (2008). Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yalçın, Melike (2020). Kadın Yoksulluğunun Güçlendirme Yaklaşımı Odağında İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yayla, Raşit (2018). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü: Sakarya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Yazıcı, Ayşe Meriç (2016). Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Gelişimi ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyumu. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yeşilkaya, Fatma. (2018). Yoksulluğun Kadınlaşması Kapsamında Türkiye’de Sosyal Politika Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, S., Akın Özdemir (2013). “Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu”. Emek ve Toplum Dergisi, 2(4): 50-83.
- Yıldız, Barış (2013). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Tedbirler ve Türkiye Analizi. Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Yılmaz, Semra (2018). “Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri ve Sosyal Güvenlik Hukuku Düzenlemeleri”. Sosyal Çalışma Dergisi, 2(2), 63-80.
- Yusufoğlu, Ömer Şükrü (2010). Kadın Yoksulluğu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma Elazığ Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yüksel Arabacı, Rabihan (2009). “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”. Sosyal Güvenlik Dergisi, 9(1), 123- 140.
- Zeybek, Atilla Ethem (2012). G-20 Platformunda Sosyal Koruma ve Türkiye’de Sosyal Koruma Tabanının Genişletilmesine Yönelik Öneriler. Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Zeynalova, Mehriban (2020). Kadın Yoksulluğunun Azaltılması ve Ekonomik Gelişme Bağlamında Mikrokredi Uygulamalarının Rolü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zülfikar, Berna Şafak (2010). Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi’nin Başarı Değerlendirmesi: Ankara İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

3. Elektronik Kaynaklar

Ademoğlu, Yalçın (01.04.2021). Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nde Türkiye 156 Ülke Arasında 133. Sıraya Geriledi. Erişim: Euronews. <https://tr.euronews.com/2021/04/01/cinsiyet-esitsizligi-endeksi-nde-turkiye-156-ulke-aras-nda-133-s-raya-geriledi/> 01.02.2022.

Aktan, Sertaç (28.06.2021). Avrupa ve Türkiye'de Çocuk Teşviki İçin Ne Kadar Yardım Yapılıyor, Hangi Destekler Veriliyor? Erişim: Euronews. <https://tr.euronews.com/2021/06/28/avrupa-ve-turkiye-de-cocuk-tesviki-icin-ne-kadar-yard-m-yap-l-yor-hangi-destekler-veriliyo/> 01.05.2022.

Altuğ, Bayram (08.03.2021). Covid-19 Salgını Döneminde Aile İçi Şiddet 5 Kat Arttı. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmye-gore-kovid-19-salgini-doneminde-kadinlara-karsi-aile-ici-siddet-5-kat-artti/2168545/> 09.05.2021.

Avrupa Konseyi (2014). Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2014-2017. <http://katcam.akdeniz.edu.tr/wp-content/uploads/2019/03/avrupa-konseyi-toplumsal-cinsiyet-esitligi-stratejisi-2014-2017.pdf/> 14.12.2021.

Aydınlık Gazetesi (19.04.2022). Kadın Kooperatifleri Güçlenecek. Erişim: Aydınlık. <https://www.aydinlik.com.tr/haber/kadınlar-kooperatifle-guclenecek-9-bin-kisiye-egitim-311871/> 01.05.2022.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (Aralık 1993). Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/kadına_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20%C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf/ 20.12.2020.

Buvinic, Mayra (1997). “Women in Poverty: A New Global Underclass Foreign Policy”. Washintonpost, 108, 38-53 <http://www.jstor.org/stable/1149088/> 12.05.2021.

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (2003). <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> 23.03.2022.

Çağrı, Zafer (05.12.2021). Kadın Milletvekili Oranı: Türkiye Avrupa'da Son Sıralarda. Erişim: Kronos. <https://kronos35.news/tr/kadin-milletvekili-orani-turkiye-avrupada-son-siralarda-finlandiya-zirvede/> 02.02.2022.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/kurum-hakkinda/> 13.04.2022.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti/> 13.04.2022.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.aile.gov.tr/chgm/mevzuat/yonetmelikler/> 14.04.2022.

- Çok Amaçlı Toplum Merkezi 9 İl 48 Kadın (2020). <https://9il48kadin.org/catom-hakkinda/> 13.04.2022.
- Deutsche Welle (2021). <https://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-736-milyon-kad%C4%B1n-%C5%9Fiddet-ma%C4%9Fduru/a-56819819/> 12.03.2021.
- Donkor, Martha (2006), "Women and Poverty". Encyclopedia of World Poverty Sage Publications. http://www.sage-reference.com/worldpoverty/Article_n755.html/ 19.04.2021.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Ekim 2021). Bir Bakışta Eğitim Raporu. <https://tedmem.org/download/bir-bakista-egitim-2021/> 04.04.2022
- Eşit Adımlar (2021). <http://www.skdturkiye.org/esit-adimlar/yakin-plan/turkiyedeki-bilim-kadini-orani-avrupadan-fazla/> 01.05.2022.
- Euronews (07.03.2020). Kadın Yönetici Oranında Türkiye Avrupa’da Sondan İkinci. Erişim: Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/03/07/kadin-yonetici-oraninda-turkiye-avrupa-da-sondan-ikinci/> 09.04.2020.
- Euronews (10.03.2020). Dünyada Kadın Milletvekili Oranında Türkiye 117. Sırada. Erişim: Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/03/10/kadin-milletvekili-oraninda-turkiye-117-nci-sirada-zirvede-ruanda-ve-kuba-var/> 09.04.2020.
- Euronews (30.02.2021). ABD Dünyada Ailelere Ücretli Doğum İzni Vermeyen 7 Ülkeden Biri. Erişim: Euronews. <https://tr.euronews.com/2021/10/30/abd-dunyada-ailelere-ucretli-dogum-izni-vermeyen-7-ulkeden-biri/> 30.04.2022.
- Genel-İş Emek Araştırma Dairesi (Mart 2022). Kadın Emeği Raporu. <https://www.cloudsdomain.com/uploads/dosya/47156.pdf/> 22.05.2022.
- Germir, Hatice Nur (2013). “Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Belediyelerce Kadın İstihdamını Artırmaya Yönelik Kullanımı: Balçova Semtevleri” [Elektronik Sürüm]. Electronic Journal of Vocational Colleges, Aralık Sayısı, 1-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejovoc/issue/5390/73094/> 13.12.2021.
- Günaydoğu Anadolu Projesi Çok Amaçlı Toplum Merkezi (GAP ÇATOM). <https://www.gapcatom.org/hakkimizda/projenin-hedefleri/> 13.04.2022.
- Günaydoğu Anadolu Projesi Çok Amaçlı Toplum Merkezi (GAP ÇATOM). <https://www.gapcatom.org/> 13.04.2022.
- International Federation of Social Workers (2022). <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/> 29.04.2022.
- International Labour Organization (2021). World Employment and Social Outlook-Trends. <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/trends2021/lang--en/index.htm/> 12.06.2021.
- International Year of Microcredit (2005) http://www.yearofmicrocredit.org/pages/whyayear/whyayear_learnaboutyear.asp/ 22.03.2022.
- Kadın Dostu Kentler (2014). <http://www.kadindostukentler.com/hibeprogrami.php/> 19.04.2022.

- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (2019). [https://www.kedv.org.tr/maya-mikro-kredi-program/ 05.05.2022](https://www.kedv.org.tr/maya-mikro-kredi-program/05.05.2022).
- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2018). [https://www.aile.gov.tr/media/97720/ksgb_tamamlanan_projeler_ekim_2018.pdf/ 11.04.2021](https://www.aile.gov.tr/media/97720/ksgb_tamamlanan_projeler_ekim_2018.pdf).
- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2021). [https://www.aile.gov.tr/media/87499/kurumsal-istatistikler.pdf/ 14.04.2022](https://www.aile.gov.tr/media/87499/kurumsal-istatistikler.pdf).
- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2022). [https://www.aile.gov.tr/ksgm/faaliyetler/projelerimiz/ 07.04.2022](https://www.aile.gov.tr/ksgm/faaliyetler/projelerimiz/).
- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2022). [https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/izleme-ve-degerlendirme-raporlari/ 11.04.2022](https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/izleme-ve-degerlendirme-raporlari/).
- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2022). [https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2018-2023/ 11.04.2022](https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2018-2023/).
- Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. [https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf/ 24.04.2022](https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf).
- Karacan, Esin (2008). “Yeni Sosyal Güvenlik Sistemine Göre İsteğe Bağlı Sigortalılığın Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi”. E- Yaklaşım Dergisi, (61), 1-3. [file:///C:/Users/user/Downloads/A.II.1.2_E_Yakla%C5%9F%C4%B1m_%C4%B0ste%C4%9Fe_Ba%C4%9Fl%C4%B1_Sig_Sos_Pol_A%C3%A7_De%C4%9F_A%C4%9Fustos2008.pdf/ 15.04.2022](file:///C:/Users/user/Downloads/A.II.1.2_E_Yakla%C5%9F%C4%B1m_%C4%B0ste%C4%9Fe_Ba%C4%9Fl%C4%B1_Sig_Sos_Pol_A%C3%A7_De%C4%9F_A%C4%9Fustos2008.pdf).
- Kavak, Yüksel (1999). “Türkiye'deki Yaygın Mesleki Eğitim İçinde Kadın Eğitiminin Yeri” [Elektronik Sürüm]. Milli Eğitim Dergisi, (144). [https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/144/kavak.htm/ 12.03.2022](https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/144/kavak.htm/).
- Koyuncu, Nursel (24.04.2016). Yoksulluğun Kadınlaşması Değişerek Varlığını Sürdürüyor. Erişim: Kadın Postası. [http://www.kadinlarinpostasi.com.tr/blog/yoksullugun-kadinlasmasi-degiserek-varligini-surduruyor/ 22.05.2021](http://www.kadinlarinpostasi.com.tr/blog/yoksullugun-kadinlasmasi-degiserek-varligini-surduruyor/).
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (2022). [https://www.kosgeb.gov.tr/ 06.05.2022](https://www.kosgeb.gov.tr/).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2015). [http://www.meb.gov.tr/girisimcilikte-once-kadin-projesi/haber/8410/tr/ 22.04.2022](http://www.meb.gov.tr/girisimcilikte-once-kadin-projesi/haber/8410/tr/).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2015). [http://www.meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852/ 21.04.2022](http://www.meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852/).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2022). [http://hbogm.meb.gov.tr/ 21.04.2022](http://hbogm.meb.gov.tr/).

- Milli Eğitim Bakanlığı (2022). <https://www.meb.gov.tr/halk-egitimi-kurslarindan-yararlanan-vatandas-sayisi-3-ayda-26-milyona-ulasti/haber/25835/tr/> 21.04.2022.
- Nurhak Halk Eğitim Merkezi (2022). <https://nurhakhem.meb.k12.tr/tema/index.php/> 21.04.2022.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (2018). <https://stats.oecd.org/> 10.06.2021.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (2020). <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm/> 3.10.2021.
- Ozan Dündar, Seher (2007). Mikro Finansman. <https://docplayer.biz.tr/744231-Turkiye-kalkinma-bankasi-a-s-mikro-finansman-ekonomik-ve-sosyal-arastirmalar-mudurlugu-kasim-2007-ankara.html/> 15.03.2022.
- Sayın, Ayşe (29.04.2021). 10 Kadından 4'ü Şiddete Maruz Kalıyor. Erişim: BBC News Türkçe. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56927855/> 20.05.2021.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2016). <https://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce/> 27.04.2022.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2022). <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/4aa4cd49-4af5-43f2-8ecc-ec00326153ff/Dogum-Borclanmasi-2022-05-15-07-37-57/> 27.04.2022.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2022). <https://www.sgk.gov.tr/> 27.04.2022.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.aile.gov.tr/sygm/> 12.04.2022.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> 06.04.2022.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/proje-destek-programlarimiz/> 06.04.2022.
- Şener, Ülker (Eylül 2009). Kadın Yoksulluğu. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf / 18.07.2021.
- The Organisation of Islamic Cooperation (2008). OIC Plan of Action for the Advancement of Women. Arab Republic of Egypt: The Organisation of Islamic Cooperation. <https://www.oic-oci.org/home/?lan=en/> 16.07.2021.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (1995). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu. <https://www.tbmm.gov.tr/> 18.04.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018). Kalkınma Planları. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> 15.04.2022.

- Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (2022). Türkiye Grameen Mikrofinans Programı 2021 Faaliyet Raporu. <http://www.tisva.net/eyayin/faaliyetraporu2021.html/> 05.05.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2015). Zaman Kullanım İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1009/ 14.02.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2016). Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı. [https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr./](https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr/) 02.02.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı. [https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr./](https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr/) 02.02.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuc-lari-2019-33705/> 13.04.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). İşgücü İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=i%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20istatistikleri&dil=1/> 14.01.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri 2010-2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Surdurulebilir-Kalkinma-Gostergeleri-2010-2019-37194/> 13.02.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr/> 23.05.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Sosyal Koruma İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2020-37193/> 20.09.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404/> 20.09.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Konut Satış İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Aralik-2021-45672/> 21.10.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). İstatistiklerle Gençlik. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2020-37242/> 16.08.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). İşgücü İstatistikleri IV. Çeyrek. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-IV.-Ceyrek:-Ekim--Aralik,-2021-45643/> 23.05.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). İstatistiklerle Kadın. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635/> 23.05.2022.

- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). İstatistiklerle Gençlik. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634/> 23.05.2022
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). İşgücü İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Aralik-2021-45642/> 23.05.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581/> 23.05.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Aile Yapısı Araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813/> 22.04.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu (Mart 2022). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Raporu. [file:///C:/Users/user/Downloads/Toplumsal%20Cinsiyet%20%C4%B0statistikleri%202021%20\(2\).pdf/](file:///C:/Users/user/Downloads/Toplumsal%20Cinsiyet%20%C4%B0statistikleri%202021%20(2).pdf/) 23.05.2022.
- Türkiye İş Kurumu (2022). <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/tarihce/> 08.04.2022.
- Türkiye İş Kurumu (2022). <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/uluslararasi-iliskiler-ve-projeler/projeler/> 18.04.2022
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (2022). Ocak 2022 Açlık ve Yoksulluk Sınırı. <https://www.turkis.org.tr/ocak-2022-aclik-ve-yoksulluk-siniri/> 15.02.2022.
- Uluslararası Çalışma Örgütü (2015). https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377301/lang--tr/index.htm/ 24.03.2022.
- United Nations Development Programme (September 1997). Human Development Report. <http://hdr.undp.org/en/global-reports/> 05.04.2021.
- United Nations Development Programme (April 2017). The Millennium Development Goals Report. [https://www.un.org/millenniumgoals/2015 MDG Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%2021\).pdf/](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%2021).pdf/) 12.07.2021.
- United Nations Development Programme (December 2019). Human Development Report. <https://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2019/> 06.07.2021.
- United Nations Development Programme (2019). <https://www.undp.org/content/dam/turkey/CBYE/MPI%202018%20FlyerTR.pdf/> 20.04.2021.
- United Nations Development Programme (December 2020). Human Development Report. <https://hdr.undp.org/en/> 21.03.2021.

- United Nations Development Programme (2021). <https://www.undp.org/tr/turkey/press-releases/yoksulluk-endeksi-etnik-gruplar-aras%C4%B1daki-keskin-e%C5%9Fitsizlikleri-g%C3%B6zler-%C3%B6n%C3%BCne/> 16.05.2021.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (June 2020). Global Education Monitoring Report. <https://en.unesco.org/news/global-education-monitoring-gem-report-2020/> 20.04.2022.
- United Nations International Children's Emergency Fund (2010). About Gender Equality and UNICEF. http://www.unicef.org/gender/gender_57317.html/ 12.05.2022
- United Nations (2003). The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and its Optional Protocol [Electronic Version]. Switzerland: Inter-Parliamentary Union. http://www.ipu.org/PDF/publications/cedaw_en.pdf/ 17.05.2021.
- Wirth, Linda (2001). Breaking Through The Glass Ceiling: Women in Management [Electronic Version]. Geneva: International Labour Office. https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2001/101B09_102_engl.pdf/ 15.06.2021.
- World Bank (July 1990). World Development Report. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/424631468163162670/pdf/PUB85070REPLACEMENT0WDR01990.pdf/> 28.05.2020.
- World Bank (February 2005). Poverty Indicator. www.data.worldbank.org/ 03.04.2021.
- World Bank Group (2011). Gender Action Plan Four-Year Progress Report (2007-2010). <http://documents.worldbank.org/curated/en/519961468325777020/pdf/617100BR0SecM20e0only0900BOX358354B.pdf/> 12.05.2022.
- World Bank (2017). <https://databank.worldbank.org/> 20.06.2021.
- World Bank (2020). <https://databank.worldbank.org/> 2.07.2021.
- World Bank Group (2021). Gender Action Plan- Four Year Progress Report (2016-2021). <https://www.gfdrr.org/sites/default/files/publication/gender-action-plan-2016-2021.pdf/> 12.05.2022.
- World Economic Forum (March 2021). The Global Gender Gap Report. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf/ 23.05.2022.
- Yılmaz, Çiğdem (03.01.2022). Türkiye’de 2021’in 365 Gününde 367 Kadın Öldürüldü. Erişim: Independent Türkçe. <https://www.independentturkish.com/node/455296/haber/t%C3%BCrkiyede-2021in-365-g%C3%BCn%C3%BCnde-367-kad%C4%B1n-%C3%B6ld%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC/> 03.01.2022.
- Yürük, Betül (29.09.2020). Dünyada Her 8 Ülkeden Sadece 1’i Pandemi Sırasında Kadınları Koruyacak Tedbirler Aldı. Erişim: Anadolu Ajansı.

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-dunyada-her-8-ulkeden-sadece-1i-pandemi-sirasinda-kadinlari-koruyacak-tedbirler-aldi/1989842#/> 30.04.2022.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Şule YILMAZ ALKAN

Eğitim Durumu

2015 – 2019: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü

2010 – 2014: Edirne Lisesi (Anadolu)

Staj ve Mesleki Deneyim

Eylül 2016 – Şubat 2017: Kocaeli Eğitim ve Araştırma Hastanesi / Sosyal Hizmet Uzmanı

Ekim 2018 – Haziran 2019: Kocaeli Denetimli Serbestlik Müdürlüğü / Sosyal Hizmet Uzmanı

Aralık 2019 – Mart 2020: İzmir Kadın Danışma Merkezi / Sosyal Hizmet Uzmanı

Mart 2020 – Mayıs 2020: İzmir Efes Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi / Sosyal Hizmet Uzmanı